VIAȚA BASARABIEI

A. S. Pușchin — Acuarela de Socolov, 1830

ANUL VI, Nr. 1-2 — IANUARIE-FEBRUARIE, 1937

ANUL VI, No. 1-2 IANUARIE-FEBRUARIE. 1937

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația Culturală „Cuvânt Moldovenesc"

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

UN CUVÂNT INAINTE

La începutul anului al șaselea de activitate publicistică în cadrul revistei „Viața Basarabiei" și după o muncă de peste treizeci de ani pe tărâmul scrisului românesc în Basarabia, pare-se ar fi de prisos să i mai lămuresc pe cetitori asupra ideilor care m'au însuflețit în acest răstimp și care mă stăpânesc și astăzi. Mă simt totuși dator să spun câteva cuvinte, că i în vremea de pe urmă în Senatul României, unde am cinstea să reprezint provincia basarabeană, s'au găsit fruntași ai vieții politice din țara noastră cari au afirmat că eu, prin declarația făcută cu privire la mizeria țărănimii din toată țara și din Basarabia, mi-am renegat tot trecutul de naționalist român. Criticile și chiar insultele pe care mi le-au adus adversarii mei în Senat, mă obligă să dau câteva lămuriri, căci „Viața Basarabiei" rămâne tot sub conducerea mea și n'aș vrea să se nască o cât de mică bănuială că la conducerea revistei se va produce vreo schimbare în liniile de mișcare și în programul ei de lucru.

Incă din 1906, când colaboram la primul ziar moldovenesc din provincia noastră „Basarabia", scriam în numărul de la 22 Iunie, sub pseudonimul meu publicistic de atunci, P. Cubolteanu: „Demult dezmerd în inima mea un gând sfânt pentru țăranii noștri moldoveni din Basarabia. De multe ori când doream să-mi descopăr tainele mele adânci și să-mi mărturisesc crezul înaintea fraților mei țărani din Basarabia, se iscau piedici neașteptate și, vrând ne vrând, rămâneam mut... Mai de multe ori piedicile acestea se iscau din partea stăpânitorilor noștri, cari știu

bine să-ţi astupe gura şi te fac mut în timp ce sufletul îţi arde de dorinţă să-ţi spui făţiş cugetele acelor fraţi moldoveni din sânul cărora te tragi...

Te apucă groaza când îţi aduci aminte cum slugile stăpânirii de sus îşi făceau râs de aceia cari se învredniceau a descoperi taina ascunsă vederei celor mici şi sărmani, cari veacuri întregi poartă jugul... Câţi din îndrăzneţii aceştia înfundau temniţele şi putrezeau prin ele? Şi se chinuiau ei numai de aceea că duceau norodului întunecat lumina ştiinţei şi steagul unirii pentru luptă cu duşmanii şi pentru dezrobirea norodului din lanţurile sărăciei şi a nevoiei.

Dar toate au un sfârşit. Acuma a venit vremea când fiecare om cinstit, în care trăeşte simţul datoriei către norod şi care ştie taina nelegiuitelor fapte din viaţă, trebue să meargă în norod ca să-şi împlinească datoria... Fiecare din binevoitorii norodului trebue să se cufunde în viaţa acestui norod, să înţăleagă durerea şi bucuria plugarului ţăran, ca să-i poată fi prieten în zile de bucurie şi îndrumător în zile negre, pline de lacrimi şi sudori....

Pe de altă parte, trebue de dus în viaţa norodului pământean acel luceafăr de ştiinţă care e aprins pentru toate neamurile printre care ne aflăm şi noi, moldovenii din Basarabia. Datoria fiecăruia este de a-i da sărmanului pământean un ajutor, pentru a-i lămuri mintea despre faptele dimprejurul lui şi urmările lor.

Dar cel mai însemnat lucru în viaţa ţăranilor trebue să fie adunarea lor într'o frăţie, într'o ligă, care ar cuprinde ţărănimea toată, cu interesele ei muncitoreşti. Cine nu ştie puterea unirii? Şi doar liga ţăranilor nu poate fi pusă în rând cu alte însoţiri cetăţeneşti. Căci ţărănimea muncitoare este cel mai numeros strat de oameni în ţara noastră, ca şi în multe alte ţări din lume. Ţăranii sânt muncitori şi robi în toate ţările şi în ţara noastră: deci şi interesele ţărănimii sânt unele şi aceleaşi pretutindeni. Iată dece unirea ţăranilor într'o ligă poate să fie aşa de puternică pentru apărarea intereselor ţărăneşti, încât nimeni din duş-

manii și prădătorii țărănimii n'ar mai cugeta să-l înjuge pe țăranul muncitor, sugându-i toată măduha....

In alte părți, unde țăranii sânt uniți în ligă țărănească, ei se prefac văzând cu ochii: se leapădă de beție și de nebunii, încep a-și lămuri capul cu o gazetă sau cu o carte și se deșteaptă cu totul. Și aceste toate nu-s de mirare, fiindcă țărănimea noastră muncitoare se află într'o stare neatinsă și-i plină de puteri...

Dar când liga țăranilor îi va lega cu o legătură sfântă: „unul pentru toți și toți pentru unul" — atunci țărănimea va arăta că ea este în stare să-și apere singură drepturile și-i vrednică a dobândi norodului muncitor tot pământul.

Și așa, frați moldoveni, binevoitori ai țăranilor noștri, apucați-vă de lucru! Lucru greu și răspunzător cere patria noastră dela noi. Frații noștri, înconjurați de dușmani, se înneacă în glodul neștiinței și sărăciei. La lucru, frații mei, la lucru!"...

Această chemare a mea poate că nu era redactată în cea mai corectă limbă românească, poate că era plină de generalități. Și totuși îmi amintesc și astăzi, că sufletul meu era plin de curaj cetățenesc și mă simțeam gata să înfrunt toate greutățile ce mi s'ar fi ivit în calea năzuinței de a ridica țărănimea moldovenească basarabeană din bezna de ignoranță și robie. Agenții forței publice din Rusia țaristă s'au însărcinat foarte degrabă după aceea să-mi puie curajul la încercare. In luna Iulie a aceluiaș an — 1906, am fost arestat și numerele „Basarabiei" din 30 Iulie și din 6, 13, 15, 20, 27 și 29 August cuprind articole scrise de mine în închisoarea din „Butârchi" dela Moscova. Aceste articole sânt semnate tot cu pseudonimul vechi „P. Cubolteanu" (după satul meu natal — Cubolta), iar după eliberarea din închisoare, începând cu data de 10 Septembrie, direcția ziarului mi-a recomandat un alt pseudonim: de aici înainte eu semnez articolele mele „P. Basarabeanu".

In No. 1 (60), dela 1 Ianuarie, 1907, scrieam: „Ce vrem noi dela anul acesta nou? Și pentru ce vom duce luptă înainte?

Dorim, ce am mai dorit pân acum sărmanului și obijduitului nostru norod și anume: tot pământul norodului muncitor

plugar; toate drepturile cetăţeneşti, politice şi naţionale noroadelor ce locuesc în Basarabia şi mai ales moldovenilor — norodului de baştină. Dorim şcoli naţionale moldoveneşti pentru moldoveni şi limba n amă în biserică, în judecată şi în toate dregătoriile locale. Dorim ca toată viaţa cetăţenească în ţară să fie schimbată aşa cum vrea norodul nostru... Dorim autonomie (desineocârmuire) pentru norodul nostru moldovenesc din Basarabia, fiindcă numai când va fi mult dorita autonomie, norodul nostru va putea trăi cu viaţa lui naţională şi omenească lăsată de Dumnezeu. Dorim tuturor noroadelor din lume şi din Rusia o viaţă slobodă şi în pace, pe temeiul drepturilor omeneşti şi Dumnezeeşti.

Acestea toate le dorim noi şi pentru acestea vom duce munca şi ştiinţa noastră înainte, precum le-am dus pân acuma. Lupta cu întunericul, cu nedreptatea şi sărăcia de azi este cel mai puternic mijloc în lucrul nostru obştesc, şi de aceea toţi cei ce recunosc acest lucru în viaţă, datori sânt să-şi ia în spate partea lor de muncă şi s'o ducă din toată inima şi după puterile lor.

Unirea este alt mare mijloc în lucrul nostru naţional; iată de ce noi zicem: prin luptă şi unire vom dobândi sfântul drept al nostru".

Aceleaşi preocupări m'au stăpânit şi mai târziu. In 1908 am alcătuit „**Piide şi poveţe** — *întâia carte moldovenească de cetire*", pe care mi-a publicat-o răposatul cooperator basarabean, P. Rejepa. In precuvântare scriam:

„Dragi copii basarabeni, pui din neamul românesc! Luaţi cărticica în mână şi cetiţi! Destul cât aţi fost robi din pricina neştiinţei de carte! Destul. Căci au trecut de-acu vremurile acelea când omul putea trăi şi fără carte...

Astăzi omenirea a părăsit drumurile vechi ale neştiinţei şi ale robiei sufleteşti. Toate noroadele se trag la lumină şi toate se abat la ştiinţă. Ţi-a venit vremea şi ţie, moldovene, să te gândeşti: cum stai, cum trăeşti şi pe ce drum trebue să apuci în viaţă?..

Luaţi, moldovenilor, cartea în mână. Căci nu degeaba se

zice din străbuni: „cine n'are carte, n'are nici parte"; „știința de carte îți prinde până la moarte"; „meșteșugul te hrănește cu pâne și sare, iar știința de carte îți dă și cinste mare". Deci luați cartea în mână și prin știință dovediți că sânteți vrednici de a purta sfântul nume de moldovan!

Prin cartea asta mică, pe care v'o punem în mână, noi vă chemăm pe voi, moldoveni din întreaga Basarabie, spre lumina științei, spre Unire, spre dreptate, spre deplina deșteptare.

Leneșul, bețivul, buclucașul, lacomul, mișelul, prostul — toți aceștia și alții de sama lor nu și vor găsi cuvânt de laudă în cartea noastră; ei prin faptele lor rele și-au pierdut podoaba de om și de aceea pildele noastre moldovenești îi scot la iveală sub nume de dobitoace sau dihănii. Moldovenilor, nu luați pildă dela nenorociții aceștia. Drumul vostru este altul: năzuiți la lumina științei care vă va îndulci și înlesni viața voastră cea grea și plină de amar".

Iar în articolul din aceeași carte, în care dovedesc că părinții sunt datori să-i învețe carte nu numai pe băeți ci și pe fete, scriam:

... „Boierii și oamenii din orașe au venit de mult la priceperea folosului învățăturii și pentru femei, dar țăranii noștri rămân și astăzi la părerea veche, cum că țărancelor nu le trebue învățătură.

Părerea asta a țăranilor este greșită. Și iată de ce. Țăranca are greaua chemare de a fi crescătoarea și îngrijitoarea familiei; ea are datoria să fie mângâetoarea truditului ei bărbat, pe care are să-l îmbărbăteze și să-l însuflețească în lupta lui pentru creșterea copiilor și agonisirea traiului vieții.

Cum oare va putea să-și îndeplinească țăranca noastră chemarea ei, cum va putea să fie deșteptătoarea și luminătoarea copiilor ei, dacă ea însăși este lipsită de lumină și deșteptare? Ce ne vor răspunde țăranii și țărancele noastre la întrebarea aceasta?

Știm că țărancele noastre sunt harnice pe lângă casă și munca de la deal; adese ori ele știu și pricep bine lucrul gospodăriei, dar nu pricep de loc lucrul creșterii și deșteptării copiilor.

Şi tocmai aici se adevereşte că învăţătura este trebuincioasă nu numai pentru partea bărbătească, dar şi pentru femei.

De aceea zicem plugarilor noştri, să nu uite să deie şi fetelor creştere bună la şcoală, ca şi băieţilor. Prin învăţătură, prin cetirea cărţilor bune şi folositoare, mintea lor se va deştepta, inima li se va îmblânzi şi astfel vor dobândi o comoară nepreţuită pentru viitoarea lor familie, iar neamul nostru moldovenesc se va ridica şi va înflori ca un pom bun şi roditor".

Şi tot pentru aceste idei militam şi în anul 1913, când — după ce îmi terminasem studiile universitare la Iaşi, venisem la Chişinău şi aici puneam la cale cu Neculai Alexandri şi Vasile Stroescu tipăritura lunară „Cuvânt Moldovenesc". Iată ce scriam în precuvântare la revista noastră:

...„Ce gânduri urmărim şi unde vrem să ajungem? Urmărim gânduri curate. Vrem să dăm moldovenilor din Basarabia, în fiecare lună, câte o carte moldovenească, din care cetitorii să poată trage cât mai numeroase foloase sufleteşti şi trupeşti.

Socotim cuvântul moldovenesc tipărit drept unul din cele mai bune mijloace pentru deşteptarea moldovenilor din Basarabia, cari zac în întunericul neştiinţei, şi de aceea nu râvnim dela cetitori alt nume, decât acela de slujitori ai cuvântului moldovenesc tipărit...

Nevoile moldovenilor sunt nenumărate. Sântem însetaţi de lumina ştiinţei; târgurile şi oraşele noastre au uitat că în ţara aceasta sânt mii de sate, care se prăpădesc în întunericul neştiinţei, ne primind nici un cuvânt de mângâiere şi de îmbărbătare dela târguri, care — dragă Doamne — sânt leagănul luminei şi al tuturor cunoştinţelor; moldovenii cei învăţaţi în şcoli înalte ruseşti au uitat că au marea datorie de a împărţi cunoştinţele lor cu cei rămaşi în neştiinţă. Mai mult decât atâta: moldovenii cei învăţaţi prin şcoli ruseşti, au uitat limba părinţilor şi nu ştiu să vorbească cu moldovenii dela ţară în limba strămoşască...

... Toată nădejdea noastră noi o punem în aceia cari, cetindu-ne, vor simţi în sufletul lor aceleaşi gânduri şi dorinţi pe care le avem şi noi. Aceşti moldoveni ştiutori de carte, împrăş-

tieţi prin satele şi târgurile Basarabiei, sânt datori să răspundă la strigătul nostru de chemare.

Să nu se creadă nimeni scutit dela această muncă, zicând, că nu-i pasă de lucrurile despre care vom vorbi aici. Această nepăsare, de care moldovenii noştri au dat dovadă totdeauna, nu mai poate rămâne nepedepsită.

Deasemenea, să nu se creadă nimeni scutit dela munca de deşteptare a moldovenilor din Basarabia sub cuvânt că nu ştie ce să facă şi cum să facă.

Treaba îi va învăţa pe toţi cari se vor simţi datori să facă ceva. Intr'o lucrare aşa de mare, precum este deşteptarea culturală a moldovenilor, fiecare are ce face...

Nu-i nevoie să dovedim aici foloasele cărţii. Astăzi toată lumea ştie că răspândirea ştii..ţei de carte este una din cele mai mari trebuinţi în viaţa obştească. Căci obştea omenească se alcătueşte din oameni deosebiţi cari au fiecare drepturile şi îndatoririle lor. Şi aceste drepturi şi aceste îndatoriri omul trebue să le înţeleagă bine, căci altfel viaţa aspră şi nemiloasă îl doboară pe om la pământ, de unde nu se mai poate scula uşor.

De aceea stăpânirile din toate ţările întrebuinţează multe mijloace pentru a da norodului prin şcoală cât se poate mai multe cunoştinţe practice, stăruindu-se să facă din supuşii lor oameni vrednici în ori şi ce ramură a vieţii.

Afară de şcoli, în ţările streine se cheltuesc o mulţime de bani pentru tipărirea unor cărţi ieftine, scrise anume pentru oameni nevoieşi, cari n'au avut putinţa să înveţe mulţi ani pe la şcoli şi cari, prin cetire de cărţi, singuri îşi împlinesc învăţătura, acasă.

Sânt ţări, în care nu-i zi să nu iasă de sub tipar zeci de cărţi, care luminează mintea şi îmbogăţesc sufletul cetitorilor.

Toate acestea le-am spus pentru a arăta cetitorilor noştri, câtă însămnătate vor avea pentru ţara noastră tipăriturile lunare ale „Cuvântului Moldovenesc". Aici, în cărticelele aceste, doritorii de lumina cunoştinţei vor găsi scrieri despre nevoile lor obşteşti, despre istoria neamului lor şi vor putea să se adăpe din cugetarea celor mai mari scriitori...

In cărticelele „Cuvântului Moldovenesc“ se vor tipări scrieri privitoare la lege şi la viaţa sufletească a omului, care scrieri sânt menite să sădească în mintea cetitorilor gânduri mai înalte, iar în inimă porniri şi simţiri mai frumoase şi mai omeneşti.

Alături de aceste scrieri menite să mulţumească foamea sufletească a moldovenilor, „Cuvânt Moldovenesc" nu vrea să uite că omul pe lângă suflet mai are şi un trup, de care trebue să ştie să îngrijească. De aceea vom tipări şi scrieri cu privire la gospodăria sătească, adunând cunoştinţi şi sfaturi despre plugărie, despre vii şi livezi cu pomi roditori, despre grădinării, despre creşterea vitelor, despre îngrijirea sănătăţii oamenilor şi dobitoacelor casnice, despre cooperaţie şi altele"...

Mi-am permis prea lungile citate din srierile mele de altă dată pentru a arăta că ceea ce mă preocupă azi, m'a preocupat totdeauna. Problema cea mai importantă a scrisului meu a fost trezirea la viaţă naţională a moldovenilor din Basarabia. Şi fiindcă ţărănimea noastră este cea mai numeroasă şi cea mai naţională clasă românească, preocuparea mea de predilecţie a fost îndemnul ţărănimii la carte, la organizarea economică şi politică, pentruca pe calea aceasta să poată lua în sarcina ei conducerea întregei politici naţionale româneşti în Basarabia.

Şi lucru vrednic de cunoscut este, că cei cari nu vor să mă înţeleagă astăzi, n'au fost în stare să mă înţeleagă nici pe mine, nici pe colegii mei dela „Basarabia“ încă din 1906. In paginile primului ziar românesc din Basarabia s'au păstrat destule dovezi de neiţelegere între noi cari propovăduiam naţionalismul poporanist şi între d. N. Iorga, care propovăduia naţionalismul integral, în „Neamul Românesc“. In No. 51, dela 19 Noembrie, 1906, cetim următoarele:

„Poate că d-l Iorga s'a schimbat, dar noi nu ne-am schimbat, ci o spunem şi acuma, că *prin popor şi numai prin popor se poate face fericirea poporului.* Dacă pentru d. Iorga acestea sânt credinţi revoluţionare, atunci d-sa nu cunoaşte părerile revoluţionare şi nici împrejurările din Rusia. Ei bine, toate partidele din Rusia, afară de reacţionari sau huligani, vor îndreptarea soartei poporului, dându-i-se libertăţi şi pământ.

Prin urmare, d-le Iorga, noi naţionalii poporani dela „Basarabia“ nu am fost şi nu sântem ceea ce crezi d-ta, ci vrem ridicarea moldovenilor prin voie, drepturi şi pământ, însă pe un temeiu naţional moldovenesc şi prin mijloace legiuite. Prin aceasta ne deosebim de celelalte partide din Rusia, deşi cu unele avem multe puncte de asemănare. Deosebirea însă este: totul pe temeiul naţional şi legiuit.“

Astăzi, după mai bine de treizeci de ani, aceste neînţelegeri între poporaniştii basarabeni şi naţionaliştii din Vechiul Regat, în frunte cu d. Iorga, se deslănţue din nou. Socotim că dreptatea e cu noi şi nu cu d. Iorga, care — în treacăt fie zis — cu câteva luni înainte de groaznicele răscoale ţărăneşti din 1907, din România, în loc să vadă cruda realitate a mizeriei ţărănimii româneşti şi să ridice glasul său puternic pentru îndreptarea lucrurilor, ceea ce ar fi contribuit, poate, la punerea în plin a problemei ţărăneşti, socotea că-i deajuns să semneze împreună cu d-l A. C. Cuza programe naţionaliste şovine. A trebuit să vie răscoala ţărănimii din 1907, pentru ca d-l Iorga să găsească cuvinte de revoltă sufletească la adresa celor cari au guvernat cu miopie ţara şi totodată accente de iertare şi duioşie la adresa ţăranului răsculat.

Departe de noi dorinţa ca d-l Iorga să fie readus la realitate şi de data aceasta de evenimente tragice ca cele din 1907. Am dori ca lucrurile să se petreacă simplu şi logic: să fim înţeleşi frăţeşte, aşa cum am fost înţeleşi — de-o pildă — de marele nostru prozator Mihail Sadoveanu, care ne-a dăruit următoarea prefaţă la volumaşul de „*Flori de pârloagă*.“

„Deşi şi-a făcut studiile la Universitatea ieşeană, cunoscutul luptător pentru desrobirea Basarabiei a rămas totuşi Moldovanul ruginit dela Nistru, ridicându-se şi desvoltându-se potrivit nevoilor sufleteşti ale necăjitului norod, rupt de un veac din trupul românismului. Deşi adăpat la literatura noastră nouă, deşi de timpuriu familiarizat cu marea literatură rusă, Pan. Halippa nu purcede nici dela Eminescu, nici dela Coşbuc, nici dela Puşchin, nici dela Lermontov. Poetul „*Florilor de pârloagă*“ e un produs deosebit al obijduitei Basarabii. El se ridică pe propriile-i

mijloace, în armonie cu începuturile de cultură ale Moldovenilor de peste Prut şi cu nevoile lor sufleteşti. El este pentru Basarabia ceea ce au fost pentru Moldova şi Muntenia poeţii renaşterii noastre dinainte de Eminescu.

Cântând nevoile, durerile şi aspiraţiile Moldovenilor subjugaţi, culegerea aceasta de poezii are o deosebită importanţă. Pan. Halippa care a tipărit atâta vreme pentru fraţii săi gazeta de deşteptare „Cuvânt Moldovenesc", trebue să fie cunoscut şi în această latură simpatică a activităţii sale"...

Cuvintele d-lui Mihail Sadoveanu au fost pe vremuri, pentru mine mai mult decât un elogiu: ele m'au încurajat să rămân mereu la postul de datorie scriitoricească până astăzi, îndemnându-mă să stărui în pregătirea condiţiilor necesare pentru desvoltarea liberă a energiei şi capacităţii moldovenilor basarabeni pe toate tărâmurile vieţii. De aceea paginile „Vieţii Basarabiei" au fost şi vor fi şi de aici înainte loc de întâlnire pentru toţi aceia cari vor să desţelinească pârloaga basarabeană, unde vor răsări şi vor înflori odată şi odată florile gândirii şi simţirii româneşti basarabene.

Cu aceste gânduri pornim noul an de activitate în cadrul revistei noastre „Viaţa Basarabiei" şi, ca încheiere, facem apel la toată lumea gânditoare să se puie mai temeinic pe munca de împărtăşire a moldovenilor noştri basarabeni la cultura generală omenească şi la cultura noastră naţională românească. Să nu se uite, că avem de parcurs un drum foarte lung pentru a putea să ne socotim şi noi printre popoarele luminate. Personal, care sânt în stare să fac o comparaţie între ceea ce avem azi şi ceea ce era 30 de ani în urmă, am curajul să afirm că în fond noi n'am realizat cine ştie ce progrese în timpul acesta.

Ţărănimea noastră rămâne tot săracă, tot neştiutoare de carte, tot neorganizată economiceşte şi politiceşte şi deci tot în imposibilitate de a face paşi siguri pe calea progresului general.

Aşa dar avem un câmp vast de muncă. Să ne facem datoria, chiar dacă hula neînţelegătorilor sau adversarilor s'ar transforma în răcnete şi ameninţări de asasinat.

Pan. Halippa

24 Ianuarie, 1937

TĂLMĂCIRI din lirica lui A. S. PUŞCHIN

CANTEC MOLDOVENESC

(ŞALUL NEGRU)

La şalul cel negru mă uit ca nebun,
Mâhnirea din suflet nu pot s'o îmbun.

Când tânăr eram şi prea'ncrezător
O fată de grec am iubit plin de dor.

Fecioara frumoasă la sân mă'ncalzi,
Dar n'a trecut mult până să văd neagra zi.

Prieteni chemasem odată, de-un hram —
Şi-mi bate în uşă un mârşav jidan:

„Petreci cu tovarăşi", — şopti în năvală,
„Grecoaica ta, însă, cu altul te'nşală".

Eu galbeni i-am dat şi l-am blestemat,
Pe robul meu cel credincios l-am strigat

Ieşirăm; ca vântul sburam pe-armăsar,
Şi jalea în piept amuţi de amar.

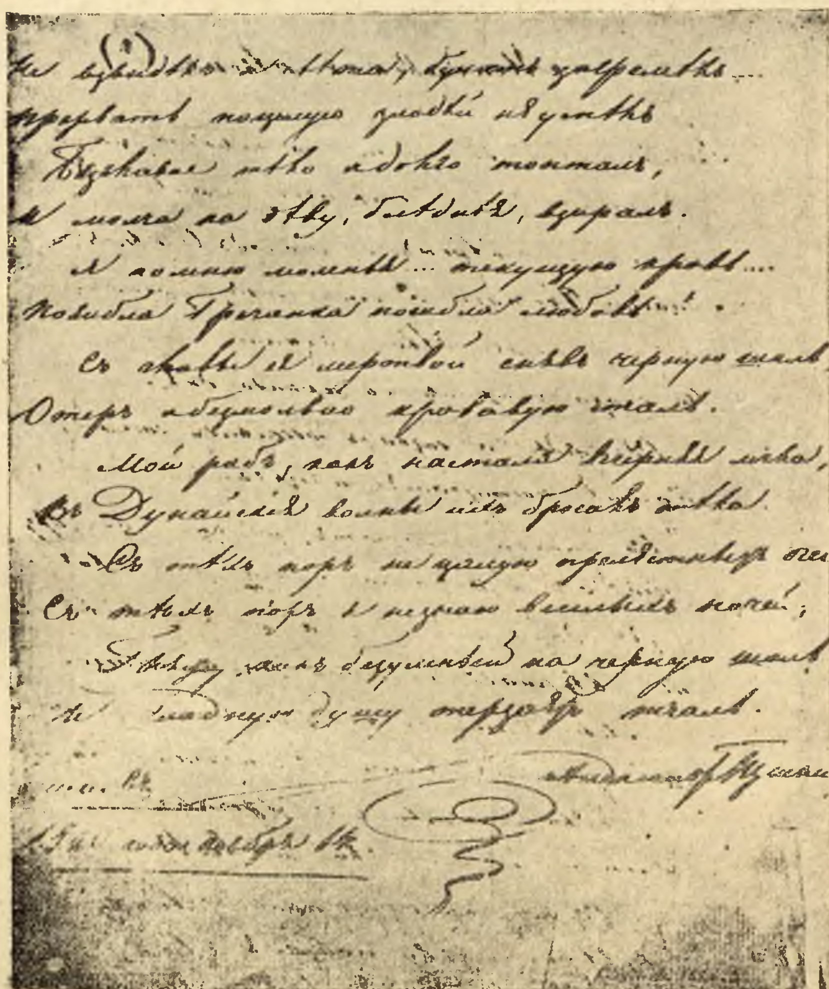
De cum au dat ochii de-al dragostei prag,
Văd negru'nainte, n'am văzduh să trag...

Şi intr'un iatacul din fund, dar — aman!
Pe necredincioasă-o alinta-un armean.

Doar roşu-am văzut: baltagul sclipi..
Sărutul să-l muntue nu dovedi

Eu trupul trunchiat în picioare-l călcam
Şi mut, la copila ca varul, priveam.

Fac-simile al poeziei lui Puşchin „Cântec Moldovenesc"
Prima pagină
Autograf din albumul S. D. Ponomareva
Muzeul literar al Statului, Moscova.

Fac-simile al poeziei lui Puşchin „Cântec Moldovenesc"
Pagina a doua
Autograf din albumul S. D. Ponomareva
Muzeul literar al Statului, Moscova.

Ţin minte şi ruga... şi sânge curgea...
A murit şi grecoaica şi dragostea mea.

Din cap şalul negru atunci i-am luat,
Oţelul de sânge l-am şters şi-am plecat;

Iar robul, când seara cădea'ncetişor,
In Dunăre'mpinse cadavrele lor.

De-atunci eu ochi dulci mai mult nu sărut,
De vesele nopţi parcă nici n'am ştiut.

La şalul cel negru mă uit, ca nebun,
Şi chinul din suflet nu pot să-l îmbun.

UNUI POET

(Поэту)

Poete, sà nu ţii la dragostea mulţimii!
Al laudei potop curând, curând va trece
Şi judecând un prost va râde gloata rece;
Dar tu stai neclintit în nimbul înălţimii.
Eşti-rege: singur fii. Pe calea libertăţii
Mergi, unde te îndrumă slobodul tău gând,
Inaltă rodul minţii, îndrăgit şi sfânt,
Nu cere falá pentru locu'ntâietăţii.
Ea e în tine. Singur să-ţi fii judecator:
Pe munca ta mai aspru ştii să pui preţ ca toţi.
Eşti mulţumit de dânsa, artist ne'ndurător,
Eşti mulţumit? Mulţimea las' să te înjure
Şi scuipe pe altarul unde focul porţi.
Ce vrei dela copii? Trepiedul n'o să-ţi fure.

STANŢE

Брожу-ли я вдоль
улицъ шумныхъ...

De rătăcesc pe străzi, în sgomot,
De intr'un hram, cu gloata'n rând,
De stau cu tineri fără minte, —
Mă las furat de-acelaş gând.

Şi'mi spun : grăbit vor trece anii...
Din câţi suntem, cine-o să scape
De veşnicia rece-a bolţii
Când ceasul căruiva-i pe-aproape ?

De văd stejarul singuratic,
Gândesc : străbunul codrilor
Va supravieţui şi nouă,
La fel ca şi părinţilor.

De mângâi un copil, — în minte
Spun : iartă-mă ! urmaş îmi eşti
De-acuma; iată, vine vremea
Să putrezesc, tu să'nfloreşti.

Eu m'am deprins fiece ora
Şi zi cu gândul să'nsoţesc,
Al morţii ceas fatal din ele
Silindu-mă ca să-l ghicesc.

Şi unde mi-o fi dat sfârşitul :
In luptă, pribegie, valuri ?
Ori şesul megieş cenuşa
Mi-o va primi'ntre patru maluri ?

Deşi nesimţitoare-i inimi
Totuna-i unde-ar putrezi,
Dar tot de locurile scumpe
Să dorm aproape aş dori.

Şi lasă pe mormânt să fiarbă
Viaţa tânără, în floare.
Cu farmecu-i etern lucească
Natura cea nepăsătoare.

PROROCUL

Cu duhul mistuit de sete,
Intr'un pustiu întunecat
M'am înfundat
Si-un serafim cu şase àripi,
La o răspântie de cale,
In faţă mi s'a arătat
Cu degetele ca un vis,
De ochi, uşor, mi s'a atins:
Profetic ochii s'au holbat.
Ca la un vultur spăimântat.
Se-atinse de urechi şi zvon
Le-umplu şi huet monoton:
A cerurilor clătinare,
Inaltul îngerilor sbor,
Mers de jivini pe fund de mare,
Din văi al germinării cor
Şi s'a plecat pe gura mea
Şi limba smuls'o-a din ea, —
Si vorbăreaţă şi vicleană, —
Şi'n locu-i limba înţeleaptă
De şarpe, în gura toată o rană,
A pus însângerata i dreaptă.
Cu sabia pieptul mi-a deschis,
Inima vie-a scos'o afară
Şi jar, palalăind cu pară,
In golul pieptului a'nchis.
Zăceam un leş, în praf uitat,
Când glas din ceruri a strigat:
„Proroace, scoală, ia aminte,
Cu vrerea mea, de azi'nainte,
Tu inima, pe tot pământul,
S'o frigi în oameni cu cuvântul".

Trad. din ruseşte
de N. F. COS[illegible]ENCO

A. S. Puşchin şi Basarabia

La 10 Februarie, 1937, literatura universală va marca pe cadranul timpului împlinirea unui secol de la moartea genialului poet rus, Alexandru Sergheievici Puşchin.

Urgisit şi exilat în timpul vieţii, poetul, după moarte rămânând contemporan cu toate epocile, a pus posteritatea în cele mai paradoxale situaţii ; într'adevăr, la 1899, Rusia despotică a ţarilor a îmbrăţişat, a revindicat şi a sărbătorit cu cel mai tumultuos entuziasm centenarul naşterii poetului ; astăzi, Rusia comunistă a Sovietelor depăşeşte pe înaintaşi prin pregătirile uriaşe pe care le face pentru a sărbători centenarul morţii poetului, punând sub teascuri milioane de exemplare din opera sa, turnând în bronz şi săpând în marmură statui, care să întunece, prin strălucirea lor, pe acele din epoca ţaristă.

De fapt, poetul nu aparţine numai rasei sale : el a intrat în panteonul nemuritoarelor valori artistice universale, consacrat ca o glorie a umanităţii.

Dar, pentru noi, Românii, comemorarea centenarului lui Puşchin nu este numai prilejul unei priviri în perspectivele civilizaţiei general omeneşti ; dacă noi am reţinut, uneori, faptul influenţelor culturii şi literaturii ruseşti asupra unor scriitori ai noştri, avem, de astă dată, prilejul să surprindem, dimpotrivă, influenţele şi reflexele mediului şi naturii moldoveneşti a Basarabiei, în opera nemuritorului poet, ceea ce adaugă astfel un nou element de contribuţie românească la edificiul culturii şi literaturii ruseşti, susţinut de un Antioh Cantemir, Petru Movilă, Alexandru Sturdza ş. a. De aceea, evocând, în rândurile care urmează, liniile generale ale vieţii şi activităţii literare ale poetului rus Puşchin, vom sublinia cu deosebit interes epoca petrecută de poet pe pământul Basarabiei.

A. S. Puşchin s'a născut sub domnia ţarului Pavel, la 1799, în Moscova. Intre străbunii săi, după mamă, poetul însuşi a identificat şi a descris pe negrul Ibrahim Hanibal, „Arapul lui Petru cel Mare", păstrând o deosebită afecţiune pentru bunica sa, Maria Aleksievna, femeie energică şi întreprinzătoare şi, mai ales, pentru doica sa, Arina Rodionovna, de la care a auzit, pentru prima oară, poveştile şi cântecele populare, ale căror ecouri vor apărea în povestirile sale de mai târziu [1].

La căminul părintesc, în anii copilăriei, dela 1799—1811, o serie de profesori străini, după deprinderile timpului, predară viitorului poet cunoştinţa limbilor occidentale, din care el îşi însuşi, cu deosebire, limba franceză, stăpânind-o ca şi pe cea maternă. Timpul petrecut în satul de lângă Moscova, unde familia sa se retrăgea în timpul verii, îi adânci în suflet sentimentul naturii ; iernile însă le petrecea citind cu lăcomie, fără nici o rânduială, toate cărţile din biblioteca tatălui său.

La 1811, începu studiile la cursul liceal, unde se punea în special un viu interes pentru literaturile străine şi literatura naţională.

Puşchin îşi începu de timpuriu activitatea literară, publicând primele sale versuri la 1814, atrăgând atenţia cercurilor literare şi strângând, apoi, legături de prietenie cu scriitorii consacraţi ai timpului, ca Jucovschi, Karamzin, Batiuşcov, Dimitriev ş. a. [2])

Chiar din aceste prime încercări poetice s'a distins natura inspiraţiei originale a tânărului poet din realitatea vieţii ruseşti. Terminând liceul, Puşchin, după insistenţele tatului său, renunţă la cariera militară şi plecă la Petersburg, unde trăiau acum părinţii săi, intrând curând în societatea literară Arzamas, în care se grupau tinerele generaţii de scriitori ai şcoalei romantice [3]),

[1]) A. M. Scabicevschi, Alexandru Sergheievici Puşchin, schiţă biografică, la ediţia a opta a operelor lui Puşchin, scoasă de Pavlencov, Peterburg, 1910, pg. I—LX.

[2]) A. I. Srebniţchi, Puşchin şi istoria rusească, în Sbornicul I. Pasadokii „In amintirea lui Puşchin" II, Chiev 1900, pg. 24.

[3]) M. I. Blagorazumov, Insemnătatea activităţii literare a lui Puşchin. Ibidem pg. 327.

adversari ai vechilor scriitori clasici din societatea „Convorbirea iubitorilor de literatură rusească" de la Moscova, precum şi a celor de la „Vestitorul Europei". La una din seratele date de Jucovschi, ceti Puşchin din poema sa „Ruslan şi Liudmila". Ser-

N. O. Puşchin — mama poetului

viciul, pe care îl ocupa în Ministerul de externe, permitea poetului accesul în cele mai nobile cercuri din Petersburg. Dar, cu toată viaţa risipită în petreceri şi serbări, A. S. Puşchin găsi timp să lucreze patru ani la poema sa „Ruslan şi Liudmila", a cărei apariţie la 1820, fu salutată de corifeii şcoalei romantice ca o capodoperă literară şi, în acelaş timp, criticată sever de cercurile scriitorilor clasici [1]).

[1]) M. N. Speranschi: Prietenii şi duşmanii lui Puşchin în literatură, în Sbornicul cit, pg. 35.

Reprezentanţii literaturii tinere se grupară, din ce în ce mai mult, împrejurul lui Puşchin, în a cărui originalitate ei vedeau triumful definitiv împotriva tradiţiilor vechei literaturi de imitaţii. Versurile lui Puşchin erau, acum, învăţate şi răspândite în numeroase manuscrise, iar epigramele colportate cu profuziune [1]). Ideile de libertate, care îşi făceau pe atunci un drum subteran în societatea rusească, nu puteau să rămâie străine, mai ales de pana tânărului şi avântatului poet.

In acest timp, la Petersburg, se răspândeau o sumedenie de versuri îndrăzneţe, epigrame, satire anonime la adresa guvernului, al căror autor fu bănuit a fi Puşchin. Pedeapsa de exil în Siberia, care-l ameninţa, fu comutată cu deportarea în sudul Rusiei, în urma înaltelor intervenţii ale lui Karamzin. Astfel, la 5 Mai, 1820, Puşchin părăsi Petersburgul. Ajuns la Ecaterinoslav, poetul se îmbolnăvi şi, într'o stare disperată, fu găsit de prietenul său Raevschi, care pleca într'o călătorie spre Caucaz. La stăruinţele acestuia, generalul Inzov, în a cărui supraveghere Puşchin fusese încredinţat, îi permise să plece, împreună cu familia generalului Raevschi, pentru câtva timp, în Caucaz. Natura Caucazului înzdrăveni fiziceşte pe poetul obosit şi bolnav, şi totodată îi oferi noi izvoare şi motive de inspiraţie.

Astfel, în viaţa poetului, această deportare în sudul Rusiei avu o deosebită însemnătate. Natura măreaţă îi îmbogăţi fantazia cu impresii noi, din variatele tablouri ale ţinuturilor meridionale.

Poema „Prizonierul din Caucaz" este datorită impresiilor puternice ale Caucazului şi Crimeiei din perioada anilor petrecuţi de Puşchin în sudul Rusiei. Tot în acest timp se exercită asupra lui Puşchin influenţa lui Byron.

După întoarcerea din Caucaz,—întrucât generalul Inzov, în al cărui serviciu şi supraveghere Puşchin se afla, fusese transferat, provizoriu, la Chişinău,—trebui şi poetul să se îndrepte spre Basarabia. La Chişinău Puşchin va fi poposit la 20 Septembrie, deoarece la 24 Septembrie, 1820, el scrie fratelui său că se afla

[1]) P. S. Bogdanovici: Personalitatea lui A. S. Puşchin, după scrisorile şi însemnările sale, în Sbornicul cit., pg. 97.

în Basarabia. Pe soclul, care poartă şi astăzi bustul poetului, din grădina publică a Chişinăului, sunt săpate cuvintele din versurile lui Puşchin „Către Ovidiu": „Pe aici, făcând să răsune pustiul cu lira-mi nordică, am rătăcit eu", după care urmează inscripţia anilor: 1820, 1821, 1822, 1823. In adevăr, Puşchin, luând în seamă şi călătoriile făcute atât în Basarabia, la Tighina, Cetatea Albă, Bolgrad, Izmail, până la ţărmurile Mării Negre, în tovărăşia ofiţerului I. P. Liprandi, acel care a scris, apoi, preţioasele amintiri asupra vieţii poetului în Basarabia, precum şi călătoriile făcute peste Nistru, la Camenca, Kiev şi Odessa, a trăit în capitala Basarabiei până la sfârşitul lui Iunie, 1823, când plecă la Odessa, unde fusese strămutată reşedinţa serviciului său.

Cercetătorii vieţii lui Puşchin în Chişinău, descriu oraşul acesta în colori mohorîte, arătându-l locuit pe atunci de o populaţiune foarte împestriţată; pe lângă o majoritate de moldoveni se aflau atunci evrei, bulgari, greci, turci, maloruşi, nemţi, caraini, arnăuţi, francezi, italieni, fie-care cu limba, cu obiceiurile şi îmbrăcămintea lor specifică [1]. In volumul schiţelor şi povestirilor sale basarabene, Olga Nacco a evocat viaţa poetului rus în mediul acestei populaţiuni eterogene a Chişinăului de la 1800, colorându-şi povestirea cu mult element descriptiv local. In Chişinăul fără pavaje, fără trotuare, fără lumină, pe la sfârşitul lunii Sept., 1820, când viaţa oraşului, spune Olga Nacco, începe să clocotească de pregătirile pentru iarnă şi de veselia nunţilor populare, apare Puşchin şi găzduieşte la casa „mesceaninului Naum", a cărui soţie, Măriuca, vorbind cu poetul, i se adresează şi-i răspunde moldoveneşte, ceea ce îl familiarizează cu această limbă, pe care o aude pentru prima oară. Din această casă, unde a poposit prima dată, aşezată pe strada Pruncul, pleca poetul să hoinărească, singuratic, prin partea de jos a oraşului, cu căsuţele împrăştiate fără ordine, cu străzile întortochiate, în acest „labirint al furnicilor" [2]), cum îl numea Puşchin. In curând poporul îl cunoaşte că este funcţionarul lui Inzov; ză-

[1]) I. P. Bartenev: Puşchin în sudul Rusiei, Moscova, 1914, pg. 49.
[2]) Olga Nacco: Povestiri şi schiţe basarabene, Odessa, 1901, pg. 1-52

rindu-l de departe, moldovencele se gătesc şi-şi strigă una alteia: iaca vine cuconaşul Puşcă. Parcurgând marginile oraşului el, adună impresii variate ; tot ceea ce apare ca frumuseţe şi originalitate se imprimă în sufletul sensibil al poetului [1]. Aceste descrieri şi încadrări în coloarea timpului, pe care le încearcă Olga Nacco, în povestirea sa închinată amintirii lui Puşchin, corespunde relatărilor pe care ni le-au lăsat martorii oculari ai vieţii lui Puşchin în Chişinău, cum sânt acele ale ofiţerilor Gorciacov şi Veltman, în amintirile lor [2].

„Puşchin îşi consacra dimineaţa,—afirmă Veltman,—în plimbări inspiratoare, în afară de oraş, cu un creion şi o foaie de hârtie ; la întoarcere foaia era scrisă ; din aceste perle, aruncate la întâmplare, el alegea pe cele mai preţioase şi din ele îşi alcătuia firul povestirii în poemele: „Prizonierul din Caucaz" şi „Fraţii bandiţi". Când se înteţea căldura zilei, Puşchin se retrăgea în atmosfera răcoroasă a casei, selecţiona impresiile fugitive de dimineaţă, se cufunda în vechile manuscrise sau în lectură. A doua parte a zilei, Puşchin o petrecea, de obicei, în societate, întorcându se acasă noaptea.

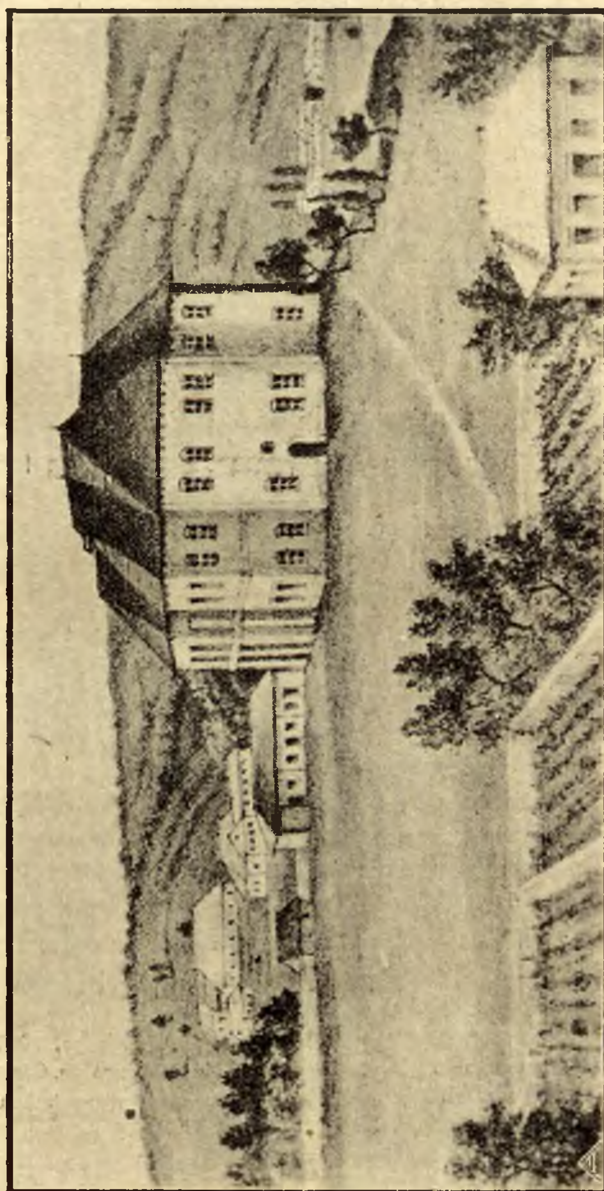
Masa nu o lua acasă, ci la Inzov, la Orlov, la cunoştinţele sale ospitaliere din Chişinău sau la restaurante. La Chişinău, poetul a avut cu el pe bătrânul Nichita, care apoi i-a condus trupul neînsufleţit la mănăstirea Sviatogorsk [3].

Tot Olga Nacco evoacă în povestirea sa societatea mai înaltă a Chişinăului şi balurile la care lua parte şi Puşchin, în lunile de iarnă, în casele boierilor, zugrăvite în coloarea locală. In salon, la mese încărcate cu multe dulciuri şi băuturi răcoritoare, stăteau doamnele mai în vrâstă cu gazda şi vorbeau sgomotos. In camerele următoare jucau cărţi bărbaţi de vrâste diferite şi funcţionari ruşi, iar în cea din urmă cameră, mare, în nori deşi de fum de tutun, pe divanuri în jurul mesei cu sticle de vin şi

[1]) Olga Nacco, Op. cit pg. 45.

[2]) Cf. I. Halippa, Oraşul Chişinău din timpul când trăia în el A. S. Puşchin 1820—1823, Chişinău 1899.

[3]) Calendarul zilelor lui Puşchin, Chişinău 1937 pg. 32 editat de Evsratie Niegovschi.

Casa unde a trăit A. S. Puşchin în or. Chişinău (Inzov)

cești de cafea, stăteau bătrânii tacticoşi, în costumele lor orientale, în halaturi lungi de mătasă colorată, cu brâie late, brodate. Ei fumau din ciubuce lucrate în chihlimbar, argint, aur şi pietre scumpe.

In tot timpul prânzului, orchestra era obligată să cânte cântece moldoveneşti. La sfârşitul balului, tinerii luau la hora românească şi pe bătrânii boieri moldoveni [1].

Luând, deseori, parte la astfel de petreceri ale băştinaşilor basarabeni, Puşchin veni în contact cu boierii moldoveni, ca Bartolomeu, mare proprietar, a cărei fiică, Pulcheriţa, spune Şimanovschi, i-a servit poate de model poetului în alcătuirea poeziei sale „Fecioara", din 1821; apoi familiile Balş, Mavrogheni, Pruncul, prinţul Ipsilante, Sturdza, guvernatorul Basarabiei—Constantin Catacazi, vice guvernatorul Matei Crupenschi, Roznovan, Şuţu, Polihroni, Caragea şi altele, apar, deseori, în însemnările poetului din vremea petrecută la Chişinău [2].

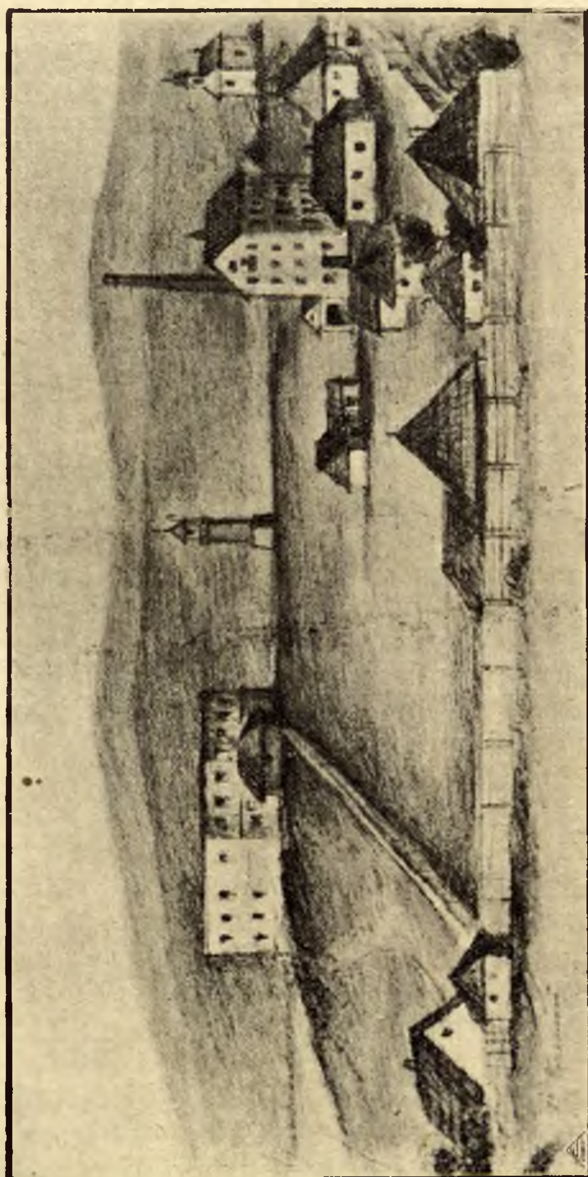
Un timp mai îndelungat Puşchin l-a petrecut în casa locuită de generalul Inzov, încercând acolo să vorbească moldoveneşte cu moş Toader, bătrânul servitor al generalului.

In acest Chişinău şi în împrejurimile lui, a conceput poetul o parte din poeziile sale lirice, din povestirile, poemele şi romanele sale, dintre care unele au fost tipărite mai târziu, iar la altele a continuat să lucreze şi după plecarea sa din Basarabia [3]. Astfel, se citează, ca aparţinând epocii petrecute de Puşchin în Basarabia, următoarele producţiuni: „Şalul Negru", denumit chiar de atunci „cântec moldovenesc", tradus apoi în româneşte de C. Negruzzi; „Muza", „Către Ovidiu", „Napoleon" „Apus de soare", „Dedicaţie lui Ceadaev", „Cântecul despre năzdrăvanul Oleg", „Via", dedicaţie „Ficei lui Caragheorghe", apoi povestirea pierdută „Duca", o tradiţiune moldovenească din sec.

[1]) Olga Nacco: Schiţe şi povestiri basarabene, Odessa, 1900, pg. 1-52.

[2]) A. N. Şimanovschi: Alexandru Sergheievici Puşchin, Chişinău, 1900, pg. 58—68, şi E. Gane: Motive moldoveneşti în creaţia poetică a lui A. S. Puşchin, Viaţa Basarabiei, Anul II, No. 7, pg. 388.

[3]) F. N. Ivanov: Insemnătatea activităţii literare a lui A. S. Puşchin, Sbornicul cit., II, Chiev, 1900, pg. 285.

Ruinile casei lui Inzov în or. Chişinău.

al 17-lea, „Dafna şi Dabija", o tradiţiune moldovenească din 1663, „Fântâna Bahcisarai", care a fost terminată în Odessa, „Fraţii bandiţi", apoi, poema „Ţiganii". In împrejurimile Chişinăului, Puşchin a cunoscut şatrele de ţigani, a cunoscut viaţa lor hoinară şi liberă, care i-a inspirat poema „Ţiganii", tradusă, apoi, în româneşte de Alex. Donici.

„Cu şatrele, din loc în loc,
„Ţiganii prin Bugeag se poartă,
„Neprihănind a lor noroc
„Sau nestatornica lor soartă" [1]...

Istoricii literari au înregistrat diferite versiuni, care de care mai fantastice, asupra împrejurărilor în care Puşchin a alcătuit poema sa „Ţiganii".

Astfel, după o versiune, Puşchin s'ar fi inspirat de la şatra de ţigani a lui Manole, întâlnită în părţile Bâcului, unde văzu pe frumoasa Arghira, soţia cântăreţului din scripcă Urlan, ucisă alături de trupul neînsufleţit al unui tânăr. Altă versiune, redată de nepotul scriitorului basarabean Stamati, arată că Puşchin ar fi întâlnit tabăra de ţigani în partea de sus a oraşului Chişinău şi, anume, spre satul Buicani. Alţii au susţinut că Puşchin şi-a alcătuit poema având ca model pentru Zamfira pe frumoasa Şucara — Liudmila Inglezi, care fusese cumpărată de la o tabără ţigănească de proprietarul Bodescu şi care, după moartea acestuia, s'a măritat după Inglezi. Alţii au afirmat că Puşchin a fost întâlnit în pribegie cu taberele de ţigani, mult mai departe de Chişinău, între Bolgrad şi Ismail. In sfârşit, Zamfir

[1]) A. Donici a închinat această traducere Cneazului A. N. Cantacuzino, spunând în versurile pe care le pune înainte, cu titlul „Hărăzire":

„Ideata jucărie
A poetului rusesc,
Cu respect şi bucurie
Cneazului o hărăzesc"

Poema Ţiganii a fost studiată comparativ, textul original rusesc şi textul românesc, la Seminarul de Slavistică al Universităţii din Iaşi, de sub direcţia d-lui prof. Ilie Băbulescu, de către d-l Alex. Epure, iar studiul s'a publicat în Arhiva, Iaşi, vol. XXXVIII.

Arbure, nepot al Ecaterinei Zaharievna Stamo, ne relatează o versiune povestită de această mătuşă a sa, care s'a aflat pe vremuri în bună prietenie cu poetul rus Puşchin, locuind alături de Inzov, în casa generalului Grabovschi. Constantin Zaharievici Ralli, fratele Ecaterinei, în casa căruia adesea venea Puşchin, fiind proprietarul moşiilor Dolna şi Iurceni, din jud. Chişinău, plecă odată, împreună cu Puşchin, să-şi viziteze moşiile. In pădurea dintre aceste două sate ei întâlniră o tabără de ţigani, cu frumoasa Zamfira, de care Puşchin fiind fermecat, se aşeză în tabără. Intr'o bună diminenţă însă, când Puşchin se deşteptă, frumoasa Zamfira dispăruse cu un ţigan tânăr.

Tot din împrejurările vieţii localnice basarabene, este inspirată povestirea „Cârdjaliu".

Aici, în afară de interesul mare pe care poetul îl purta pentru mişcarea de emancipare a Greciei de sub stăpânirea turcească, fiind, într'un moment, gata a se înrola — ca Byron, la Missolonghi,—în această luptă de eliberare, susţinută de Ipsilante, Puşchin descrie aspectele vieţii locale din Basarabia, cum este în fragmentul privitor la căruţa poştei: „La poarta închisorii stătea căruţa de poştă. Acest cărucior scund, împletit, la care încă nu de mult se înhămau, de obicei, şase sau opt gloabe. Moldoveanul mustăcios, cu căciula de miel, şezând călare pe una din ele, la fiecare minută striga şi pocnea din bici, şi căluţii lui alergau într'un trap destul de mare. Dacă unul din ei stătea, îl deshăma, cu înjurături grozave şi îl lepăda pe drum, neîngrijindu-se de soarta lui, fiind convins că la întoarcere îl va găsi în acelaş loc păscând, liniştit, pe câmpia verde. Nu rare ori s'a întâmplat, ca drumeţul, plecând de la o staţie cu opt cai, să ajungă la alta cu doi. Aşa era cu cincisprezece ani în urmă. Acum, în Basarabia rusificată s'au introdus căruţa şi hamurile ruseşti".

Descrie apoi înfăţişarea localnicilor, care se îngrămădiseră să vadă pe Cârdjali, la scoaterea lui din închisoare: „Arnăuţi cu îmbrăcămintea lor pitorească şi ruptă, moldovence bine făcute cu ochi negri şi cu copii în braţe, înconjurau căruţa".

In sfârşit tot în Basarabia Puşchin a început romanul în versuri „Eugeniu Oneghin", care brodat pe o fabulă de altfel foarte

simplă, ce-ar îngădui paralelisme cu motive similare din literaturile popoarelor occidentale, în special din cea franceză, oglindeşte, în mai multe mii de versuri, eterna nelinişte a sufletului omenesc.

Cercetătorii care au urmărit, cu o mare bogăţie de amănunte, viaţa lui Puşchin în sudul Rusiei, la Ecaterinoslav, în Caucaz, în Crimeia, la Odessa şi la Chişinău, subliniază urmele şi influenţele pe care viaţa din Basarabia le va fi lăsat în sufletul poetului. A. N. Şimanovschi conchide astfel studiul său asupra poetului Puşchin: „Şi astfel Chişinăului şi, în general, Basarabiei, i-a fost hărăzit prin voia soartei să joace în viaţa lui A. S. Puşchin şi în desvoltarea personalităţii lui artistice şi umane un mare şi binefăcător rol" [1]. Iar P. I. Bartenev ne raportează astfel plecarea lui Puşchin din Chişinău:

„F. F. Vighel îi scrise la Odessa [2], că bătrânul Inzov îl cheamă îndărăt la el şi că doamnele din Chişinău îi duc dorul. Puşchin îndată se întoarse să-şi ia adio de la Chişinău. Aceste două zile le petrecu în casă la N. S. Alexeev, căruia îi scrise apoi (în Noembrie 1826) amintindu-şi de Basarabia: „Nu pot să-ţi exprim sentimentele mele la primirea scrisorii tale.. Ecourile Chişinăului... râul Bâc... Dragul meu, tu m'ai reîntors iarăşi în Basarabia. Mă văd iarăşi printre ruinele ei, în cămăruţa mea întunecată, în faţa ferestrei cu gratii sau la tine, dragul meu, în luminoasa şi curata ta căsuţă ţărănească"; la aceste cuvinte, prin care poetul îţi exprima melancolia şi nostalgia pe care o simţea la amintirea vieţii lui de altădată, din Basarabia, s'ar putea adăoga încă versurile din poezia sa către Baratânski:

„Regiunea aceasta pustie
„E sfântă pentru un suflet de poet" [3]

Bazat pe o amănunţită consultare a bibliografiei asupra vieţii lui Puşchin în Basarabia şi, în special, pe lucrările mai noui

[1]) „Alexandru Sergheievici Puşchin" — Chişinău, 1900.
[2]) „Puşchin în sudul Rusiei" — Moscova, 1914, pg. 171.
[3]) E. Gane: Motive moldoveneşti în creaţia poetică a lui A. S. Puşchin — Viaţa Basarabiei, Anul II, No. 7, pg. 388.

de această natură, cercetătorul basarabean E. Gane şi-a intitulat judicios studiul său referitor la această problemă: „Motive moldoveneşti în creaţia poetică a lui A. S. Puşchin". In opoziţie cu vechile păreri ale istoricilor literari, care nu cunoşteau, de fapt, realităţile vieţii basarabene şi cari treceau în grabă explicând, adeseori, superficial, epoca trăită de Puşchin în Basarabia, prin uşurinţa, prin temperamentul „african", prin sensibilitatea „satanică" a poetului, d-sa a încercat să descifreze şi să relieieze contingenţele dintre natura şi oamenii celei mai de răsărit provincii româneşti şi personalitatea artistică a poetului rus Puşchin.

Trăind în mediul de boieri moldoveni şi coconiţe moldovence, luând parte la diferitele petreceri şi baluri în casele acestor moldoveni, ascultând cântecele moldoveneşti, amestecându-se, uneori, chiar şi la horile şi jocurile populare, era firesc ca poetul să se intereseze de limba moldovenească. „Că A. S. Puşchin a iubit limba moldovenească şi s'a ocupat serios de ea, putem înţelege şi din faptul că a compus un dicţionar ruso-român, care însă, din nefericire, n'a ajuns până la noi" [1]. De asemeni, este de remarcat observaţia, pe care o face acelaş autor al studiului mai sus citat, că A. S. Puşchin este primul şi singurul dintre ruşi, care n'a schimonosit numele Moldovei. A. S. Puşchin scrie corect cuvântul Moldova şi derivatele lui: „moldovan" şi „moldovenesc" şi nu cum scriu Ruşii: Moldava ori Moldavia şi derivatele: „moldavan" şi „moldavskii" [2].

O forţă, mai presus de orizontul înţelegerei omeneşti, face din sufletul poeţilor geniali, sensibile instrumente de înregistrare ale raporturilor celor mai subtile, mai estetice şi mai artistice, din elementele naturii, care ar fi rămas, altfel, pentru muritorii de rând, deapururi taine de nepătruns. Coloritul aspectelor din configuraţia geografică a mediului trăit, clocotul de viaţă înconjurătoare vibrează în lira minunată a sufletului poetic, înfiltrând reflexele lor în constelaţia realizărilor artistico-literare, fără a

[1] E. Gane — Op. Cit.
[2] E. Gane — Ibidem.

lăsa uneori posibilitatea, ca şi undele nevăzute, de a le urmări firul cronologic.

„Pe aici, făcând să răsune pustiul, cu lira-mi nordică, am rătăcit eu"...

Astfel, la 10 Februarie, 1937, poporul vecin a celor mai mult de o sută de milioane de suflete, proslăvind centenarul morţii poetului Puşchin, va simţi, poate, în armoniile şi în orchestraţia bogată a poeziei lui şi fiorul melodiilor răsfrânte din zilele pe care poetul le-a petrecut dincolo de graniţele etnice ale pământului rusesc, în Basarabia înlănţuită atunci şi victimă şi ea, ca şi poetul aceloraşi forţe cotropitoare împărăteşti, în mijlocul acelui popor ospitalier, despre care Lew Tolstoi avea să spuie mai târziu în jurnalul său de călătorie: „Soarta acestui popor s'a zămislit din farmec şi tristeţe".

Dacă, în cadrul literaturii ruseşti, opera lui Puşchin a determinat un curent literar reprezentat prin poeţi ca Antoniu Delvig, Eugeniu Baratânschi, Alexandru Griboedov şi alţii, în schimb, asupra literaturii române, influenţa poeziei sale a rămas aproape inexistentă. De fapt, opera lui Puşchin a fost la noi mult mai puţin cunoscută de cât operile scriitorilor ruşi de mai târziu, ca Dostoievschi, Cehov sau Turghenev. In adevăr, în afară de traducerile lui C. Negruzzi, Al. Donici şi, mai târziu, ale lui Al. Mateevici, numai cu totul sporadic întâlnim tălmăciri din opera poetului rus în limba română, precum a fost, bună-oară, povestirea Cârdjaliul. Scriitorul basarabean Alexandru Sturdza a istorisit, tot în limba rusească, întâlnirea cu Puşchin, în casa surorei sale Roxandra Sturdza, la Odessa [1]. Mai de grabă au fost popularizate, dacă se poate spune astfel, operele lui Puşchin prin Opera Română, care a înscris în repertoriul ei parte din operele poetului rus ca „Dama de pică" şi „Eugeniu Onieghin", în muzica celebrului compozitor Ceaikovsky.

Intors din această departare în sudul Rusiei, pentru Puşchin fu binefăcătoare şi apropierea cu nemuritorul poet polon Miţchevici [2].

[1]) Viaţa Basarabiei, Anul I, No. 4, pg. 26—27.

[2]) F. P. Kutnevici: Insemnătatea lui Puşchin în ist. lit. rus. în Sbornicul cit., Vol. II, Kiev, 1900, pg 527.

Dar curând Puşchin fu din nou suspectat şi, la 1824, izolat în guvernământul Pskov. Aici, în satul Mihailovskoe, sub supravegherea severă a tatului său, situaţia lui Puşchin deveni mai tristă şi, datorită numai intervenţiei lui Jukovski, el căpătă mai multă libertate, permiţându-i-se accesul prietenilor.

Din acest timp durează legăturile cu Doamna de Kern, căreia i-a închinat cunoscutele versuri:

„Imi amintesc de minunata clipă,
„Când înainte-mi tu te-ai arătat,
„Fantasmă, care'n visuri se'ntiripă,
„Al frumuseţii geniu întrupat.

„In întuneric mut, în exilare,
„A mele zile fără soare mor,
„Pustii de Dumnezeu, de inspirare,
„Pustii de lacrămi, viaţă şi amor.

„La sufletului deşteptare'n pripă,
„Tu dinainte-mi iar te-ai arătat,
„Fantasmă, care'n visuri se'ntiripă,
„Al frumuseţii geniu întrupat.

„Şi din adâncuri inima mi tresare
„Şi pentru ea, în clipele-mi ce sbor,
„A reînviat credinţă, inspirare
„Şi lacrămi şi viaţă şi amor [1]).

Acum poetul lucrează şi desăvârşeşte o parte din operele sale ca „Prorocul", „Drumuri de iarnă" şi continuă romanul, început în timpul exilului din sud, în Basarabia „Eugeniu Oneghin". Acest roman a constituit, poate, cea mai răspândită şi mai populară operă a lui Puşchin, cu toate că poetul, după propria-i mărturisire, preţuia mai mult pe „Boris Godunov".

Oneghin, eroul romanului, retras departe de sgomotul oraşului spre a-şi afla liniştea la ară, întâlneşte pe Tatiana, o tânără

[1]) Traducerile în versuri din operele lui Puşchin, citate în paginile următoare, aparţin autorului acestui studiu.

fată nevinovată, care se îndrăgeşte de el şi care în cele din urmă se hotărăşte să-i scrie, spre a-i mărturisi iubirea ei mistuitoare; scrisoarea Tatianei, în care ea îşi exprimă uneori iubirea până la umilinţă, ca în versurile:

„Ci crede-mă, din umilinţa mea
„Nimic, în veci, n'ai fi putut afla
„O rază de nădejde de-aş avea
„Că rar, oricum, dar iar în calea mea
„In sat la noi te voi putea vedea
„Numai s'aud a tale vorbe'n cale
„Doar un cuvânt să-ţi pot rosti în şoapte,
„Şi apoi... eu să visez şi zi şi noapte
„Un singur gând — al revederei tale!

Alteori, revolta împotriva soartei:

„De ce a mai fost lăsat să vii la noi?
„In fundul surd al unui sat uitat
„De tine-n veci n'aş fi ştiut — şi apoi
„N'aş fi gustat amarul ne'mpăcat!

Pentru ca până în cele din urmă să-şi exprime înfrigurarea capitulării definitive:

„Vezi, viaţa mea aicea-i o himeră
„Fiinţa-mi nimeni nu-i s'o înţeleagă;
„Trudită'n gânduri mintea-mi se desleagă
„Şi 'n surd pustiu mă văd murind stingheră...
„Te aştept; tu doar cu-o singură privire
„Dă viaţă aşteptărilor, credinţei,
„Sau — prăbuşeşte visul suferinţei,
„Vai! meritata mea batjocorire!
„Sfârşesc! mi-e groază să mai recitesc!
„De frică mă cutremur, de ruşine,
„Dar prin onoarea ta îmi întăresc
„Puterile încrederii în tine!

Oneghin, deşi mişcat de gingăşia sentimentului Tatianei, îi respinge dragostea, simţind că nu o poate împărtăşi:

Şi 'n faţa lui atuncia răsărită
„Fu mica Tani. palidă, mâhnită ;
„Un vis frumos s'a scoborît s'alinte
„Neprihănit, feeric, a lui minte :
„Poate că vechea flacără-a simţirii
„O clipă s'a trezit. Dar deşteptat
„N'a vrut să lase pradă amăgirii
„Un suflet candid şi îndurerat.

Şi astfel Oneghin, întâlnind pe Tania în parc, îi răspunde:

„Nu voi vorbi'n sclipiri de madrigal,
„Găsind de mult visatu-mi ideal.
„Tovarăş numai tu puteai să fii
„Vieţii mele fără bucurii ;
„Dar eu n'am fost ursit spre fericire,
„Străin de ea e'n veci sufletul meu,
„Zădarnică-i a ta desăvârşire .
„De dânsa-s pe deplin nevrednic eu...
„Şi dacă plângi, cu lacrămile tale
„Tu nu-mi mai poţi mişca inima mea ;
„Ele-ar putea-o numai tulbura.
„Iluziile, anii nu revin
„Şi sufletul nu-mi pot întineri
„Eu.. dragoste de frate îţi închin"...

Astfel Tatiana se desparte de Oneghin închizându-şi în suflet, pentru totdeauna, iubirea neîmpărtăşită. Peste câţiva ani însă, Onenghin o întâlneşte iar pe Tatiana, acum o prinţesă strălucitoare, măritată cu un bărbat bătrân. De această dată Oneghin îi scrie Tatianei mărturisiri înflăcărate. La întâlnire însă, Tatiana îi aminteşte cât de aproape a fost altădată fericirea şi, cu toată iubirea pe care i-o păstrează încă, de această dată ea îl respinge [1]). Romanul capătă o mare extindere, de şapte mii de versuri, datorită mai ales interesantelor digresiuni, care pare

[1]) A. A. Elciucova: Femeile ruse în operele lui Puşchin, în Sbornicul cit, pg. 494.

că se desprind uneori din firul acţiunii. Un astfel de episod este bună-oară duelul lui Oneghin cu Lenschi, nefericitul poet, care îi citea lui Oneghin versuri întrupate din melancolia iubirei sale şi din iubirea pentru viaţă, sub presentimentul morţii apropiate.

„In lupta gândului nădejdea-i disprețuită şi infrântă,
„Mormântul cu nimicnicia-i deapururea mă inspăimântă:
„Pustiu ne mai pătruns de gânduri şi nici de cea dintâi iubire;
„Infricoşat privesc la viaţă şi iar posomorita-mi fire,
„Robind-o vieții, voi prin timpuri s'o port, ca chipu-i adorat
„Să s'adâncească şi să ardă în sufletu-mi îndurerat".

Cufundat în liniştea din satul Mihailovscoe, activitatea literară a poetului devine din ce în ce mai rodnică; el dă la iveală povestirea „Arapul lui Petru cel Mare", povestirea „Dubrovschi", în care, între altele, arată primejdia iobăgiei [1]. Induioşat de starea ţăranilor iobagi, el îşi exprimă şi în alte producţiuni, în versuri, dorinţa de a vedea poporul scăpat de cnut şi de robie, de a vedea zorile libertăţii pătrunzând şi asupra patriei sale, ca în poezia „Satul".

Mişcarea din 1825, cu catastrofa din Decembrie, găsindu-l pe Puşchin în izolarea de la Mihailovskoe, i-a cruţat riscul unei noui aventuri [2]. La 1826 ţarul Nicolae I ridică îngrădirile libertăţii lui Puşchin şi acesta putu să plece la Moscova.

Poetul fu prezentat chiar ţarului. Acum el publică fanteziile dramatice: „Mozart şi Salieri", „Viteazul sgârcit", „Oaspetele de piatră".

De asemeni, tragedia „Boris Godunov", o pagină din timpurile cele mai intunecate şi triste din istoria Rusiei, care insuflă totuşi o robustă credinţă în viitorul poporului rus, precum şi poemul „Poltava", în care evocă unul din cele mai critice momente din istoria Rusiei, când Carol XII, trecând în Malorusia, câştigă de partea sa pe Mazepa — om înzestrat cu multă pricepere şi experienţă şi iubit de popor.

[1]) M. N. Berejkov: Puşchin ca istoric al vieţii ruseşti; Pamiati Puşkina, Kiev, 1900, pg. 22

[2]) K. Waliszewki: — Literatura rusă, Paris, 1900, pg. 151—181.

La 1831, Puşchin se căsători cu Natalia Nicolaevna Gonciarov. Activitatea sa literară este susţinută. Poetul începe să alcătuiască „Istoria răzmeriţei lui Pugacıov" şi povestirea „Fica căpitanului", care marchează începutul romanului istoric realist în literatura rusă; povestire plină de un robust optimism, încarnând în cele două generaţii ale bătrânului şi tânărului Grinev, conştiinţa datoriei, a caracterului integru, a sacrificiului desăvârşit pentru semeni, prin care înfruntă violenţa, domnia bunului plac şi a cruzimilor ce tulbură şi prăbuşesc împărăţiile; povestire în care resemnarea şi smerenia iubirii merge până la fapte eroice pentru fiinţa iubită.

Puşchin alcătueşte, de asemeni, diferitele sale poezii lirice, povestiri populare, precum „Legenda ţarului Saltan" ş. a.

In stanţele sale intitulate „Poetul", pare-că Puşchin s'a întrevăzut pe el însuşi:

„Ci timp cît nu i chemat poetul
„La sfânta i jertă de-Apolon,
„Pierdut e'n grijele'n deşertul
„Vieţii, laş şi monoton.

„Şi a lirei sfântă strună tace,
„In suflet visuri sterpe i mor,
„Obida lumii din el face
„Cel mai nemernic muritor.

„Dar când al cerului cuvânt
„Svoni'n străjuitoarea-i fire,
„Scăldat e sufletu i 'n avânt,
„Ca vulturu'n nemărginire.

„Il dor petrecerile lumii,
„L'alungă şoaptele omeneşti,
„La poala idolului lumii
„Fruntea lui mândră n'o zăreşti.

„Pătrunde aspru şi sălbatic
„De glasuri plin şi de chemări

„Dumbrăvi cu murmur depărtatic,
„Pustiul paşnicelor mări“.

Ocupând locul de istoriograf oficial, din studiul arhivelor află subiectul povestirilor sale istorice. Simpatiile occidentale, în special franceze, pentru mişcarea revoluţionară poloneză din 1831, îi prilejui protestul rimat sub titlul „Calomniatorilor Rusiei". La 1834, scrie povestirea fantastică „Dama de pică".

In anul 1836, Puşchin încercă jurnalismul militant, editând ziarul „Contemporanul“, pe care vrea să-l consacre criticei.

La 27 Ianuarie, 1837, in urma unor scrisori anonime, prin care era ofensat, avu loc duelul ultim cu Dantes, fiul ministrului Olandei, baronul de Heckeren, duel fatal pentru Puşchin.

Opera lui A. S. Puşchin a avut un rol precumpănitor în evoluţia culturii şi civilizaţiei tuturor popoarelor din graniţele imperiului rus de altădată; influenţa acestei opere s'a resimţit prin complexul de idei, credinţe şi sentimente înalte şi nobile [1]), prin poezia de o viforoasă circulaţiune, poezie care proclamă, în cele din urmă, biruinţa binelui asupra răului, a adevărului asupra nedreptăţii şi silniciei, răspândind totdeauna o rază de nădejde în ceasurile de îndoială şi de disperare ale sufletului omenesc.

Prin variatele sale alcătuiri lirice, Puşchin a însuflat şiragurilor de generaţii, care l-au urmat, sentimentul demnităţii [2]), îndreptând critica sa necruţătoare împotriva tuturor asupritorilor vremii sale, începând cu oda *Volinosti* pentru care a fost deportat şi apoi cu epigramele către Arakceev, arhimandritul Fotie, graful Uvarov şi „Dedicaţia către cenzor". Dar, mai presus de toate sentimentele nobile pe care le-a cântat, poezia sa, în epoca celei mai negre autocraţii ţariste, a respirat ideia de libertate, în veacul său de cruzime, cum însuşi a spus, în poezia „Monumentul",

[1]) A. P. Kadlubovschi: Motivele umanitare în creaţiunea lui Puşchin. V. Sbornicul cit., pg. 58.
[2]) A. X. Zlenco: Puşchin ca poet popular. V. Sbornicul cit., III, pg. 82.

şi în aceasta a şi întrezărit poetul motivul îndelungatei sale popularităţi.

In scurta sa viaţă poetul a cunoscut şi amărăciunea carierei literare, atunci când opera sa „Boris Godunov", bună-oară, pe care poetul a ţinut-o şase ani, fără a o publica, nu a mai stârnit admiraţie şi entaziasm ca alte opere ale sale.

N. N. Puşchin (născută Gonciarov) soţia poetului

Un reflex al acestor stări sufleteşti pare că l-a exprimat Puşchin în sonetul intitulat:

„POETULUI"

„Nu prețui, poete, a vulgu'ui iubire !
„Inflăcărata-i slavă e sgomot trecător.
„Te-or judeca nerozii și plebea-n nesimțire
„De râde-va, tu pașnic rămâi, neschimbător.

„Ai singur un imperiu. Pe drumul libertății
„Chemărilor urmează din slobodul tău gând,
„A cugetului roadă mereu desăvârșind,
„Ne închinând înalta ta operă răsplății

Ea-i doar în tine Tu ești suprema-ți judecată,
De trudnicele ți fapte de apururi ne'mpăcată.
Când oare tu tosta-i artistul măgulit

De truda-i? O, las atunci ca plebea să hulească,
Să scuipe pe altarul cu flacără cerească ;
Copilăresc neastâmpăr în templu-ți neclintit !...

Une-ori alături de alcătuirile sale lirice, în care a cântat iubirea pentru trecut, pentru prieteni, sentimente patriotice și religioase, găsim poeme cu caracter vesel, umoristic, ca „*Graful Nulin*". Deși Pușchin și-a luat eroii operelor sale lirice, epice și dramatice din toate categoriile sociale, arhitectura unitară a operei sale însă, a definit-o prin împăcarea concepțiunilor celor mai opuse. Exprimând armonia și muzicalitatea geniului național al poporului rus, prin iubire prin îngăduița și toleranța credinței altora, prin umanism, prin artă, prin eroismul ideilor sale de libertate, Pușchin s'a cristalizat în imaginațiunea poporului său ca o personalitate nemuritoare, reformator și creator al poeziei și literaturii artistice rusești.

I. NEGRESCU

Puşchin

(INSEMNĂRI FUGITIVE)

Nici un scriitor rus n'a ajuns în ţara lui la acea popularitate, de care se bucură Puşchin. In cursul acelor o sută de ani, care au trecut de la moartea marelui poet, în întreaga Rusie n'a fost un colţ de ţară, n'a existat o pătură socială, unde să nu fi fost cunoscut şi respectat numele lui. Coborîtor din veche familie boierească, legat în viaţa lui de cercurile înalte ale societăţii ruseşti, autor de scrieri ale căror subiecte de preferinţă au fost luate din acele cercuri, Puşchin a fost şi a rămas iubit tot atât de pătura de jos a poporului rus, cât şi de clasele superioare.

Cu dărâmarea imperiului ţarist lucrurile nu s'au schimbat. Subt noul regim, cu toate năzuinţele lui ultra-democratice, renumele poetului Puşchin a rămas neclintit. Mai mult, mişcarea pornită încă subt ţari pentru studierea amănunţită a operei şi epocii lui Puşchin („Puşchinism") subt bolşevici s'a intensificat: au apărut scrisorile poetului adunate în trei volume mari şi prevăzute de către specialişti (Modzalevschi) cu bogate note istorico-literare; continuă cercetarea stăruitoare a scrierilor poetului, se pregătesc noui ediţii ale operelor lui complete, iar cu ocazia centenarului dela moartea lui se proectează mari serbări.

Care este cauza acestui fenomen?

Ea nu poate fi alta decât legăturile strânse între opera lui Puşchin şi viaţa poporului rus.

*
* *

Puşchin, scriitorul, a apărut în întâia jumătate a sec. al XIX-lea. Era o însemnată epocă în viaţa Ruşilor, condusă de ţarii Alexandru I şi Nicolae I. Organizat din nou din porunca energicului Petru cel Mare, statul rus subt aceşti ţari ajunsese definitiv stabilit în formele lui biurocratice, fiind împărţit în două tabere inegale: slujbaşii şi restul. „Slujba" (serviciul la stat) era socotită şi apreciată nu numai ca izvor de existenţă, ci — şi mai mult — ca o condiţiune principală aducătoare de situaţii privilegiate, de stare nobilă. Ca atare „slujba" era căutată, era un ideal pentru toţi. Situaţia omului ne-slujbaş devenia ruşinoasă, condamnabilă, oricare ar fi fost îndeletnicirile lui.

Această stare de lucruri, eternizată în opera lui Griboedov, „Necaz din cauza minții“ („горе отъ ума“), se înrădăcinase adânc în societatea rusă și a durat multă vreme. Când un compozitor, fiind naș la un botez, a spus preotului că e „artist liber“ („свободный художникъ“), acela s'a jenat să-l treacă în condica bisericească subt această denumire, cerând să-i indice altă „slujbă“. Nu era privită mai bine nici munca de scriitor, și încă Turghenev a fost mult dojenit de maică-sa, pentrucă se ocupa cu scrieri — lucru care „nu e pentru un nobil“.

Și, iată, în această societate plină de prejudecăți, răsună puternicul glas al lui Pușchin. Pușchin nu avea „slujbă“ și nici nu susținea ideea de serviciu la stat Dânsul se interesa de toate fenomenele vieții și ale naturii și impresiile sale le îmbrăca într'o formă fermecătoare, în care se pierdea limita între versul verbal și muzică. Mulți aveau temeinice motive să fie nemulțumiți, să-l urască și să-l disprețuiască pe autor, nimeni însă nu era în stare să treacă peste opera lui, să rămâe indiferent față de sugestiile genialului poet.

Astfel în ciuda obișnuințelor și prejudecăților seculare, scriitorul a început să fie recunoscut ca putere și situație legitimă, mai mult — ca putere de cinste și valoare în societate, iar literatura căpătă rostul unui factor social, ale cărui forțe s'au dovedit și mai mult, mai târziu.

Forma artistică a fost poate partea cea mai însemnată, din punct de vedere istoric, a operei lui Pușchin, — cea mai însemnată, însă nu singura.

*
* *

Domeniul creațiunii poetice a lui Pușchin, cum am spus, era foarte vast. Oamenii din toate păturile sociale, evenimente istorice din trecutul Rusiei și ale altor țări, obiceiurile poporului rus, basmele lui, diferite tradițiuni și cântece populare, fapte și personagii din viața streină, fenomenele naturii — și-au găsit loc în operele lui Pușchin subt forme de mare valoare artistică. Acest interes universal și puterea de creațiune dânsul le purta cu el întotdeauna. Ori unde îl arunca soarta — și ea n'a fost tocmai miloasă față de el, — ori în ce colț de țară, fie Caucaz, fie Basarabia, fie satul Mihailovscoe, Pușchin pretutindenea găsea subiecte demne de creațiune poetică, dând naștere la opere nemuritoare.

Cu toată variația de subiecte însă, operele lui Pușchin sunt pătrunse de unul și acelaș spirit, de acelaș sentiment: acesta e bucuria de viață, nu numai o privire optimistă asupra vieții,

dar — și mai mult — un adânc sentiment de mulțumire, de satisfacție. Acesta a fost temperamentul lui Pușchin, așa a fost firea lui, plină de viață, și aceeași fire a rămas întipărită în opera lui. Ar fi greșală însă să credem că Pușchin n'a cunoscut necazurile vieții, n'a știut de nenorocirile ei, de mizeria ei și n'a vorbit de ele în operele lui. Și'n împrejurările în care își petrecea viața, cu nesfârșite lipsuri materiale, cu hărțueli plictisitoare și chiar urmăriri din partea poliției, cu mari neplăceri în familie, etc., — în astfel de împrejurări el nu putea să fie scutit de necazuri. Dimpotrivă, erau momente când, cum se zice, cuțitul ajungea la os, și atunci viața îi părea lui ca „un dar zadarnic, dar întâmplător", el descurajat începea să se gândească, cu tristețe, asupra morții, asupra „coborîrii subt bolta veșnică," sau chiar să se plângă că i a fost sortit să se nască în Rusia. Erau astfel de clipe în viața lui Pușchin, și ele se reflectau și'n operele lui Acestea însă erau numai clipe. Pușchin avea o fire care era stăpânită de bucuria vieții. Și chiar atunci, când vorbea de neajunsurile ei, când descria via a oamenilor nevoiași, chiar și atunci dânsul nu-și concentra atenția asupra laturii negative, căutând să redea părțile bune, faptele pozitive. Astfel, de pildă, tabăra țiganilor în opera lui („Țiganii") se prezintă plină de viața liberă a fiilor naturii, dispensați de orice prejudecăți și forme de viață civilizată. Lipsurile acestei vieți însă pentru poet parcă nici nu existau.

E adevărat, optimismul de care era stăpânit Pușchin prea îl îndepărta de viață, îl ridica prea sus deasupra lumii grijilor și suferințelor. Pe înățimile poeziei el devenea mai puțin accesibil pentru simplii muritori, care aveau nevoie de compătimire, de apropiere sufletească, și'n privința aceasta un poet al frământărilor și chinurilor sufletești, cum a fost Lermontov, sau un cântăreț al necazurilor poporului, cum a fost mai târziu Necrasov, era mai aproape de omul viu.

Nu mai puțin însă e adevărat că fiecare om, ori cât de chinuit și bătut ar fi de soartă, are nevoie, măcar pentru o clipă, să uite de necaz, să treacă în lumea basmelor și a visurilor, în împărăția poeziei, artei, care îi alină durerea, îl reface, ca pe urmă să poată mai ușor suporta sarcina vieții. Și'n acea epocă, subt țarismul absolutist, pe pământul Rusiei era mult necaz, viața devenise insuportabilă atât pentru massa inconștientă a poporului de jos, cât și pentru pătura intelectuală.

In astfel de împrejurări, operele lui Pușchin, care chemau la vieață, sădeau și întrețineau încrederea în rostul ei, era un puternic mijloc de mântuire pentru poporul rus, un remediu

care îl sprijinea sufleteşte, îl încuraja faţă de vitregia vremii. Erau mulţi adoratori de ai poetului, care în zile de grele încercări şi chinuri sufleteşti găseau alinare şi mângâere în poezia lui Puşchin.

* * *

Cu optimismul nemărginit, cu bucuria de viaţă de care e pătrunsă poezia lui Puşchin, nu se epuizează partea ei esenţială. In opera acestui poet aflăm şi altă notă însemnată, aceasta este sentimentul de omenie, dragostea pentru fiinţa omenească, pe orice treaptă socială ea s'ar găsi. Aceasta a fost o cerinţă a firii poetului, o cerinţă imperioasă care i-a adus multe neplăceri, la care însă n'a renunţat niciodată. Ea a rămas revărsată şi peste toată opera lui.

In viaţă a avut şi Puşchin ieşiri de multe ori foarte ciudate, uneori nesuferite pentru cei din jurul lui. In fond însă el era blând până la duioşie şi, ca şi bătrânul din „Ţiganii", se depărta de acei care căutau voie (libertate) numai pentru ei. Singur Puşchin socotea de mare valoare această însuşire a firii lui. Intr'o stare de prevedere poetică dânsul scria că va fi mult timp iubit de oameni, pentru că, cu lira lui, el „deştepta sentimente de omenie şi chema, cerea milă faţă de cei căzuţi".

In strânsă legătură cu acest sentiment este dorul de libertate, de drept la viaţă pentru toţi. Şi atât în firea lui, cât şi'n întreaga lui operă, poate n'a fost alt sentiment mai vădit, mai pronunţat, decât acesta. La el Puşchin ţinea foarte mult, pentru el dânsul îl glorifica pe Napoleon, care „din întunerecul surghiunului a testat lumii veşnica libertate".

Oricând şi oriunde, asemenea sentimente şi astfel de opere ar avea mare însemnătate. Cu atât mai mare era valoarea lor în Rusia, în acele vremuri când trăia Puşchin.

Când Puşchin începea activitatea sa literară, Alexandru I trecuse subt tutela vestitului reacţionar Aracceev. Răscoala „Decabriştilor", imediat după moartea ţarului (1825), înspăimântând stăpânirea rusească, a adus o şi mai mare înăsprire a regimului politic. Nicolae I, urmaşul lui Alexandru, după o expresie nimerită a cunoscutului publicist Herzen, a fost „un leu care treizeci de ani a târît Rusia îndărăt". Orice încercare de protest, orice semn de viaţa, de interes politic era înnăbuşit cu cruzime de fiară.

In această atmosferă opera lui Puşchin, care vorbea necontenit despre om, de dreptul lui la viaţă, de libertate, era singurul protest care mai putea răsuna. Şi el era cu atât mai pu-

ternic, cu cât, subt forma lui poetică, pătrundea uşor în toate straturile poporului subjugat. Pe de altă parte, mulţumită aceleeaşi forme, protestul era invulnerabil, inaccesibil pentru cerberii regimului. Imbunătăţiri mari şi imediate el, bineînţeles, nu putea aduce poporului, în schimb însă întreţinea în popor puterea de viaţă, hrănea speranţa pentru vremuri mai bune. Aceste vremuri n'au venit nici după moartea năprasnică a poetului, regimul ţarist cu vitregiile lui a durat încă mult timp şi poezia lui Puşchin nu înceta să deştepte aceleaşi sentimente. Şi orice schimbare s'ar face în viaţă, oricum s'ar îmbunătăţi soarta poporului, Puşchin va rămânea pentru totdeauna ca un simbol al omeniei şi al dorului de viaţă liberă.

Astfel dispoziţiile sufleteşti de care e pătrunsă opera lui Puşchin, fiind izvorîte din firea lui de om, erau în acelaş timp legate strâns de împrejurările vieţii întregului popor, corespunzând nevoilor lui vitale.

* * *

Legătura dintre Puşchin şi poporul rus era şi de altă natură, venea şi pe altă cale.

Puşchin, cum s'a expus, a găsit variate subiecte pentru scrierile lui.

Vom nota aici că în opera lui Puşchin trebuie să deosebim epoca timpurie, când dânsul se afla subt influenţă streină şi mai mult a scriitorului englez Byron. Unii, în absolută necunoştinţă de cauză, sunt de părere că Puşchin nici n'a ieşit din faza de ucenicie faţă de Byron, rămânând un imitator al marelui poet englez atât în idei cât şi în formă. Astăzi nu mai e nevoie de combătut astfel de păreri. Vom spune numai că nici viaţa înconjurătoare, nici chiar firea poetului rus, prea vioaie şi impresionabilă, nu i-ar fi îngăduit să rămâe un simplu exponent al solipsismului orgolios al lui Byron.

Ocupându-se cu diferite subiecte — ruseşti şi streine, Puşchin ştia să-şi însuşiască viaţa streină, ştia să pătrundă în sufletul altuia, să priceapă viaţa altor vremuri, chiar altor popoare. Această deosebită însuşire era mult apreciată de critica rusă, dând unora din adoratorii lui prilejul să-l declare „pan-om". Insuşirea poetului părea atât de puternică şi importantă, încât opera lui literară, în închipuirea lor, devenea o mare manifestare a spiritului, a geniului rusesc, — manifestare în care se oglindea chemarea mesianică a „poporului rus". In acest sens Puşchin, de către scriitorul Dostoievschi, a fost declarat (1880) ca „un fenomen semnificativ şi, poate, chiar profetic".

Dacă o asemenea interpretare a operei și geniului lui Pușchin era o prea mare exagerare — de altfel foarte firească pentru un epigon al slavofililor vechi, cum a fost Dostoevschi, — totuși rămâne incontestabil, că Pușchin este cel mai mare poet național al Rușilor. Naționalismul lui însă se deosebește mult de acela al altor scriitori ruși, cum a fost de pildă Tiutcev: vorbim nu de talentul poetic, ci de sentimentul național. La Pușchin în zadar am căuta o concepție politică precisă și consecventă. E adevărat, printre scrierile lui se găsesc și opere cu conținut patriotic, în spiritul panslavismului de pe atunci, ca de ex. cunoscutele versuri „Clevetitorilor Rusiei", unde el vorbea de „contopirea râurilor slave în marea rusească". Aceste scrieri însă sunt lipsite de orice valoare artistică și nu joacă nici un rol în opera poetică a lui Pușchin.

Pușchin nu era om de teorii, de concepții, de doctrină. El era o fire cu desăvârșire apolitică. Și naționalismul lui era lipsit de teorii politice. Trăsătura mai caracteristică aici e aceea că în naționalismul lui Pușchin nu aflăm nici o umbră de agresiune, de ură, de exclusivism,—el e pătruns de o rară noblețā. Singura formă subt care el se manifestă este dragostea nemărginită pentru viața poporului rus, pentru trecutul lui, pentru țara lui, de care mai aproape poetul ar dori să se odihnească și după moarte, „deși trupului neînsuflețit îi este la fel, ori unde ar putrezi". Sentimentul național nu e descris a parte, ci e revărsat peste toate operele lui Pușchin pe care le pătrunde mai cu seamă prin limbă.

* * *

Dacă limba, în genere vorbind, este cel mai puternic organ al națiunii, limba lui Pușchin în privința aceasta este tipica mărturie a naționalității lui. Dânsul pricepea bine însemnătatea limbii, precum și izvoarele ei și cu multă stăruință studia limba rusă, culegând pentru dânsa elemente naționale atât în actele vechi, cât și în graiul viu al poporului. In privința aceasta lui i-a dat mult ajutor vestita lui dădacă Arina Radionovna, dela care a auzit multe cântece și basme populare, transmise lui în limba plastică a poporului. Și multe expresii din cele auzite din gura poporului Pușchin le-a introdus chiar în lucrările lui.

Dar nu numai prin limbă Pușchin a izbutit să pătrundă în firea națiunii ruse: dânsul a reușit să cunoască psihicul ei și 'n eroul lui Eugeniu Oneghin dânsul a creat o icoană poetică care, după interpretarea unor istorici (Cliucevschi), avea adânci rădăcini în trecutul istoric al Rusiei, iar din punct de vedere na-

ţional, cum a arătat critica (Dobroliubov), întruchipează în ea esenţialele trăsături caracteristice poporului rus.

* * *

Dela moartea năprasnică a lui Puşchin a trecut o sută de ani. Cu acest prilej în Rusia se pregătesc mari serbări. In fond e o sărbătoare pur culturală, o sărbătorire a bucuriei de viaţă, a principiilor de omenie, de dreptate, faţă de care nu pot rămânea indiferenţi decât acei care s'au sălbăticit cu desăvârşire. Şi e bine ca în zilele noastre de canibalism de tot felul, când viaţa e stăpânită de ideea: homo homini lupus..., când triumfează peste tot ignoranţa oarbă şi încrezută, — e bine ca în aceste zile, odată mai mult, să se amintească de acele idealuri umane şi luminate, ale căror sincer şi credincios slujitor a fost Puşchin.

* * *

In ţara lui Puşchin, cu prilejul centenarului dela moartea lui, s'a luat hotărîrea, între altele, să se editeze operele poetului şi literatura asupra lui, în limbile popoarelor din Rusia sovietică şi'n limbi streine, în număr total de 13.400.000 exemplare — cea mai bună dovadă că a avut dreptate Puşchin când a scris că, cu operele lui, dânsul şi-a ridicat „un monument nefăcut de mână" şi spre acest monument cărarea poporului nu va ajunge părăginită.

Ianuarie, 1937

Nicolae Popovschi
profesor

Legendă sau adevăr?

(IN LEGĂTURĂ CU VIAȚA MARELUI POET A. S. PUȘCHIN IN BASARABIA)

Родное что-то пробудило,
Все звуками забытыхъ дней
Невнятно вдругъ заговорило.
ПУШКИНЪ
„Бахчисарайскій фонтанъ"

Ceva din cele scumpe a trezit.
Totul cu sunetele zilelor uitate
A vorbi a început nedeslușit.
PUȘCHIN
„Fontanul din Bachcisarai"
(trad. **G. Chicu**)

Pe valea Bâcovățului, care duce de la gara Bâcovăț spre Nisporeni, aproape de fundul ei, își are săliștea satul de un pitoresc impresionant — Dolna.

Pe vremea lui A. S. Pușchin, moșia satului Dolna aparținea familiei boierești Ralea (înrudită cu cunoscuta familie Arbure și cu familia conților Mamatov).

(Intr'o carte, titlul căreea îmi scapă, am cetit, cum că acea regiune aparținea cândva familiei Sturdza, însă despre această familie în satul Dolna nu s'a păstrat nici o amintire).

Familia Ralea a dispărut din satul Dolna cam vreo 35 ani în urmă — ultima ramură, Alexandru Ralea, pierzând moșia în petreceri vesele, după marea revoluție rusă a ajuns birjar la Dorpat, în Estonia, unde s'a sinucis, cum am auzit, din pricina mizeriei.

In ori ce caz, eu, născut în Dolna, am apucat această familie, am apucat și pe tatăl lui Alexandru, Constantin Ivanovici — și pe mama lui — Eugenia Xaverievna.

Familia Ralea era de o bunătate excesivă şi atmosfera care domnea în această familie era de o bunăvoinţă, bună dispoziţie şi gentileţe, pe care nu prea des le cunoaştem astăzi. Toată vara, conacul cu 18 camere era plin de rude şi oaspeţi, care se repausau acolo sub scutul amabilei gazde. După câte îmi spuneau tatăl meu şi bătrâna mea, născuţi şi ei tot în satul Dolna, această viaţă din timpul verii, în familia Ralea, era o tradiţie, începutul căreea ei nici n'o ţineau minte.

Bine înţeles, că eu, fiu de cântăreţ la biserică şi muncitor al pământului, nu prea aveam ce căuta în această familie de boieri, însă satul nu era chiar strein de toate ce se petreceau la conac.

Am auzit şi eu că în familia Ralea se spunea cum că a fost invitat pe vremuri de această familie, să petreacă o vară la Dolna, şi A. S. Puşchin.

Puşchin, ca poet, pentru care libertatea era baza structurii lui sufleteşti, n'a prea făcut pui pe la conac: înştiinţând că pe moşia Dolnei, în văgăuna „Bălana", pe partea stângă a Bâcovăţului spre satul Cioreşti (azi acolo e conacul familiei Iachimovschi), trăiesc în bordeie ţigani, n'a putut să reziste ispitei de a face personal cunoştinţă cu viaţa, obiceiurile şi datinile lor.

Cu toate că aceşti ţigani aveau bordeie în Bălana, ei duceau o viaţă de nomazi, mai ales prin dealurile dintre Dolna şi mănăstirea „Hâncu" şi prin fundul Cogâlnicului, pe lângă acea mănăstire: probabil că dânşii, pentru oare care lucrări, se foloseau cu ceva de la mănăstire.

(Aceşti ţigani au trecut pentru un timp, cu bordeiele lor, în fundul Cobacului — valea Cioreştilor, iar mai apoi — vreo 35 ani în urmă — s'au oploşit tot lângă mănăstirea Hâncu—aproape şi de Dolna—formând satul „Bursuc").

Intre aceşti ţigani, poetul Puşchin a întâlnit pe Zamfira devenită eroina cunoscutului poem „Ţiganii", care redă viaţa ţiganilor din Basarabia de pe atunci, cu o putere de expresie neîntrecută.

Odată intrat între ţigani, cu care avea asemănare fizică, poetul a fost primit de aceştia ca un membru al familiei

— mai ales că el, cu sufletul aproape de natură, înțelegător al spiritului omenesc și de o sburdălnicie sănătoasă și îndrăzneață, care neglija toate formele și tradițiile, s'a acomodat ușor cu viața nomazilor, identificându-se până într'atâta că a devenit eroul-țigan din poemul susnumit. (Se crede că Alecu din poemul „Țiganii" este chiar Pușchin, care de fapt, bineînțeles, n'a făcut acea dublă omucidere — cu amanta sa și rivalul său, — despre care se vorbește în poem, ea fiind numai o imaginațiune poetică corespunzătoare la perfecție relațiunilor sociale: „boieriul", care, de fapt, ca și alți boieri, trăia pe deasupra legilor, își putea permite să ucidă doi țigani fără a se teme de restricțiile legilor; iar țiganii de pe atunci nici n'ar fi îndrăznit să încerce vreo răzbunare; l-au rugat numai să-i părăsească, ca om venit din altă lume, cu iubirea îngrădită de simțul proprietății personale, ceea ce e în contrazicere cu natura).

Patru luni de zile poetul n'a mai putut fi atras la conacul din Dolna, ducând o viață sbuciumată cu Zamfira lui, pe malurile iazurilor din fundul Cogâlnicului, care iazuri se țineau lanț unul de altul (primul iaz, chiar din fundul Cogâlnicului, s'a uscat vreo 30 de ani în urmă). Se prea poate că despre aceste iazuri vorbește poetul, numindu-le râu (они сегодня над рѣкой в шатрах изодранных ночуют), însă se poate ca șatrele țiganilor, coborîndu-se pe valea Cogâlnicului, să fi ajuns până prin stepele Cahulului, până pe la Prut, unde bătrânul țigan din poem a gustat din farmecul iubirii și din amărăciunile părăsirii de către iubita sa, Măriula.

Numai frigul toamnei înaintate l-a alungat pe poet din șatrele țiganilor.

Așa se vorbea.

Astă vară, la Dolna, am auzit cum că între țiganii din Bursuc se găsesc unii, care pretind a fi cam rude cu Pușchin, însă cu acești țigani eu, personal, n'am vorbit.

In ori ce caz, se arată numele țiganului din Bursuc — Iacob Zorilă, — care ca înfățișare, ar fi chipul și asemănarea poetului Pușchin; însă pe acest om eu nu l-am văzut.

Conacul și moșia din Dolna au fost vândute acum vreo 35 ani de Alexandru Ralea, în împrejurări grele pentru el, familiei Cicalov, care, la rândul ei, a vândut pământul în parcele la țăranii din Dolna, Nisporeni, Vărzărești și Ciorești, iar conacul cu viile și livezile din jur le stăpânește familia Morozov.

Nimic n'a mai rămas acolo, ce ar fi în legătură cu numele marelui poet.

In acea regiune, acum ca și pe timpurile lui Pușchin, trăiesc mulți țigani, formând sate întregi: Cârlani, Huzun, Bursuc, Volcăneși, cătunul dela Buda, însă acești țigani, azi, nu mai duc viața de nomazi: dându-li-se pământ, ei s'au statornicit — mai ales că, în ultimile timpuri, înainte de revoluția rusească, viața de nomad a fost interzisă de autoritățile ruse.

Gheorghe Chicu
profesor

12 Ianuarie, 1937,
Chișinău

Kirdjali

de ALEX. PUŞCHIN

Kirdjali era, de origină, bulgar. In limba turcească Kirdjali înseamnă viteaz, brav. Adevăratul lui nume nu mi-a fost dat să-l aflu.

Cu încălcările sale, Kirdjali împrăştia spaimă pe tot întinsul Moldovei. Ca să vă puteţi închipui câte ceva despre dânsul, vă voi povesti una din treburile sale. Odată, într'o noapte, el împreună cu arnăutul Mihalache săriră asupra unei aşezări bulgăreşti. Au aprins'o din două capete şi începură să colinde, la rând, toate bordeiele. Kirdjali tăia, iar Mihalache ducea prada. Amândoi răcniau: „Kirdjali! Kirdjali!" Toţi locuitorii se împrăştiară ca pătrânichile, de spaimă.

Când Alexandru Ipsilante izbuti să înjghebe (proclame) zavera şi începu să-şi strângă oaste, Kirdjali i se înfăţişă aducându-i şi câţiva din vechii săi ortaci. Adevărata ţintă a eteriei, lor le era cunoscută atât cât să nu ştie nimic de dânsa, dar războiul le dădea prilejul nimerit de a se îmbogăţi pe pielea Turcilor, dar, se prea poate, şi pe-a Moldovenilor; iar acest lucru le părea mai mult decât vădit.

Singur Alexandru Ipsilante era un pui de viteaz, dar nu avea prieteni, trebuitori pentru acel lucru, de care se apucase aşa de fierbinte şi aşa de neprevăzător. Ipsilante nu ştia să se înţeleagă cu oamenii, pe cari trebuia să-i conducă.

Ei nu aveau faţă de dânsul nici cuviinţă, nici încredere.

După nenorocita bătălie, în care pieri floarea tineretului grec, Iordache Olimpioti îl sfătui să-şi ia tălpăşiţa şi îi luă el locul. Ipsilante o şterse înspre hotarele Austriei şi, de acolo, trimise afurisenia sa asupra oamenilor, pe care-i numia vânzători,

fricoşi şi nevolnici. Aceşti nevolnici haini şi fricoşi, în mare parte pieriră între zidurile mănăstirii Secul ori pe malurile Prutului, apărându-se desnădăjduit în potriva vrăjmaşului, înzecit mai tare.

Kirdjali se afla în rândurile cetei lui Gheorghe Cantacuzino, despre care putem rosti aceleaşi, ce s'au spus despre Ipsilante. In ajunul ciocnirii de sub Sculeni, Cantacuzino ceru voie dela conducătorii ruşi să intre în carantina noastră. Detaşamentul rămase fără căpitan, dar Kirdjali, Safianos, Cantagoni şi alţii nu simţiau nevoia nici unei căpetenii.

Bătălia de sub Sculeni, după câte ştim, nu este descrisă de nimeni în tot mişcătorul ei adevăr. Inchipuiţi-vă şapte sute de Arnăuţi, Albaneji, Greci, Bulgari şi tot soiul de alte strânsuri, fără nici o pricepere în meşteşugul armelor şi care dădeau bir cu fugiţii în faţa a cinci spre zece mii de călăraşi turci. Această ceată se găvozdi la malul Prutului, aşeză înainte două tunuri mititele, găbjite la Iaşi, în curtea Domnitorului şi din care se întâmpla de se trăgea în timpul ospăţurilor aniversare. Turcii ar fi fost bucuroşi să puie în mişcare mitralierele, dar nu îndrăzniau fără îngăduirea comandamentului moschicesc: plumbii, fără îndoială, ar fi trecut şi pe malul nostru. Căpeteniei carantinei (răposat acum) vreme de patru zeci de ani în slujbă cătănească, dar care de la naştere n'auzise şueratul gloanţelor, i-a fost menit să le audă acum. Câteva din ele sbârnâiră pe lângă cinstitele dumisale urechi. Bătrânelul se mânie preste măsură şi ocărî pentru asta pe maiorul din regimentul de pedestraşi vânători din Ohotsc, care se afla pe lângă carantină. Maiorul, neştiind ce să facă, dădu fuga la râu, după care dârdogeau caii delibaşii, şi îi ameninţă cu degetul. Delibaşii, văzând asta, se întoarseră şi o tuliră la fugă, iar pe urmele lor şi toată armia turcească. Maiorul, care ameninţase cu degetul, pre nume se chema Horcevschi. Nu ştiu ce s'a făcut cu el.

A două zi, Turcii îşi făcură fasonul şi atacară pe eterişti. Dar cum nu cutezau să folosească nici plumbi nici bombe, ei se hotărîră, în contra tabietului lor, să facă faţă cu armele albe. Bătălia a fost cruntă. Se spintecau cu iataganele. De partea Turcilor se văzură suliţe, până atunci inexistente la ei; aceste suliţe

erau rusești: Necrasovșcii se războiau în rândurile lor. Eteriștii puteau, în urma încuviințării împăratului nostru, să treacă Prutul și să se adăpostească în carantina noastră. Ei începură să vină. Cantagoni și Safianos rămaseră ultimii pe malul turcesc. Kirdjali, rănit în ajun, zăcea de-acum în carantină. Safianos fu ucis. Cantagoni, un bărbat peste măsură de gras, fu străpuns cu o suliță în burduhan. Cu o mână el ridică sabia, cu cealaltă se apucă de suliță, o vârî mai adânc într'ânsul și în felul acesta putu să ajungă cu sabia pe omorîtorul său, împreună cu care se prăvăli.

Totul fu isprăvit. Turcii rămaseră învingători. Moldova era curățată. Aproape șase sute de Arnăuți se vânturară prin Basarabia; fără să știe din ce să se hrănească, ei tot erau mulțumitori față de Rusia pentru acoperemântul ce li-l dădea. Și duceau o viață de sărbătoare, dar nu nechibzuită. Intotdeauna îi putea-i vedea în Basarabia pe jumătate turcită, cu ciubuce lungi în gură, sorbind cafele din cești mititele. Scurteicile lor înzorzonate și papucii din piele roșie, cu vârful ascuțit, prindeau să se ponosească, dar scufia cu surguci de pene tot o mai purtau tuflită pe-o ureche, iar iataganele și pistoalele tot mai ieșiau din brâiele lor late. Nimeni nu se plângea asupra lor. Nici nu-ți venia în minte că acești pașnici sărmani să fi fost cei mai vestiți clefți ai Moldovei, tovarășii temutului Kirdjali, și ca el însuși să se găsească printre dânșii.

Pașa, care stăpânea la Iași, află despre acest lucru și pe temeiul unor împăcări pașnice, ceru dela comandantul rusesc extrădarea tâlharului Poliția începu să cerceteze. Aflară că Kirdjali se află în adevăr la Chișinău. L-au prins în casa unui monah fugar, seara, la vremea cinei, șezând împreună cu șapte tovarăși, în întuneric.

Pe Kirdjali l-au pus sub pază. El n'a mai tăgăduit adevărul și a recunoscut, că e Kirdjali.

„Dar, adăugă el, eu n'am atins nici un fir de păr din bunul altuia, n'am supărat nici pe cel din urmă țigan. Pentru Turci, pentru Moldoveni, pentru Valahi eu, firește, sunt tâlhar, dar la Ruși eu sunt oaspe. Când Safianos și-a isprăvit toate munițiile și

a venit la noi în carantină, luând dela răniţi pentru încărcăturile din urmă bumbii, ţintele, lănţujelele şi tecile iataganelor, eu i-am dat douăzeci de beşlici şi am rămas lefter. Domnul vede, că eu Kirdjali, trăiesc din milă! Pentru ce dar Ruşii vor să mă deie legat vrăjmaşilor mei?"

După asta Kirdjali a tăcut şi începu să aştepte în linişte rezultatul intervenţiei sale.

N'a aşteptat mult. Autorităţile, ne fiind obligate să se uite la tâlhari din punctul lor de vedere romantic şi convinşi de dreptatea cererii, au hotărît trimiterea lui Kirdjali la Iaşi. Un om de inimă şi cu cap, pe atunci un tânăr şi necunoscut funcţionar, astăzi titularul unui cin de frunte, îmi descria cu vioiciune plecarea sa.

La poarta ostrovului aştepta o căruţă poştală... Poate că dumneavoastră să nu ştiţi ce e aceea o căruţă. E o telegă joasă, cu loitre de nuele împletite, la care, încă nu de mult, se înhămau, de obiceiu, dela şase până la opt mârţoage. Un moldovan mustăcios, cu o cuşmă de oaie în cap, călărind pe una, odată răcnia şi pocnia din bici, şi mârţoagele sale o porniau într'un treapăd destul de întins. Dacă una din ele începea să se lese pe tânjală, atunci el o deshăma, afurisind-o groaznic, şi o lăsa în drum, fără nici o grijă de soarta ei. La întoarcere era sigur că o va găsi pe acelaş loc, păscând tihnită în câmpul verde Nu rare ori se întâmpla, că drumeţul, plecând dintr'o staţie cu opt cai, sosia la cea următoare cu o pereche. Aşa era acum cincisprezece ani în urmă. Acum, în Basarabia rusificată, au imitat înhămarea rusească şi telega rusească.

O astfel de căruţă stătea la poarta ostrovului, în anul 1821, într'o zi din ultimile ale lunii Septembrie. Ovreicile, cu mânicile sumese şi lepăind cu papucii, Arnăuţii în portul lor cărpănos şi pitoresc, Moldovence cu boi frumos, cu prunci cu ochii muri în braţe, înconjurau căruţa. Bărbaţii păstrau tăcere, femeile cu aprindere aşteptau ceva.

Porţile s'au dat de pereţi şi câţiva ofiţeri de poliţie au ieşit în uliţă; după ei, doi soldaţi au scos pe Kirdjali în lanţuri.

El părea de ani treizeci. Tresăturile obrazului smolit erau regulate și aspre. Era înalt, lat în spete și, în de obște, oglindea o putere trupească neobișnuită. O cialma pestriță îi acoperea, pieziș, capul, un brâu lat îi cuprindea mijlocul; un aolman de șăiac albastru era asvârlit pe umeri, faldurii lați ai cămeșii, venindu-i mai sus de genunchi și ciuboțele frumoase,— alcătuiau restul îmbrăcămintei sale. Avea o înfățișare mândră și liniștită...

Unul dintre cinovnici, un bătrânel cu obrazul roșu, într'un mundir șters de soare, pe care se bălăbăneau trei bumbi și-a lipit ochelarii de cositor de un cucui sângeriu, care-i ținea loc de nas, desfăcu o hârtie, fârnâind, și începu să citească moldovenește. Din vreme'n vreme se uita de sus la încătușatul Kirdjali, pe care, fără îndoială, îl privia hârtia. Kirdjali îl asculta cu atenție. Funcționarul își muntui citirea, strânse hârtia, urlă cu străşnicie la norod, îi dădu poruncă să se deie la o parte și făcu semn să se apropie căruța. Atunci Kirdjali i se adresă și-i spuse câteva vorbe moldovenești; glasul îi tremura, fața i s'a schimbat; a isbucnit în plâns și s'a aruncat la picioarele funcționarului polițienesc, zornăind cu lanțurile sale. Funcționarul polițienesc, speriat, feri în lături; soldații ar fi vrut să-l ridice pe Kirdjali, dar el se ridică singur, își strânse lanțurile, păși înspre căruță și strigă: „Haide!“ Jandarmul se așeză lângă el; moldovanul plesni din bici și căruța s'a urnit din loc.

— Ce va spus Kirdjali întrebă funcționărașul pe polițist.

— El (vedeți d-stră) mă ruga, răspunse, râzând, polițistul, ca eu să mă îngrijesc de nevasta și copilul său, care trăesc departe de Chilia, într'un sat bulgăresc: el se teme, ca și ei să nu sufere din pricina lui. Norod prost!

Povestirea tânărului funcționar mă mișcă adânc. Imi era jale de bietul Kirdjali. Multă vreme n'am mai auzit nimic de dânsul. Acum câțiva ani, m'am reîntâlnit cu funcționărașul. Am pornit vorbă asupra trecutului.

— Dar ce e cu amicul d-voastră Kirdjali, îl întrebai eu; nu știți ce s'a făcut cu el?

— Cum să nu știu.— răspunse el și-mi povesti următoarele:

Kirdjali, adus la Iaşi, a fost înfăţişat dinaintea paşii, care îl judecă şi hotărî să fie tras în ţeapă. Cazna o amânară până la nu ştiu ce sărbătoare. Deocamdată îl băgară în temniţă.

Pe întemniţat îl păziau şapte turci (oameni din prostime şi în suflet aceeaşi tâlhari ca şi Kirdjali); ei îl stimau şi, cu setea specifică întregului orient, ascultau minunatele lui povestiri.

Intre străjeri şi nevolnic s'a produs o strânsă înfrăţire. Odată Kirdjali le spuse: Fraţilor! Ceasul meu este apropiat. Nimeni nu va fugi de soartă. Curând am să mă despart de voi. Aş vrea să vă las câte ceva spre pomenire.

Turcii bourară urechile.

„Fraţilor, continuă Kirdjali, trei ani în urmă, pe când tâlhăriam cu răposatul Mihalache, noi am îngropat în şes, nu departe de Iaşi, un ceaun cu galbeni. Se vede că nici mie, nici lui nu ne este dat să stăpânim comoara. Aşa şi rămâie: luaţi-vo şi împărţiţi-o între voi, după plac".

Turcii cât pe ce n'au ieşit din minţi. Şi au mers tâlcuirile cum ar fi să afle locul ascuns? Se frământară, se gândiră şi hotărîră, ca însăşi Kirdjali să-i ducă la locul cu pricina. Se lăsă noaptea. Turcii scoaseră butucii din picioarele prinsului, îi legară mâinile cu o frânghie şi se îndreptară cu dânsul din târg, în câmp.

Kirdjali i-a dus, ţinând o direcţie, dela o movilă la alta. Merseră multă vreme. In sfârşit Kirdjali se opri lângă o piatră lată, măsură doisprezece paşi în spre miază-zi bătu cu piciorul şi zise: aici.

Turcii se rânduiră care şi ce să facă. Patru scoaseră iataganele şi începură să sape pământul. Trei rămaseră de pază. Kirdjali se aşeză pe o lespede şi începu să privească la truda lor.

— Ei, ce i, repede? îi întreaba el, — aţi ajuns?

— Incă nu, răspundeau Turcii şi lucrau de se făcură ghioalcă de sudoare.

Kirdjali începu să dea semne de nerăbdare.

— Măi, ce norod! spunea el: nici pământul nu-l pot săpa cum se cade. Eu aş fi muntuit lucrul cât ai clipi din ochi. Co-

pii, deslegați-mi mâinile și dați-mi iataganul. Turcii căzură pe gânduri și începură să se sfătuiască.

— Ei și ce? hotărîră ei: îi vom deslega mâinile, îi vom da iataganul. Ce mare nevoe? El e unul și noi șapte. — Și Turcii îi deslegară mâinile și-i dădură un iatagan.

In sfârșit, Kirdjali era slobod și înarmat. Trebui el să fi simțit ceva!.. Incepu să sape cu hărnicie, paznicii îi ajutau... Deodată el vârî într'unul din ei iataganul și lăsându-i fierul în piept înșfăcă din brâul celui răpus două pistoale. Ceilalți șase văzându-l pe Kirdjali înarmat cu două pistoale, o șterseră de le sfârâiau călcâile.

Kirdjali a mai tâlhărit prin împrejurimile Iașului. Nu de mult el scria gospodarului, să-i deie cinci mii de lei; în caz de neîndeplinire și neplată o să dea foc Iașului și o să calce chiar pe Domn. I-au fost înmânați cinci mii de lei.

Cam aista a fost Kirdjali.

trad. **Rafail Radiana**

Pe marginea povestirii „Kirdjali"

Insurecţia Românilor şi Grecilor împotriva Turcilor, dela 1821, a trezit un interes unanim în sudul Rusiei. In luna Martie Ipsilante a trecut Prutul, în luna August, a aceluiaş an, se vorbea cu insistenţa despre un războí de neînlăturat dintre Rusia, care hotărîse să ajute pe răsculaţi, şi Turcia.

La acest război se pregătea să ia parte şi Puşchin.

In jurnalul zilnic, ţinut la Chişinău, cu data de 2 Aprilie, 1821, cetim: „Seara am petrecut-o la N. N.. O grecoaică minunată. Vorbiau despre Ipsilante; între cinci greci, eu, unul vorbeam ca un grec; toţi n'aveau nici o nădejde în reuşita aventurii eteriste. Eu am convingerea nestrămutată, că Grecia va ieşi victorioasă şi cei 2.500.000 Turci vor părăsi meleagurile înfloritoare ale Eladei, urmaşilor legitimi ai lui Homer şi Temistocle. Am primit veste, cu o mare părere de rău, cum că Tudor Vladimirescu n'are alt merit decât curajul; un curaj neobişnuit nu va lipsi nici lui Ipsilante".

Interesul lui Puşchin faţă de Eterie era suscitat şi de faptul că iubitul său poet, Byron, lua parte deasemenea la această luptă pentru neatârnarea Grecilor. In August, 1821, judecând după scrisorile prietenilor lui Puşchin, în Rusia mergea vestea, că Puşchin a tecut la Greci. Uneltirea zaveriştilor, după cum se ştie, n'a reuşit şi Basarabia s'a umplut de emigranţi. Arnăuţii, Românii, Bulgarii se refugiau de prigoana Turcilor. In oraşul Chişinău numai, după spusele lui Liprandi, se refugiaseră până la 600 de Arnăuţi; printre aceştia era şi Gheorghe Kirdjali — eroul povestirii lui Puşchin.

Povestirea lui Puşchin e scrisă după cele spuse de Mihail Ivanovici Lecsa, fost pe vremea lui Puşchin unul dintre şefii de biurou ai cancelarii lui Inzov. In anul 1834 (data când a fost scrisă povestirea), Lecs avea slujbă la Petersburg. Insăşi faptul privitor la Kirdjali a fost povestit lui Puşchin de către Lecs nu tocmai conform adevărului şi Liprandi restabileşte adevărul istoric în povestirea enunţată. Iată ce scrie el privitor la această chestiune:

„Arnăuţii hotărîră să treacă Prutul în taină, să invadeze Moldova şi să se constitue în bande — dar fură opriţi de pichetele de cozaci grăniceri. Kirdjali reuşi să se ferească de percheziţie, să trea-

că în taină peste Prut şi să se dedea la tâlhării. Urmărit de Paşa turcesc — Cuciuc-Paşa — el a trecut din nou Prutul şi, în taină, a venit la Chişinău, unde dădu loc la bănueli, din pricina deselor sale plecări, care coincideau cu jafuri. In acest timp veni şi cererea Divanului moldovenesc, privitoare la extrădarea lui Kirdjali. El fu băgat la închisoare şi, a doua zi, trimis. Kirdjali fu adus la Sculenii noştri, când da 'n amurg. Pe malul moldovenesc, fu luat în primire, la punctul grăniceresc turc de pe atunci, de căpitanul Eiub-aga. Kirdjali era bun cunoscut de-al lui. Când el îi fu predat, intrară amândoi în casa ofiţerului. Acolo aga deslegă mâinile lui Kirdjali şi l ospătă, iar când veni vremea de culcare el îi aduse la cunoştinţă, că trebue să-l pună în lanţuri şi, în zori, să-l trimită la Iaşi.

Kirdjali recunoscu această măsură ca trebuincioasă. Eiub-aga trimise după cătuşe şi, între timp, mai turnă un pahar prizonierului. Kirdjali, folosindu-se de aceea, că mâna lui Eiub aga era dusă cu paharul la gură, îi smulse din brâu amândouă pistoalele, cu un foc îl răni pe turc în pântece şi, folosindu-se de întuneric, pieri.

Aşa e istorisită întâmplarea Kirdjali, după Liprandi.

Personagiile secundare ale povestirii lui Puşchin deasemeni au fost redate greşit de Lecs; aşa, maiorul regimentului ohotsc, Carcevschi, — e numit Harcevschi; Condogoni — e numit Cantagoni; Safiano—e numit Safianos. E trecut sub tăcere deasemeni, că ordinul înmânat Turcilor pentru oprirea împuşcăturilor, pent ucă trecură câteva gloanţe peste Prut, fu înmânat de către maiorul Carcevschii din partea generalului Bologovschi, care făcu ştiut Paşei, că dacă plumbii vor nimeri cumva în carantină, el va lua acest lucru drept declaraţie de război şi va trimite trupele ruseşti peste Prut.

Fără a lua în seamă cele câteva neadevăruri istorice scăpate în povestirea faptelor, Puşchin descrie în colori vii viaţa locală, păstrând coloritul moravurilor şi al societăţii din acea epocă, precum şi amestecătura populaţiei acelor timpuri.

Povestirea e scrisă la 1834, adică, 11 ani după părăsirea Basarabiei, iar epoca contemporană lui e redată în colori vii şi pline de realism. Această operă, din această pricină, se iveşte ca un document istoric al vieţii basarabene din al doilea deceniu al secolului trecut.

E. Negovschi

Pușchin la Chișinău

In anul 1899, in ziua de 26 Mai, Chișinăul, împreună cu întreaga Rusie, a fost teatrul unor festivități grandioase, organizate in cinstea aniversării a 100 de ani dela naşterea poetului Alexandru Puşchin.

Cu acest prilej, savantul profesor Ioan Halippa a găsit nimerit să întocmească, conform unor date prețioase: hărți, memorii, amintiri, documente, tradiții —, o broşură, care, tipărită, numără 76 pag., precum și un portret, — $^{16}/_{12}$ — al lui Puşchin, iar la sfârşit o hartă: „Planul Chişinăului pe vremea şederii în oraş a lui Puşchin".

Titlul lucrării este: „Городъ Кишиневъ временъ жизни въ немъ Александра Сергѣевича Пушкина" — (топографико-эпизодическіе и бытовые наброски)...

Lucrarea prezintă un interes deosebit pentru cunoaşterea acelor vremuri. Societatea, oamenii, moravurile şi năravurile de atunci apar înaintea ochilor lectorului ca pe un ecran, în toată splendoarea acestui trecut aşa de apropiat, dar atât de necunoscut.

Şi când te gândeşti, această lucrare a făcut ochi numai mulțumită genialului Puşchin, în jurul căruia roiesc astăzi, în Basarabia, atâtea pasiuni microscopice, datorită stupidei mentalități a unora care încă nu sunt în stare, cu mintea lor întunecată, să deosebească răul de bine, frumosul de urit, negrul de alb, geniul de comun.

Această lucrare a moldovanului basarabean Ioan Halippa, precum şi celelalte rămase dela dânsul şi tipărite in ruseşte, — de ar fi tălmăcite în limba noastră, ar sta o mărturie, care ar face să roşească multe obrazuri aureolate de savantlâc, dar „inspirate" prea bătător la ochi de lucrările acestuia, — cu veşnica nebăgare de seamă, din distracție, când uită să arate de unde e citația, — atât de speculată de o pletoră de profesori universitari şi alții.

Dăm mai jos, cu prilejul centenarului morții lui Puşchin, câteva fragmente, care să ne dea oarecum o icoană a felului cum a lucrat acest cărturar, din nefericire surghiunit în neagra străinătate cu sufletul mistuit de dor de țară.

N. F. Costenco

Oraşul Chişinău pe timpul şederii în el a lui Alexandru Sergheevici Puşchin

Pentru a pătrunde cât mai bine în intimitatea topografiei „oraşului blestemat" din vremea şederii într'nsul a marelui poet rus (dela 20 Sept. 1821 — până la 25 Mai, 1823), socotim trebuincios, înainte de toate, să aducem la cunoştinţă, cu totul caracteristic în multe privinţe, „Proectul împărţirii Chişinăului în cinci sectoare", referitor la anul 1823 şi aflat de noi printre vechile dele ale arhivei cancelariei guvernatorului. Acest proect a fost prezentat de către arhitectul regional Ozmidov [1]) guvernatorului civil al Basarabiei, Constantin Antonovici Catacazi, 25 Iunie, 1823, exact o lună după plecarea lui A. S. Puşchin din Chişinău la Odessa.

Raportând plecarea lui Puşchin din Chişinău la Odessa zilei de 25 — 26 Mai, 1823, noi ne-am călăuzit de arătarea făcută chiar de poet într'o scrisoare adresată fratelui său, datată 25 August, a aceluiaş an, trimisă din Odessa. Pentru noi, Basarabenii, această scrisoare e deosebit de însemnată. Ea atestă faptul, că vreme de trei ani, cât a vieţuit în Chişinău, poetul a dovedit să-şi facă din elementele cele mai de soi ale societăţii „oraşului blestemat" un mediu, faţă de care nu putea fi indiferent. El scria: „Aş avea poftă, sufletul meu, să ţi scriu un roman întreg—ultimele trei luni ale vieţii mele. Iată despre ce e vorba: sănătatea mea de mult jinduia după băi de mare; eu, mai cu de-a sila, l-am înduplecat pe Inzov, să mă lese bun-dus la Odessa. Eu am lăsat Moldova mea şi m'am ivit în Europa. Localurile de petrecere şi opera italiană îmi aduc aminte de vechime şi, zău, că mi-au primenit sufletul, întinerindu-l. Intre acestea, vine (după o călătorie peste graniţi) Voronţov, mă primeşte prietenos; îmi aduce la ştiinţă, că eu trec

---

[1]) Ozmidov, născut în gubernia Ecaterinoslav, fu chemat încă în anul 1811 de către senatorul Cuşnicov, care prezida pe atunci divanurile principatelor Moldovei şi Valahiei, pentru organizarea fabricilor de silitră în Lăpuşna şi Orhei şi pentru aprovizionarea cu silitră a „parcului artileriei" din Kameneţ-Podolsc (uzina de praf de puşcă). Cu prilejul unirii Basarabiei cu Rusia, ochiul ager al mitropolitului Gavriil l-a indicat pe Ozmidov ca pe unul dintre făuritorii organizării noului provincii.

sub comanda sa, că rămân la Odessa. Imi pare şi bine, dar şi o nouă mâhnire mi-a strâns pieptul; mi s'a făcut jale de lanţurile mele aruncate. Venind la Chişinău pentru câteva zile, le-am petrecut neînţeles de elegiac şi, plecând de-acolo pentru totdeauna, am oftat după Chişinău". Ce e drept, însă, e că ultima expresie a scrisorii, după comparaţia vădită a lui *P. Bartenev*, aminteşte versurile de încheere din *Prizonierul din Chillon*, (Шильонскаго Узникаъ)

Când pragul temniţei posace
Spre libertate am călcat,
După'nchisoarea am oftat.

Dar aceste „ultime zile, nelămurit de trist petrecute" de poet la Chişinău, în vremea ultimei revederi cu dânsul, iar, după aceea, faptul că la Chişinău au fost pornite de către poet operele sale de căpetenie, [1]) toate acestea ne fac să credem ineluctabil, că oraşul Chişinău, într'o oarecare măsură, a jucat pentru Puşchin rolul „stâncei minunate a plăcutei însingurări şi cunoaşterii de sine", vorbind în limba masonilor.

[1]) In anul 1820 (după 20 Sept., ziua venirii la Chişinău) Puşchin a scris poeziile: „Poama", „Şalul Negru" şi „Fiicele lui Caragheorghie"; în anul 1821, în afară de marea poemă „Prizonierul din Caucaz", treizeci şi una de poezii: „Pământul şi marea" (*Chiev, 8 Febr.*). „Dorinţa". „Muza". *14 Febr.* — *5 Aprilie*, „Mi-am supravieţuit dorinţele" (*Camenca, 22 Febr.*) „Lui Delvig" (Amice Delvig, confrat de Parnas... *Chişinău, 22 Febr.*). „Cine-mi va trimite portretul ei... (*5 Aprilie*), „Muza". „Plângere" (lui D. V. Davâdov). „Lui Ceadaev" (*Chişinău, 6-20 Apr*), „Lui P.", „Călimării mele" (*11 Aprilie*), „Evreicei" (Hristos a înviat, Revecca... *12 Apr. Chişinău*), „Pumnalul", „Nemişcata strajă picura", „Napoleon" (*Iunie*) „Porunca a zecea", „Curând eu voiu tăcea" (*23 August*), „Prietene, uitate-s de mine urmele anilor trecuţi" (*24 26 Aug.*), „Sicriul Adolescentului", „Aglaei" (Şi-aţi fi putut să-mi daţi crezare), „Pe Aglaea mea un altul a avut-o", „Războiul" şi „Războiu-i gândul" (*29 Noembrie*), „Lui Ovidiu" (*26 Decembrie*), „Lui Alexeev" (Dragă, cât sunt de nedrepţi...), „La portretul prinţului Veazemschi", „Semne", „Fecioara" (Eu iţi vorbiam, temându-mă de gingaşa fecioară...), „Prietenă, eu ştiu de ce..." „Dioneea", „Frumoasei în faţa oglinzii" şi „Epigramă lui Coclanovschi" (Clevetitor fără talent.); în anul 1822, în afară de poema „Fântâna Bahcesaraiului" a scris: începutul poemei „Vadim" (Doi Drumeţi şi Somnul) şi „Tâlharii", „Lui Baratânschi din Basarabia", „Un bălat soarele trebue să întâlnească" (*Tulcin, 1822*), „Grecoaicei" (Ai fost născută să aprinzi închipuirea de

In felul acesta, zilele de 24, 25 şi 26 Mai ale anului curent (1899 — când a scris Ioan Halippa acest articol, nota tr.), serbările jubiliare, puşchiniste, pentru noi, chişinăuenii, vor fi de o întreită însemnătate. Intâiu vor fi sărbătorile cetăţenilor „oraşului blestemat" în cinstea poetului, în opera căruia Chişinăul figurează sub un epitet atât de tăios; al doilea — aceste zile de sărbătoare vor cădea ca a şaptezeci şasea aniversare a „nelămurit de tristelor zile petrecute" de poet la Chişinău, în vremea ultimei sale despărţiri de dânsul, şi-al treilea — în sfârşit, data de 26 Mai a acestui an (1899) va fi a paisprezecea aniversare dela ridicarea monumentului neuitatului poet în grădina publică a oraşului Chişinău, unde

„Cu lira nordică dând glas pustietăţii,
„A rătăcit"... el.

CASA CONSILIERULUI TITULAR TUDOR CRUPENSCHI

Această casă, cu drept cuvânt istorică, şi astăzi (18:9) se află pe vechile sale temelii. Intre pereţii acestei clădiri dvorenii (bioerii) basarabeni au văzut, la un bal dat în anul 1818, în luna Mai, pe împăratul Alexandru I Blagoslovitul.

Acest timp a fost cel mai fericit pentru oraşul Chişinău, după spusele lui Veltman, sosit la Chişinău chiar pe atunci când se pregătea totul, într'o atmosferă de nerăbdătoare aşteptare, pentru primirea împăratului Alexandru.

Impăratul trecea atunci prin Basarabia pentru a se întânli cu împăratul austriac, la hotarul împărăţiilor, în oraşul Cernăuţi. Boierii, moldoveni se scurgeau de pretutindeni către Chişinău şi acest oraş mişuna de norod.

---

poet), „Tovarăşilor", „Iubesc amurgul vostru neştiut", „Singurătate", „Cântec despre Oleg cel prorocit", „Elegie" (Vai! pentruce ea mai luceşte), „Epistolă către F. N. Glinca", „Auzi oare tu candela noastră?", „Adelei", „Binevoitorului" (Nu te preface, dragul meu), „Clarisa are bani puţini", şi e notată poema „*Ţiganii*", poezia căreia, „ca cele mai minunate şi mirositoare flori, aproape că-ţi întunecă mintea" (*Bartenev*); în sfârşit, la începutul lui 1823, e conceput şi pornit romanul în versuri „Eugeniu Oneghin".

Când dase ziua în amurg, se auziră uralele de întâlnire, care se apropiau ca un huet neîncetat de pe înălțimile drumului dinspre Dubăsari până în oraș, se continuau prin oraș și încetau o vreme lângă Sobor, pentruca din nou să întovărășească pe împărat până la casa guvernatorului, clădită pe un dâmb singuratic, care domina un iaz; casa se schimbă, decum păși în ea împăratul, în curte a eliberatorului Europei.

A doua zi, împăratul veni la mitropolie, pentru a asista la liturghie și apoi rămase să ia dejunul la căruntul ecsarh (Gavriil) și tot în acea zi asistă la balul dat de boierimea basarabeană, în sala imensă a casei special clădită a lui Tudor Crupenschi. Pentru a satisface gustul ales al împăratului, manifestat pentru colonade, în jurul sălii imense apăru un rând de coloane de coloarea porfirului, împodobite cu brâe de focuri multicolore.

Sala, de vreme încă, se umplu de boieri, cocoane și coconițe. Cu toate că soția guvernatorului, *Victoria Stanislavovna Bahmeteva* reușise, într'un timp relativ scurt, să impună cocoanelor din Chișinău un gust mai civilizat (ele știau ce înseamnă — bal; coconițele cunoșteau de-acum necesitatea modei magazinelor franceze, se învățaseră de-acum să se îmbrace după modele vieneze și pariziene, știau să ia poză la cadril și mazurcă), dar pentru balul, la care va asista împăratul, sosi o mulțime de boieri din toate colțurile guberniei, până și din principatele Moldovei și Valahiei, cărora le erau cunoscute numai convenientele asiatice. Cocoanele venite din provincie, erau învestmântate în toată splendoarea Europei și Orientului și dacă soția guvernatorului, ca o slujitoare grijulie a etichetei, n'ar fi atras atențiunea, mai de timpuriu, asupra podoabei vestimentare a oaspeților, împăratul ar fi văzut la bal pe toate cocoanele încotoșmănite în scumpe șaluri turcești, iar pe boieri — în căciuli și în papuci trași peste *mești* (colțuni de safian) galbeni și roșii. Mai nu în ochii împăratului, care tocmai intra, șalurile fură desbrăcate, iar căciulile câtorva sute de capete fură asvârlite, claie peste grămadă, în dosul coloanelor. Când intră împăratul în sală, toți se îndesiră în tăcere, aproape fără sgomot, pe neobservate, într'un cerc, rândurile din față ale căruia îl compuneau femeile; femeile erau înconjurate de un zid de boieri bărboși, din protipendadă, — iar în dosul lor, boieri de rangul al doilea și al treilea.

Balul fu deschis de generalul Miloradovici ; în acest timp împăratul se întreţinea cu soţia guvernatorului şi trecu cu dânsa prin toate odăile, urmărit de rândurile care dansau poloneza, onoră cu atenţiunea sa pe câteva doamne mai simandicoase, iar după asta se începu cadrilul francez — primul în Chişinău, învăţat în casa guvernatorului.

Pe atunci Pulheria (Egorovna) Bartolomeu era în floarea vârstei, în toată frumuseţea sa copilărească, căreea şi Puşchin îi închină câteva versuri înflăcărate (se presupune — *„Eu îţi spuneam: fereşte-te de gingaşa fecioară!“*). Ea fu singura dintre fetele mari ale Chişinăului căreea împăratul îi făcu cinste, dansând cu ea o poloneză şi punându-i câteva întrebări. Curiozitatea iscodea în urmă naivitatea fetei, cam ce a vorbit cu dânsa împăratul. La întrebarea dacă ea vizitează des balurile, ea răspunse : *„Non sire, parce que ma tante Elise ne se porte pas bien“*.

Incremenirea tuturora şi tăcerea care se prelungea şi privirile aţintite asupra împăratului, trebuiau să-l fi obosit.

A rămas la bal nu mai mult de o oră şi plecă... Impăratul părăsi Chişinăul a treia zi dela sosire, iar locuitorii încă multă vreme se făleau, că împăratul a numit Basarabia *„meleag de aur“* [1]).

Pe timpul lui Puşchin, în casa lui Crupenschi era un teatru şi tribunalul. După izbucnirea eteriei în Moldova, din Iaşi veni la Chişinău o trupă de actori nemţi, care, în sala lui Crupenschi, „declamă pe Kotzebue în întregime, pe lângă care nu lăsară, spre marea mulţumire a publicului, şi baletele“ (Veltman).

Puşchin vizita aceste spectacole şi se simţea la ele destul de bine.

V. P. Gorceacov, din prima zi a venirei sale la Chişinău, chemat în serviciu la M. F. Orlov, nemeri la „reprezentaţia dată în sărăcăciosul teatru din Chişinău, luminat pe cât posibil cu ajutorul lumânărilor de seu“, unde-l întâlni pe Puşchin. „Printre cei mulţi — povestea Gorciacov — îmi atrase atenţia, într'un chip deosebit, un tânăr care intrase, nu înalt de statură, dar destul de lat în

[1]) Din „Amintiri despre Basarabia“ a lui Alexandru Tomici Veltman, ofiţer de stat major în armata a doua, 1818—24.

spete şi puternic, cu o privire iute şi iscoditoare, neobişnuit de vioi în mişcări, izbucnind adesea în hohote din prea plinul unei veselii care nu se arăta şi deodată, pe neaşteptate, devenia serios, frământat de gânduri, care inspirau compătimire. Trăsăturile feţei sale erau neregulate şi chiar urîte, dar expresivitatea frământării lăuntrice era într'atât de seducătoare, încât, fără vrere, îţi venea să-l întrebi: ce-i cu tine? ce tristeţe îţi întunecă sufletul? Imbrăcămintea necunoscutului se compunea dintr'un frac negru încheiat la toţi nasturii şi pantaloni largi, de aceeaşi coloare. Cine să fie, m'am gândit şi tot atunci am aflat de la Alexeev (funcţionar în cancelaria lui Inzov), că acesta e Puşchin, de-acum renumitul cântăreţ al poemei „Ruslan şi Ludmila". După actul întâi al nu ştiu cărei drame, foarte prost jucată, Puşchin se apropie de noi; în conversaţia cu Alexeev el se purta cu mine destul de încrezător, parcă ar fi vrut să-mi fie prezentat".

Observaţia lui Gorciacov, că jocul actorilor nu face să fie analizat, că fiecare în parte joacă prost, iar toţi împreună foarte prost, îl înveseli pe Puşchin: el nu pregetă să repete aceste vorbe şi aici chiar intră în vorbă cu dânsul; conţinutul conversaţiei l-au dat amintirile despre artiştii din Petersburg, despre Semenova, Colosova şi alţii. Poetul căzu pe gânduri fără vrere. „In această dispoziţie sufletească se îndepărtă de noi — observă Gorciacov, — şi strecurându-se printre scaune, cu toată îndemânarea şi politeţea aleasă a unui om de lume, se opri în faţa unei doamne oarecare... întunecarea lui dispăru ca prin farmec; proasta lui dispoziţie fu înlocuită de un râs sonor, împletit cu o neîntreruptă pălăvrăgeală... Puşchin mereu se roşea şi râdea; minunaţii săi dinţi apăreau în toată strălucirea, surâsul nu se topia de pe buze".

CASA LUI EGOR CHIRILOVICI BARTOLOMEU

Clădirea mare de piatră, cu o aripă, a lui Egor Chi. Bartolomeu, tatăl Pulheriei, pe vremea sosirii lui Puşchin în Chişinău, era de-acum ipotecată.

Se pare, totuşi, că lui Puşchin ia fost hărăzit să danseze aici.

Insă balurile şi seratele se dădeau în altă casă mare, de piatră, a lui Bartolomeu, care se găsea la răsărit de casa lui Crupenschi, pe aceeaş linie, aproape în mijlocul cvartalului încadrat de străzile Guberniei, Nicolaevscaia, Haralambie şi Mincovscaia. Pornirea lui Bartolomeu pentru baluri, care l-a dus până la irosirea avutului agonisit şi pierderea casei de pe strada Alexandrovscaia, care a trecut la stat şi, de pe timpul guvernatorului Feodorov, numită „casa guvernatorului" (губернаторскимъ домомъ), Veltman o explică în termenii următori:

„Tatăl Pulheriei, odinioară stătea cu ciubucul în mâini, la spatele *butcei* domnitorului ieşean Moruzi, dar, în urmă, a devenit proprietarul unor mari moşii în Basarabia, preşedinte al tribunalului şi fermier al întregului ţinut. Pe vremea lui Puşchin el trăia deschis; lui îi trebuia un ginere rus, mâna influentă a căruia trebuia să-i susţină insolvabilitatea prezumptivă a moşiilor. Presimţind asupra sa nori de furtună, el adăugă casei sale nu prea mari o sală imensă, o zugrăvi ca pe un „tractir" şi începu să dea bal după bal, seară după seară [1]). Aşezat, turceşte, pe divan, ca un paşă, cu ciubucul în mâini îşi întâlnia oaspeţii cu amabilul: *poftim.*

Nevastă-sa, Maria Dmitrievna, era în deplinul înţeles al cuvântului o moşieriţă rusă, primitoare şi bună de gură; Pulheriţa era o fetişcană durdulie şi fragedă de tinereţe; ei îi plăcea să vorbească mai mult cu surâsul, dar acest surâs nu izvora din cochetărie; nu, acesta era pur şi simplu surâsul unei inimi sănătoase şi fără griji. Nimeni n'o să-şi amintească dintre cei ce au cunoscut-o de-a lungul celor câţiva ani, ca ea să fi aruncat cuiva o privire deosebită; părea că fiecare, oricine ar fi fost şi oricum, pentru dânsa nu avea însemnătate mai mare, decât un om cu cap, mâini şi picioare. La baluri dansa cu aceeaş plăcere cu toţi cavalerii, pe toţi deopotrivă îi plăcea să-i asculte, şi lui Puşchin, de asemeni, ca şi oricăruia altul, care putea să o facă să râdă sau să-i gâdile iubirea de sine, ea îi răspundea: *„Ah, quel vous êtes, monsieur Pouchkine!"*.

[1]) Ca urmare chişinăuenii, forţând sensul versurilor din „Eugeniu Oneghin", spuneau despre Bartolomeu:

Pe an da zeci şi zeci de baluri, Давалъ баловъ сто ежегодно,
La urma urmei tot s'a ars. И промотался наконецъ.

Puşchin punea un preţ deosebit pe frumuseţea ei naivă şi inima ei liniştită, care n'a cunoscut vreodată nici dorinţă, nici invidie.

„Dar Pulheriţa era un fenomen de nepătruns al naturii; face să vă povestesc îndoelile mele în privinţa ei. Mulţi i-au cerut mâna, părinţii consimţiau, dar abia doritul de a fi alesul pornia în căutarea inimii, toate pornirile de explicare a sentimentelor şi dorinţelor Pulheriţa le întrerupea: *„Ah! quel vous êtes! Qu'est ce que vous badinez!..* Şi toate pornirile băteau în retragere; nimeni nu era în stare să-i găsească inima, — poate că ea nici nu exista sau, pe semne, era în partea dreapta, ca la un soldat care a fost anatomizat la Moscova. Când tatăl ei presimţi că, aşa cum îi stau afacerile, viitorul nu e roz, el fu nevoit să se îndrăgostească în locul fetei, de unul din tovarăşii mei (Vladimir Petrovici Gorciacov, tot ofiţer de stat major şi prieten bun cu Puşchin), dar prietenul meu n'a fost sedus de cele câteva sute de mii şi moşiile boierului, ca zestre. *„Musie Gorciacov"*, îi spunea Bartolomeu, — „mata poţi să contezi pe dragostea mea şi stima pe care v'o port". „Vă rog, eu preţuesc foarte bine ataşamentul dumneavoastre, dar mie nu mi-e dat să trăesc ca dumneata". „Credeţi-mă, că ea vă iubeşte", spunea Bartolomeu. Dar amicul meu nu se lăsa dus de jurămintele părintelui.

Opt ani după asta Veltman veni la Chişinău şi întâlni în grădina publică pe „mireasa eternă"; ea era aproape aceeaşi, robotul nu se stricase, numai faţa era mai inexpresivă!...

Numai la vârsta de treizeci de ani Pulheria se mărită cu Mano, consulul Greciei la Odessa. Iată de ce în cunoscuta poezioară veselă „Joc" (dans moldovenesc), pusă în sarcina poetică a lui Puşchin şi *„en vogue"* la străbunii noştri chişinăueni, Pulheriţa figurează când ca „idolaşul nostru chişinăuean", când ca „idolaşul bătrânel".

Singur „Puşchin — scrie Veltman, venea adesea la Bartolomeu. Copila aceea bună şi plină de taine îi plăcea, — îi plăcea şi ospitalitatea gazdelor. Puşchin închină câteva poezii Pulheriţei, pe care eu totuşi n'o să mi le amintesc", adaogă Veltman.

Cetitorul poate că îşi aminteşte versurile entuziaste ale lui Puşchin din „Eugeniu Oneghin“ despre piciorul Terpsihorei. Evident, poetul adolescent era entuziasmat de dansuri. Prilejurile de a face curte şi trăncăni cu femeile, după care Puşchin era totdeauna mare vânător, scrie Bartenev, se prezentau mai des în dansuri; iubea dansul şi dansa mult. El era atras de societatea eterogenă de pe atunci a Chişinăului, unde cealmaua turcească şi portul unguresc apăreau lângă straele cele mai alese, aduse dela Viena. Pe vremea aceea la Chişinău erau renumiţi şi se invitau la toate seratele lăutarii de casă ai boierului Bartolomeu, dintre ţigani.

Despre caracterul acestei orchestre-cor de ţigani povesteşte mai amănunţit V. P. Gorciacov: „In răstimpul dintre dansuri ei cântau acompaniindu-se din dible, cobze şi fluere, pe care Puşchin, cu drept cuvânt, le numia flaute. Şi'n adevăr, făcătura acestor fluere semăna cu flautele, pe care noi ne-am deprins să le vedem în pictură şi sculptură... Pe Puşchin îl preocupa cunoscutul cântec moldovenesc: „*te iubesc peste măsură*“ şi cu încă o mai mare atenţie asculta un alt cântec: „arde-mă, frige-mă“, cu care ne-a înrudit în urma minunatei sale imitaţii în *poema „Ţiganii“*: Жги меня, рѣжъ меня. Il mai interesa şi *mititica*, un dans cu cântece, dar mai cu seamă aşa numita *sârbă* (dans sârbesc)“.

Veltman, de aşişderi îşi aduce aminte de cântecul Zamfirei.

El scrie: „Printre fetele mari — ţigance, pe care le întâlneşti aproape în casa fiecărui boier moldovan, poţi să găseşti o Zamfirică ori o Zamfiră, pe care a cântat-o Puşchin, şi care, la rândul său, cântă cântecul moldovenesc:

Arde-mă, frige-mă,
Pe cărbune pune-mă!

Dar în mijlocul taberelor de ţigani n'am pomenit vreo Zamfiră“ — observă Veltman. Dar se prea poate, ca Veltman să n'aibă dreptate. „Amintirile“ Smirnovei-Boloşinov (vezi „Ruscoe Obozrenie“ — Русск. Обозр. 1897, cartea 8) lămuresc în ce chip, în mijlocul ţiganilor nomazi, aproape sălbatici, ar fi putut să aibă loc o dramă asemănătoare celeea scrise de Puşchin. Fapt este că, conform obiceiului său, o bandă de ţigani se opri pentru mai multă vreme în

preajma oraşului şi din această pricină fu supusă înrâuririi moravurilor orăşeneşti".

Nu totdeauna se mulţumea Bartolomeu cu propria sa muzică. Uneori, pentru o strălucire mai mare, se invita muzica militară.

In asemenea cazuri, de cu vreme Puşchin jubila şi se vedea pe chipul său o nerăbdare înfrigurată. Aşa, în Ianuarie, anul 1833, a mers vestea, că într'una din Lunile apropiate, Bartolomeu are de gând să dea un grandios „grand'bal" şi că va invita pe meşterii muzicieni ai regimentului Iacutsc (care până atunci stătuse cu Voronţov la Mobej). In dorinţa de a avea ştiinţă sigură privitoare la balul acela, Puşchin scria lui Gorciacov, de pe dealurile troienite ale lui Inzov:

Зима мнѣ рыхлою стѣною
Къ воротамъ заградила путь;
Пока тропинки предъ собою
Не протопчу я какъ-нибудь,
Сижу я дома какъ бездѣльникъ;
Но ты, душа души моей,
Узнай, что будетъ въ понедѣльникъ,
Что скажетъ нашъ Варфоломей.

Cu un perete traged iarna
Spre poartă calea mi-a 'ngrădit;
Pân'ce în faţa mea cărări
Cumva eu mi oi bătători,
In casă stau şi trândăvesc,
Tu însă, sufleţelul meu,
Vezi, află Luni ce o să fie
Şi ce-o vorbi Bartolomeu.

Ioan N. Halippa

Bibliografie*)

Pentru înlesnirea cercetătorului, dăm această bibliografie a studiilor şi cercetărilor vieţii şi operei lui A. S. Puşchin din vremea aflării sale în Basarabia.

Titlul cărţilor şi studiilor le-am tradus în româneşte, contrar uzului ştiinţific, pentru a veni în ajutorul celora ce nu cunosc limba rusă.

Din numeroasele studii, am ales numai pe cele mai esenţiale şi care într'adevăr aduc lumină cu privire la însemnătatea vieţii în Basarabia asupra operei lui A. S. Puşchin.

Aşuchin N. Cum lucra Puşchin. V. ziarul „Curentul Basarabiei" ; 1 Ianuarie, 1935.

Alexeev N. S. Scrisori către A. S. Puşchin din Chişinău, Hotin şi Bucureşti. — S. Petersburg, 1908.

Amfiteatrov A. V. (sub pseudonimul Old gentlemen). Articol de laudă pentru oraşul Chişinău. Rev. „Cronicarul istoric", 1896, No. 5 (despre desvelirea monumentului lui Puşchin în Chişinău).

Antropov V. Anecdote pentru adulţi, despre A. S. Puşchin, din timpul şederei sale în Odessa şi Chişinău. Odessa, 1892.

Borzacovschi O. Chişinăul pe vremea lui A. S. Puşchin. — Chişinău, 1899.

Bulaşev. A. Puşchin în sudul Rusiei; Cartea lui Puşchin, ediţia Societăţii Pedagogice, — Chiev, 1899.

Bazdugan Ion. Alexandru Puşchin: „Ţiganii", traducere; Rev. „Gândirea", No. 6—7, 1935.

Bacunina T. A. Puşchin — mason. Date noui relativ la şederea marelui poet în Chişinău; publ. în ziarul „Bessarabscoie Slovo", din 18 August, 1935, — Chişinău.

*) Prezenta bibliografie este o completare la bibliografia apărută în rev. „Viaţa Basarabiei" No. 7, pag. 390—392, Chişinău, 1933 (vezi Em. Gane „Motive moldoveneşti în creaţia poetică a lui A. S. Puşchin" ; rev. „Viaţa Basarabiei" No. 6 şi 7, Chişinău, 1933).

Bialcovschi M. Tragedia lui Puşchin. In ziarul „Utro" din 5 Aprilie, 1928, Chişinău.

Conschii P. Chişinăul pe vremea lui A. S. Puşchin. In colecţia jubiliară a oraşului Chişinău, 1812—1912, — Chişinău, 1912.

Curdinovschii V Motivele religioase în poezia lui A. S. Puşchin. Monitorul Eparhial No. 12, pag. 310, — Chişinău, 1899.

Biblioteca comunală a oraşului Chişinău şi biblioteca pentru copii în numele lui A. S. Puşchin. In recapitularea activităţii Direcţiunii comunale urbane din Chişinău, 1909—12, pag. 55; Chişinău, 1913.

Colomiiţev A. P. Unul din cei mai buni cunoscători ai antichităţii Basarabiei.

Casa dela Bolgrad, în care A. S. Puşchin şi I. P. Liprandi au trăit împreună; Rev. „Arhiva rusă", No. 1, 1906.

Cahovschi I. Planul oraşului Chişinău din timpurile lui A. S. Puşchin; Chişinău, 1899.

Closovschi Ivan Alexandrovici. Recapitularea câtorva pagini, din viaţa lui A. S. Puşchin în sudul Rusiei; Chişinău, 1882 (Manuscris).

C. S. Tot despre Puşchin. Amintiri despre viaţa lui A. S Puşchin la Chişinău. Revista pentru toţi, 1857, No. 11.

Dedlov V. In jurul Rusiei. Portrete şi peisagii. Puşchin în Basarabia, pag. 96; S. Petersburg, 1825.

Draganov P. I. A. S. Puşchin şi Ecaterina Cristofor Crupenscaia, născută Comneno, 1909.

Idem. Puşchin în traducerea moldovenească. Vestitorul Istoric, No. 5, 1899.

Idem. Opera poetică şi proza lui A. S. Puşchin, inspirată de geniul şi amintirile sale cu privire la Basarabia, „Basarabiana" pag. 134; Chişinău, 1912.

Didiţcaia P. V. Amintiri despre Puşchin (Manuscris). Chişinău, 1882.

Dvoicenco Eufrosinia. Raporturile lui A. Puşchin cu Românii; rev. Nădejdea, a refugiaţilor ruşi în România; I, 1932.

David Alexandru. Contribuţie la vechea lirică Românească, Şalul negru; Chişinău, 1934.

Gane Em. Motive Moldoveneşti în creaţia poetică a lui A. S Puşchin. Revista „Viaţa Basarabiei", No. 6, pag. 297—307, şi No. 7, pag. 381—392; Chişinău, 1933.

Ghenadi Gh. N Colecţiunea completă a lucrărilor literare ale lui A. S. Puşchin, Cântecul moldovenesc; pag. 76. S. Petersburg, 1879.

Grebencia Maria. Incercare de-a traduce din A. S. Puşchin, în limba moldovenească; S. Petersburg, 1902.

Grecoaica Calipso şi Puşchin, în rev. „Arhiva Rusă", 1893, No. 8.

Gore Gh. S Calipso Polihroni. Monitorul Basarabiei, No. 44; Chişinău, 1866.

Gane Em. Pe urmele lui Puşchin în Basarabia. Rev. „Drumul Nou", No. 2—3, pag. 39; No. 4, pag. 33; Chişinău, 1936.

Halippa Ioan N. — A. Puşchin în Basarabia, Chişinău, 1899.

Idem. *Oraşul Chişinău* din vremea lui A. S. Puşchin, Chişinău, 1899.

Idem. *A. S. Puşchin* în Chişinău, — Rev. „Arhiva Rusă", 1899, vol. 6, pag. 340—8.

Hasdeu Alexandru Tadeu. Către Alexandru Sergheevici Puşchin. Elegie în versuri, cu ocazia sfârşitului marelui poet. Rev. „Telescop", Moscova; retipărită în ziarul „Besarabeţ", 26 Mai, anul 1898, Chişinău.

Inzov Ivan Nichitici. Scrisoare către C. I. Bulgacov privitoare la Puşchin; Rev. „Arhiva Rusă", pag. 900—902, 1863.

Scrisoare către Ministrul de Externe, Contele I. A. Capodistria, privitoare la Puşchin.

Inculeţ F. C. Din trecutul Basarabiei, A. S. Puşchin în Chişinău, 1820—1823; ziarul „Naşa Reci" din 9 Octombrie, 1933.

Lerner N. O. Puşchin în Basarabia, Odessa, 1909.

Cântecele populare ale lui A. S Puşchin în manuscrise, descoperite din nou (în jurul comemorării a 75 ani dela moartea marelui poet.) rev „Ruscaia Starina", 1912.

Idem. Adnotări la poeziile lui A. Puşchin din anul 1823. Biblioteca marilor scriitori, vol. II, pag. 615.

Lazarev A. I. Despre importanţa lui A. S. Puşchin în muzică. Ziarul „Besarabeţ" No. 133; Chişinău, 1899.

Liubomudrov S. Motive antice în poezia lui Puşchin, ed. II. Odessa, 1901.

Michailov Al. Puşchin în româneşte. „Gazeta cărţilor" din 15 şi 28 Februarre, Ploeşti, 1935.

Malaneţchi C. . Comemorarea a 90 ani dela moartea lui A. S. Puşchin, 29/I, 1837—29/I, 1927. Ziarul „Bessarabscoie Slovo" din 31 Ianuarie; Chişinău, 1927.

Mahɔ V. Aventurile lui A. S. Puşchin în Basarabia. Odessa, 1899.

Medvedev P. N Cu privire la studierea lui Puşchin. Ziarul „Besarabscaia jizni" (Viața Basarabiei) din 29 Ianuarie, 1917.

Moncinschi V. A. S. Puşchin. 135 ani de la data naşterei, 6 Iunie 1798—6 Iunie, 1934. Ziarul „Besarabscaia Pocita" (Poşta Basarabiei), No. 4178 din 6 Iunie, 1924.

Nacco Olga. Puşchin în Chişinău. In „colecțiunea jubiliară puşchiniană". Ediția tuturor societăților literare şi artistice; S. Petersburg, 1899.

Negrescul A. Note biografice despre Puşchin, Gogol şi Lermontov; rev. „Monitorul Moscovei", No. 71, 1853.

Osorghin Mih. Cazul din Chişinău (povestire după date documentare din viața lui A. S Puşchin în Chişinău); Ziarul „Besarabscoie Slovo", No. 1, 1935.

Oat V. O. Puşchin în Chişinău. — Chişinău, 1892.

Puşchin în Basarabia; rev. „Calea Nouă", No. 1, Chişinău, 1929.

Puscin I. I. Note cu privire la timpul aflării lui Puşchin în Basarabia; rev. „Ateneu", No. 8, 1859.

Puşchin în sudul Rusiei, „Anuarul colegiului lui P. Galagan", — Chiev, 1898—9.

Puşchin A. S în Basarabia, cu ocazia aniversării centenarului naşterei, Chişinău, 1899.

Puşchin A. S. în Basarabia. Rev. „Ruscoie Obozrenie", No. 6, 1907.

Puşchin în Basarabia. In calendarul Basarabiei, anuar redactat de B. O. Lempert şi N. C. Mogheteanschi. Chişinău an. 1910, pag. 206.

Monumentul lui Puşchin în Chişinău. Buletinul Istoric, No. 2, 1884.

Partenîev Andrei. Cuvânt de ziua pomenirei lui A. S. Puşchin. Buletinul Eparhial, No. 14, pag. 339, Chişinău, 1899.

Semevschi V. I Despre însemnătatea răscoalei greceşti pentru Decabrişti; Rev. „Tezaurul Rusesc", pag. 53—59; Noembrie, 1907.

Scriitorii Români şi comemorarea lui Puşchin în Basarabia. Ziarul „Besarabscoie Slovo" din 10 Ianuarie, 1936.

Remenco D. Puşchin şi Basarabia, în ziarul „Besarabscoie slovo", la 23 Decembrie, 1934.

Socolovscaia Tira. Loja No. 25 a masonilor din alianţa Astrei din Chişinău, la care aparţinea A. S. Puşchin; Moscova, 1899.

Triasţovschi Constantin Lavr. Amintiri despre Puşchin, — Chişinău, 1889. (Manuscris).

Teplearov V. Gh. Originea „Şalului Negru", Rev. „Obşcezanimatelnâi Vestnic", No. 7, pag. 125, 1857.

Zamfir Rali-Arbure. Din amintirile familiare despre A. S. Puşchin de pe vremea când se afla în Basarabia, în rev. „Anii trecuţi", No. 7, 1908.

Zelenetchi C P. Note privitoare la Puşchin; rev. „Insemnări Bibliografice", vol. I (1828, No. 5). (Delegarea lui Puşchin, pentru combaterea lăcustelor ce s'au ivit în anul 1824, în sudul Basarabiei).

Zablotchi-Deseatcovschi. Darea de seamă a lui Pestel (prietenul lui Puşchin) despre începutul răscoalei greceşti; rev. „Tezaurul Rus", pag. 55, Noembrie, 1907.

Ştefănescu Margareta. Puskin v Rumunscu, rev. Slavia, IX, pag. 863—864, Praha.

Şimanovschi A N — A. S. Puşchin şi viaţa sa în Chişinău; 1900, Chişinău.

Manuil Poleac
bibliofil

Elementul românesc în opera lui Puşchin

I

Arde-mă şi frige-mă,
Pe cărbune pune-mă.
De mai frige pe cărbune
Eu iubitul nu ţi-oi spune.

Că el este tinerel,
Drăgălaş şi frumuşel,
Dar pe tine, barbat rău,
Eu de-amu nu te mai vreu.

Folklor basarabean cules din com. Tartaulul de Salcie, jud. Cahul, dela Alexandru Erhan.

Acest cântec popular, cules în jud. Cahul şi comunicat nouă de d-l Inculeţ Teodor, prezintă un mare interes istoric.

In *Puşchiniada,* acest cântec, după părerea lui Vecislav Ivanov, susţinută şi de alt puşchinist, Iaţimirschi (originar din Basarabia), prezintă un grăunte din care a crescut întreaga poemă „Ţiganii".

Acest cântec popular, auzit de Puşchin dela ţigani, a fost „embrionul unei mari inspiraţii lirice şi al unui patos dramatic, desvoltat cu de-amănuntul în poemă" (Ivanov).

In manuscrisele poemei (Nr. 2368 din Muzeul Moscova) găsim următoarea notă:

„Noi suntem oameni modeşti, fetele noastre iubesc libertatea, ce vei face la noi".

„Un cântec moldovenesc".

Aceste cuvinte — eminamente folklorice, Puşchin a vrut să le puie ca epigraf poemei sale.

E interesant de făcut o comparaţie a acestui „cântec" popular cu versurile înserate de Puşchin în poema sa, tradus de Ion Buzdugan („*Gândirea*" Nr. XIV—1935).

Soţ bătrân, soţ hain,
Nu mi-i frică de chin:
Tae-mă, frige-mă,
Pe cărbune arde-mă.

Soţ bătrân şi urît
Piei, că-mi eşti nesuferit.
Altuia îi port amor, —
Pentru el o să mor...

Tae-mă, frige-mă,
Pe cărbune arde mă:
Despre el, soţ nebun,
Un cuvânt n'o să-ţi spun!...

Ochii-cer de primăvară,
Când privesc, mă ard cu pară,
Paltin tânăr şi drag:
Te iubesc, dor pribeag!

Intr'o noapte cu stele,
Ne-am iubit noi în lunci,
Bătrâneţelor grele
Cum am râs noi atunci".

Textul folklorului are în vedere numai un soţ neiubit, pe când în cântecul Zamfirei, la Puşchin, găsim: „soţ bătrân, soţ hain", căruia nu-i prieşte să afle de iubovnicul „paltin tânăr şi drag", ochii căruia sunt „cer de primăvară". Această antiteză dintre soţul bătrân şi iubovnicul tânăr măreşte dramatismul iubirii, întrucât face ca toate sentimentele femeiei îndrăgostite să se concentreze într'o pasiune cu tot egoismul de care e capabilă.

Poema „Ţiganii" a fost începută în luna Decembrie, 1823, sub înrâurirea amintirilor proaspete ale vieţii duse a Chişinău. Manuscrisele ei se află între capitolele 2 şi 3 ale romanului în versuri „Eugeniu Oneghin", început la Chişinău „28 Mai, noaptea" (nota poetului), 1822. (pag. 4 a „caietelor chişinăuene").

Poema „Ţiganii" a fost terminată peste un an, 10 Noembrie, 1824 — în gubernia Pscov, din norodul Rusiei şi publicată în întregime abia în anul 1827.

Unele fragmente ale poemei şi „cântecul" Zamfirei în primul rând, au fost publicate mai înainte, în an. 1825—1826. Mai înainte de a vedea lumina tiparului, unele fragmente s'au răspândit în manuscris.

„Cântecul" Zamfirei, după apariţie, a impresionat în mod deosebit societatea literară rusă.

„Eu mă bucur", — scrie Puşchin prietenului său, prinţului Viazemschi—de soarta cântecului meu: „Tae-mă"... Este o traducere apropiată. Iţi trimit această melodie primitivă şi în original. Arată-l lui Vielgorschi. Mi se pare, motivul e foarte frumos. Daţi „Cântecul" lui Polevoi *) pus pe note. (Scrisoare adresată prinţului Viazemschi, datată 25 Septembrie, 1825). Cântecul „primitiv", în original, pus pe note muzicale, a fost publicat în revista „Telegraful din Moscova", Nr. 21, pag. 69, pe anul 1825, cu următoarea notă:

*) Vielgorschi — (1788—1856), muzician-amator, amicul lui Puşchin. Polevoi N — redactorul revistei „Telegraful din Moscova": o revistă progresistă, care a existat vreo 10 ani, dela 1825 până la 1834.

„Alăturăm aici notele unei melodii primitive a acestui cântec, auzit personal de poet, în Basarabia". Adică, împreună cu „cântecul" Zamfirei — fragmentul din poemă, a fost publicată în original și melodia cântecului nostru popular. Avem în față un fapt de importanță istorică pentru cultura românească, fiindcă avem o dată cronologică a primei apariții a unui fragment din folklorul nostru. .

Nr. 21 al revistei „Telegraful din Moscova" (pe luna Noembrie 1—15), 1825, prezintă deci pentru noi un interes istoric deosebit.

II

Se naște o întrebare interesantă: în care localitate din Basarabia a cules poetul acest cântec?

Folklorul de față este cules din județul Cahul; o variantă a acestui cântec, auzită de Iațimirschi tot în sudul Basarabiei, a fost publicat în Izvestia Acad. Nauc, — otd. Slovesnosti (vol IV, 1899).

Unii pușchiniști (Annencov, Bartenev) admit posibilitatea faptului, că Pușchin a trăit într'adevăr câtăva vreme în taberele țigănești și a auzit dela țigani o povestire asemănătoare subiectului desvoltat în poema sa. In anul 1822, Pușchin, plecând la Ismail, s'a întâlnit pe drum cu o tabără de țigani și călătorește cu dânsii un timp oarecare (Annencov). Părerea se bazează pe cuvintele fratelui poetului, Lev Pușchin, care mărturisește acest fapt Pușchin personal, în romanul său Eugeniu Oneghin (cap. VIII, str. V) vorbind despre muza sa, povestește că muza, în „sihăstria Moldovei triste", era oaspete „în taberele modeste ale triburilor nomade" și „a uitat limba zeilor pentru ciudatele cuvinte ale celor săraci".

И позабывъ столицы дальной
И блескъ, и шумные пиры,
Въ глуши Молдавіи печальной
Она смиренные шатры
Племенъ бродящихъ посѣщала
И между ними одичала
И позабыла рѣчь боговъ
Для скудныхъ, странныхъ языковъ,
Для пѣсенъ степи ей любезной..

In familia Stamati se păstrează o legendă, publicată pentru prima oară de Mateevici L. („Tradiții din Chișinău despre Pușchin"), că Pușchin „după ce a contemplat o tabără țigănească...

a intrat în casa lui Stamati, unde a schiţat primele versuri ale poemei sau „Ţiganii" (citat din articolul „Boierii Stamati", publicat de Gh. Bezveconnâi, în No. 15—16 al rev. „Din trecutul nostru").

Deşi lucrăm de mult timp asupra unei cronologii a biografiei lui Puşchin, n'am găsit nici o urmă cronologică cu privire la o petrecere a poetului printre ţigani.

Viaţa ţiganilor Puşchin a putut-o observa uşor şi la periferia oraşului Chişinău. Ţiganii pe atunci veniau în fiecare vară şi-şi aşezau taberele pe malul Bâcului. In poema sa poetul notează chiar că ţiganii „azi poposesc la râu, să doarmă".

Iaţimirschi găseşte, că poetul a auzit şi cules acest cântec dela lăutarii-ţigani aflaţi la curtea boierului Bartolomeu.

Este interesant de observat că lui Puşchin şi pe când se afla la Moscova (în anii 1830—1831) îi plăcea să viziteze restaurantele în care cântau orchestre de ţigani.

III.

Vremea aflării lui Puşchin în Basarabia a fost o epocă de formare a personalităţii sale.

„In singurătate, geniul meu capricios
A gustat d n truda şi taina 'nţelepciunii.
Stăpân pe ziua mea pun disciplină minţii...
... Ca să pătrund cultura, egal să fiu cu veacul",

scrie poetul prietenului său Ceadaev la 6 Aprilie, 1821, (traducerea lui Buzdugan). De atunci Basarabia a lăsat amintiri destul de frumoase în sufletul poetului. Părăsind la 1823 Chişinăul şi trăind în Odessa, societatea căreea pe atunci era mai civilizată, totuşi Puşchin nu uita Chişinăul. In primăvara anului 1824 el vine în ospeţie la Chişinău, trăind la Alexeev — prietenul său, două săptămâni, într'o casă simplă, la periferia oraşului (între 15—30 Mai). In manuscrisul cu No. 2367 (din Muzeul or. Moscova), care este în legătură cronologică cu poema „Ţiganii", găsim următoarele:

„NOTĂ. Basarabia cunoscută din vremuri vechi, trebuie să ne intereseze deosebit (Dela Oleg şi Svetoslav până la Suvorov şi Cutuzov, ea a fost teatrul veşnicelor războaie").

Prietenului său Baratânschi, Puşchin îi scrie din Basarabia:

„Această ţară pustie e sfântă pentru un suflet de poet.
Ea e cântată de Derjavin şi proslăvită de ruşi
Şi acuma umbra lui Nasone
Pe malul Dunării aleargă" (trad. I. Buzdugan).

(Mai, 1822).

Pușchin este primul propagandist în poezie și proză al culturii și vieții românești în Rusia.

Cântecul Zamfirei, stilizat de poet, a fost transmis muzicei de către amicul său Vielgorschi și credem că în această transmitere s'a păstrat și melodia primitivă a folklorului nostru.

Alt „cântec", „Șalul negru" cules de poet dela moldovanca Marioara—servitoare la un restauraet din Chișinău (Liprandi), în anul 1823, a fost pusă pe muzică de compozitorul contemporan, rus, Verstovschi — autorul operei „Movila lui Ascold". Mult timp acest cântec a fost o romanță iubită în societatea rusă. Moșul poetului, și el poet, V. L. Pușchin, traduce „Șalul negru" în franțuzește (public. în „Bulletin du Nord" în No. 1, 1824). Din traducerea franceză a cântecului nostru popular, stilizat de Pușchin, a fost tradus din nou în românește de Costache Negruzzi, care debută în literatură cu această traducere.

In anul 1834, Pușchin scrie o nuvelă cu subiectul luat din viața Basarabiei, „Kirdjali", care păstrează în întregime un colorit locul basarabean. Și aceasta după 12 ani, când părăsise Basarabia !...

După programul păstrat în manuscrise, Pușchin a avut intențiunea de a scrie o povestire mai amănunțită asupra emigranților eteriști în Basarabia. „Kirdjali... Emigranții... Stenka... Bătălia de la Sculeni... Cantacuzen pendn... Horcievschi... Navroțki... Bătălia... Arnăuții la Chișinău" — iată planul inițial al povestirii.

Nuvela publicată povestește numai viața banditului Cârdjaliu.

Până în prezent această nuvelă rămâne o oglindă fidelă a vieții Basarabiei de pe vremea poetului.

IV

Dacă poetul a scris „Basarabia e sfântă pentru un suflet de poet", deasemenea și sufletul marelui poet trebuie să fie sfânt pentru noi. In afară de propaganda poeziilor noastre populare, Pușchin are pentru noi o mare valoare și din alt punct de vedere.

Poetul, în poema „Țiganii", pentru prima dată a ajuns la disolvarea problemei individualismului în legătură cu cerințele colectivității, formând necesitatea unui echilibru între libertatea individuală și condițiunile societății omenești.

Ivanov, analizând desvoltarea dramaticului în poemă, găsește că cel mai important rol în poemă aparține bătrânului țigan, care este analog corului din tragedia antică, care explica

în tragedie o morală a poporului. In conflictul dintre individ şi morala colectivităţii, bătrânul ţigan este acel ce lămureşte morala societăţii primitive, care condamnă moralmente egoismul individualismului nelimitat.

„Străine, pleacă dela noi, om rău, de patimă orbit. Suntem sălbatici, n'avem legi, dar oameni noi n'am omorît. Noi nu vrem sânge şi noroiu.

„Nu ştii tu viaţa'n libertate. S'o preţueşti în bunătate şi pentru alţii, ca şi noi. Noi suntem buni, făpturi umile. Tu, ucigaş, n'ai harul milei" (trad. de Buzdugan).

Bătrânul ţigan, după părerea noastră, este un purtător al instinctului de dreptate primitivă într'o societate liberă şi nomadă.

E caracteristic că bătrânul, în antiteză cu morala, povesteşte lui Alecu şi legenda despre sufletul blând şi bun al poetului roman — Ovidiu, care a găsit, după textul poemei, ultimul sălaş în stepele Basarabiei.

Echilibrul între libertatea individuală şi legile societăţii, după ideile lui Puşchin, desvoltate în poemă, se bazează în primul rând pe instinctul de dreptate, păstrat de profunzimea trecutului şi moştenit ereditar. Individualismul cultural, romantic, cântat de Byron, are un caracter pur egoist în comparaţie cu morala instinctivă a colectivităţii, fie ea chiar şi primitivă.

O paralelă interesantă: simţul moral al indigenilor din Caucaz, cum este descris de Puşchin, cu răzbunarea sângeroasă, cu morala sălbatică, necreştină, a fost mult depărtat de conştiinţa şi cultura europeană. Morala indigenilor din Basarabia, a celor mai primitivi-ţigani, păstrează în acelaşi timp, potenţial, toate elementele culturii noastre creştine, păstrează morala veche, care din India, prin Grecia şi Roma — fir de aur — ajunge până la noi.

Pentru prima dată, în stepele Bararabiei, Puşchin a venit în contact cu o cultură primitivă a nomazilor, legendele şi morala cărora totuşi îşi are începutul în profunzimea celor vechi şi este în concordanţă cu ideile înalte ale culturii noastre europene.

Imbrăcând stepele noastre largi şi peisagiile noastre în versuri măestre, îmbrăcând şi pe oamenii noştri cu un voal de romantism, poetul a găsit şi în viaţa nomazilor noştri-ţigani o mare frumuseţe şi moralitate, care fără legi scrise, păstrează, totuşi, o mare bunătate a sufletului şi un instinct just al dreptăţii. Puşchin a desfăşurat prin aceasta şi pentru noi, românii, un mare merit cultural. O parte din personalitatea marelui geniu al omenirei ne aparţine şi nouă — românilor.

Dr. E. Negovschi

Innecatul

Trad. din PUŞCHIN

Vin copiii de pe vale
Speriaţi, strigând grăbit;
„Tată, tată'n plasa noastră
Un cadavru s'a găsit!"
„Haide, nu-mi mai bateţi capul" —
Spuse el cu vorbe reci, —
„Voi dà vouă eu cadavru,
Să mă pomeniţi în veci.
Vor veni anchete multe,
Apoi judecăţi mereu...
Dă-mi sumanul, măi, nevastă,
Să mă duc să văd şi eu.
Unde-i mortul?" — „Iată, colo!"
Lângă râpă'ntr'adevăr
Se zărea un mort cu faţa
Plină de noroi şi păr.
Corpul lui umflat şi vânăt
Era tot desfigurat;
Cine oare atât de tragic
Viaţa asta şi-a curmat?
E un tânăr neferice
Amăgit de soarta sa,
Sau un negustor cu stare
Jefuit de lumea rea?
Lui ce-i pasă? El, cadavrul
Descompus de săptămâni
Il apucă de picioare
Cu vânjoasele lui mâni,

Și'mpingându-l dela malul
Măcinat și ros de vânt,
Mortul s'a pornit la vale
Ca să-și cate un mormânt.
Legănându-se într'una
Printre valuri s'a tot dus ;
Omul a venit acasă
Și la nimeni nu a spus.
„Cată, să vă puie dracul", —
La copii el s'a răstit,
„Și să spuneți că în plasă
Un cadravru ați găsit !..."
Noaptea începu să ploaie,
Râul apa-și tulburase
Și'n căsuța bătrânească
Toți de-acuma se culcase.
Numai omu-a rămas singur
Și dregea, tăcut, un ham,
Când deodată, i se pare,
Bate cineva la geam.
„Cine-i ?" — „Eu, deschide ușa !"
„Ce nevoie te-a adus ?
Ce dorești în toiul nopții
De-ai venit a;a nespus ?
Asta-mi mai lipsea acuma !..
Unde să te culc, fârtate ?"...
Și deschide'ncet fereastra
Ca să vadă cine bate.
Luna dintre nori ieșise,
Iar lângă perete, jos,
Sta râzând, apocaliptic
Un cadavru fioros.
De pe barbă-i curgea apă
Corpul era tot umflat,
Și privirea în orbite
Se'nfundase nemișcat.

„Ptiu, putere necurată !“
A şoptit el tremurând
Ş'a trântit puternic geamul,
La icoană alergând.
Toată noaptea până'n ziuă
El s'adoarmă n'a putut,
Căci în uşă şi'n fereastră
Cineva a tot bătut.
Şi de atuncia, se vorbeşte,
Că la timpul sorocit
Bietul om mereu aşteaptă
Mosafirul nepoftit.
Fie vremea rea ori bună,
Umbra celui înnecat
Bate'n uşă şi'n fereastră,
Toată noaptea, ne'ncetat.

SERGIU SÂRBU

Povestea faptei omeneşti

Episodul acesta din Mahabharata, uriaşa epopeie sanscrită, este curios din multe puncte de vedere pentru un european. Ceea ce-l caracterizează în primul rând este tonul religios şi moral, care ne aminteşte adesea de preceptele religiei creştine.

Unele pasagii, ca de pildă acele referitoare la asceză, vor părea puţin cam comice. Tocmai ele sunt partea cea mai serioasă pentru un Indian. Dealtfel şi credinţele şi ceremoniile religioase ale Grecilor şi Romanilor nu se deosebesc mult, în fond, de acele ale Indienilor; însă ne-am deprins cu ele din şcoală, unde le-am întâlnit în cele mai desăvârşite opere literare.

Ceea ce-i important în acest fragment, pe care-l redăm în proză, este antiteza dintre faptă şi destin [1]. Însă, în concepţia indiană, aceşti doi factori, care determină mersul existenţei omeneşti, sunt strâns legaţi unul de altul, ca umbra şi lumina. Fapta influenţează şi modifică necontenit destinul. Concepţia aceasta este cu totul diferită de cea greacă, după care destinul este fix şi nimic nu-l poate schimba.

* * *

„Care e mai presus ? destinul sau fapta omului ?" Aşa l-a întrebat odată sfântul Vasişta pe Brahma. (1).

Atunci zeul zeilor, cel născut din floarea de lotus, Marele Părinte, grăi vorbele înţelepte, împodobite cu pilde : (2).

Nimic nu se naşte fără sămânţă ; nu e fruct fără sămânţă ; din sămânţă provine sămânţa ; din sămânţă provine fructul. (3).

După cum e sămânţa pe care o aruncă plugarul pe ogor, bună sau rea, tot aşa e şi roada pe care o capătă. (4).

---

[1] V. art. „Fapta şi Destinul", în „Revista Fundaţiilor Regale" III, 3, 1936.

După cum ogorul nu dă roade, dacă nu se aruncă pe el sămânţă, tot astfel şi destinul nu se împlineşte fără fapta omenească. (5).

Sămânţa este fapta, iar ogorul e destinul; prin unirea ogorului cu sămânţa se înalţă grânele îmbelşugate. (6).

După cum plugarul mănâncă roadele care provin din munca sa, tot astfel se văd pe lumea aceasta urmările faptelor bune şi rele. (7).

Din fapta bună răsare fericirea, din cea rea suferinţa. Orice faptă săvârşită îşi dă roadele; niciodată nu are urmări o faptă ce nu s'a săvârşit. (8)

Cel întreprinzător are parte de o viaţă fericită; cel inactiv se prăbuşeşte şi devine la fel ca acela pe a cărui rană se pune sare. (9).

Frumuseţea, fericirea şi nestimatele de tot felul se dobândesc prin asceză. Totul se capătă prin faptă, iar nu prin destin de către inactivi. (10).

Tot astfel cerul, plăcerile, o situaţie dorită: totul se dobândeşte prin sforţarea omului. (11).

Stelele, zeii, şerpii, iakşaşii [1]), luna, soarele, vânturile: toţi au devenit din oameni zei, prin sforţarea lor. (12).

Averea, prietenii, domnia, nobleţea şi fericirea sunt greu de dobândit spre folosinţă de cei care nu fac nimic. (13).

Preotul dobândeşte fericirea prin castitate, războinicul prin vitejie, Vaişya prin sârguinţă, Çudra prin ascultare [2]). (14).

Bogăţia nu-l urmează pe cel care nu dă, pe cel care nu se mişcă, pe cel care nu se sileşte, pe cel care e leneş, pe cel care e laş şi pe cel care nu e ascet. (15).

Insuşi sfântul Vişnu, care a creat cele trei lumi, [3]) demonii şi toate zeităţile, se supune la chinuri în fundul oceanului. (16).

Dacă fapta n'ar da roadă, totul ar fi fără urmări, iar lumea ar sta şi ar privi la destin. (17).

---

[1]) Demoni.

[2]) E vorba de cele patru caste: brahmanii, războinicii, meseriaşi şi servitorii.

[3]) Cerul, pământul şi infernul.

Cine se încrede în destin, fără a face vreo sforţare, în zadar se osteneşte, ca o femeie care a dat peste un soţ neputincios. (18).

In această lume a oamenilor frica de fapta rea nu e atât de mare cum e în lumea zeilor. (19).

Odată ce fapta a fost săvârşită de om, ea îşi urmează destinul. Destinul nu poate să dea nimănui nimic, dacă nu s'a săvârşit ceva. (20).

Când vedem că nimic nu e durabil, nici chiar în lumea zeilor, cum ar putea destinul să stea neclintit şi fix fără faptă? (21).

Zeii nu se interesează de nimic din lumea aceasta; [1]) dimpotrivă, ei stârnesc turburări grozave, de frică să nu fie învinşi. (22).

Intre sfinţi şi zei este o luptă veşnică [2]); astfel chiar şi în lumea zeilor se dobândesc multe merite. (23).

Fiecare îşi este singur prieten, fiecare îşi este singur duşman, fiecare îşi este singur martor la ceea ce săvârşeşte şi la ceea ce nu săvârşeşte. (24).

Orice faptă bună, odată ce a fost săvârşită, îşi urmează drumul spre izbândă; însă fapta rea nu merge pe drumul cel bun. (25).

Cei virtuoşi ajung în lăcaşul sfânt al zeilor. Ce poate să facă destinul, când dă peste un om drept? (26).

Odinioară Yayati [3]) a fost aruncat din cer şi a căzut pe pământ; dar s'a înălţat din nou la cer prin faptele virtuoase ale nepoţilor săi. (27).

Fiul lui Sudasa, regele din Koçala, cel ce se făcuse vrednic prin atâtea jertfe de cai şi de altele, s'a făcut mâncător de oameni în urma unui blestem al unui mare înţelept. (28).

Vasu, cel măreţ ca Indra, care adusese sute de jertfe, printr'o singură minciună a ajuns în fundul iadului celui mai adânc. (19).

Janamejaya, care pornise urcându-se pe piciorul lui Çakra, când a măcelărit pe femeile brahmanilor de ce n'a fost împedicat de destin? (30).

[1]) Aceeaşi ideie o găsim la Epicur şi la poetul roman Lucreţiu.
[2]) Credinţa aceasta e foarte caracteristică pentru Indieni.
[3]) Exemplele care urmează arată consecinţele faptei.

Vaiçampayana, brahmanul înţelept, când a ucis pe un brahman fără să-şi dea seama, şi când s'a pătat cu sângele unui copil, de ce n'a fost oprit de destin? (31).

Odinioară înţeleptul rege Nrga a fost schimbat în şopârlă, pentrucă a dăruit pe nedrept o vacă unui brahman, cu prilejul unei jertfe mari. (32).

Impărăţia Pandavaşilor a fost răpită de către urmaşii lui Dhrtaraştra, în marea lor nebunie, şi redobândită prin puterea braţelor, nu a destinului [1]. (33).

Pustnicii, care se supun la chinuri înfrânându-se şi luând asupra lor îndeplinirea strictă a juruinţelor — oare blestemul [2] ce-l aruncă se datoreşte puterii destinului, nu faptei? (34).

Destinul nu ocroteşte pe cel stăpânit de pofte şi rătăciri. (35).

După cum focul, cât de mic, devine mare, când e stârnit de vânt: tot astfel destinul, dacă-i însoţit de faptă, creşte tare. (36).

După cum lumina lămpii se micşorează din pricina scăderii uleiului: tot astfel se micşorează şi puterea destinului prin scăderea faptei. (37).

Pe lumea aceasta omul, chiar când dobândeşte avuţii nemăsurate, plăceri şi femei, nu e cu putinţă să se folosească de ele, dacă nu recurge la faptă.

Insă cel cu suflet mare şi întreprinzător dă peste bogăţie, chiar când e bine ascunsă şi păzită de zeităţi. (38).

In lumea celor vii, cel ce stă cu braţele încrucişate, nu izbândeşte; nu destinul îl conduce pe calea greşită; nu destinul este stăpân. (39).

Destinul urmează fapta, care i merge înainte ca o stăpână. Fapta omului înclină destinul într'o parte sau într'alta, după voinţă. (40).

Acesta-i fructul străduinţei omeneşti, pe care l-am văzut întotdeauna cu adevărat. (41).

---

[1] Acesta-i, pentru a spune aşa, subiectul epopeiei Mahabharata.

[2] Blestemul unui brahman se împlineşte totdeauna. De el se tem şi zeii.

Prin întreprinderea faptei, prin asociarea destinului, prin soartă şi faptă împreună, apucă omul calea care duce la cer. (42).

Yudhişthira [1]) grăi:

O, cel mai nobil dintre Bharata, [2]) spune-mi care sunt roadele faptelor bune? (43).

Bhişma [3]) grăi:

Iţi voiu spune ceea ce mă 'ntrebi. Ascultă Yudhişthira, taina înţelepţilor, care-i soarta mult dorită, pe care o capătă fiecare în existenţa ce urmează după moarte. (44).

După cum e fapta fiecăruia şi după cum e corpul în care o săvârşeşte, tot aşa e şi roada ei, pe care o gustă în acelaş corp. (45).

După cum e fapta, bună sau rea, pe care o săvârşeşte cineva în orice condiţie a vieţii, tot aşa e şi răsplata de care are parte, în aceiaşi condiţie a vieţii, în decursul renaşterilor. (46).

Niciodată nu dispare fapta săvârşită pe lumea aceasta datorită celor cinci simţuri. Acestea sunt mărturia veşnică a faptei şi după ele, al şaselea, sufletul. (47).

Omul să-şi dea ochii, mintea şi glasul să fie bun necontenit; căci aceasta-i jertfa însoţită de cele cinci daruri. (48).

Cine dă din toată inima de mâncare drumeţului obosit, pe care nu l-a văzut mai înainte, — răsplata aceluia pentru fapta sa cea bună este mare. (49).

Cine doarme pe pământul gol, sub cerul liber, acela are parte de casă şi pat; cine-i îmbrăcat în zdrenţe şi 'n scoarţă, acela are parte de haine şi podoabe. (50).

Cine se supune la chinuri mari şi îşi cufundă sufletul în meditaţie, acela are parte de care şi cai.

Regele care şade lângă focuri, acela-i viteaz. (51).

Cel care nu se atinge de sucuri alese, acela dobândeşte fericirea; cel ce nu se atinge de carne, acela dobândeşte vite şi fii. (52).

---

[1]) Erou principal în Mahabharata.

[2]) Descendenţii lui Bharata, de unde numele epopeiei Mahabharata („marea epopeie privitoare la descendenţii regelui Bharata").

[3]) Erou principal în Mahabharata.

Cine atârnă cu capul în jos, cine stă în apă, cine are mereu acelaş pat, care-i şi scaun, — acela dobândeşte fericirea dorită. (53).

Cine primeşte pe oaspe cu cinste şi i dă apă de spălat, un scaun, o lampă, mâncare, adăpost: — aceasta-i jertfa celor cinci daruri. (54).

Cine se chinueşte când şade, când doarme, când stă: aceluia îi sunt asigurate pe vecie cele trei lumi şi i se împlinesc toate dorinţele. (55).

Prin pomană se capătă avere, prin tăcere stăpânire, prin asceză plăceri, prin castitate viaţă lungă. (56).

Roadele nevinovăţiei sunt frumuseţea, domnia şi sănătatea; cel ce se hrăneşte cu fructe şi rădăcini, acela devine rege; cei care se hrănesc cu frunze, ajung la cer. (57).

Cine posteşte până la moarte, acela dobândeşte pacea desăvârşită; cel care se hrăneşte cu iarbă ajunge la cer. (58).

Cine se spală de trei ori pe zi, acela dobândeşte femei; cine soarbe aerul, acela dobândeşte putere; prin adevăr capătă cerul, prin îndeplinirea juruinţelor familia cea mai aleasă. (59).

Cine învaţă toate Vedele, acela e liberat de durere; cine îndeplineşte datoriile minţii, acela dobândeşte cerul. (60).

Cine leapădă dorinţa, pe care cu greu o părăsesc cei proşti, care nu îmbătrâneşte împreună cu cel care îmbătrâneşte, — această boală care nu ia sfârşit decât odată cu viaţa, — acela dobândeşte pacea. (61).

După cum viţelul îşi găseşte mama chiar şi într'o mie de vaci, tot astfel fapta săvârşită odinioară îl urmează pe făptuitor. (62).

După cum florile şi fructele nu depăşesc timpul lor, tot astfel şi fapta săvârşită odinioară. (63).

Celui care îmbătrâneşte îi îmbătrâneşte părul; celui care îmbătrâneşte îi îmbătrânesc dinţii; ochii şi urechile îi îmbătrânesc: numai dorinţa nu îmbătrâneşte. (64).

Cine bucură pe tatăl său, acela îl bucură pe Creator; cine bucură pe mama sa, acela venerează pe zeiţa pământului; (65);

Cine bucură pe învăţătorul său, acela îl venerează pe Brahma. (66).

Toate poruncile sunt îndeplinite de acela care le păzeşte pe aceste trei. Cine însă nu le păzeşte pe acestea, zadarnice îi sunt toate jertfele. (67).

Aceasta-i povestea despre fapta omenească în capitolul preceptelor din vestita Mahabharata.

Th. Simenschy

Unele premise în chestia organizării învățământului agricol superior în țară

(LECȚIA DE DESCHIDERE, FĂCUTĂ CU PRILEJUL INCEPEREI ANULUI ȘCOLAR 1936/937 LA FACULTATEA DE ȘTIINȚI AGRICOLE DIN CHIȘINĂU)

de Prof. Dr. N. FLOROV.

Obiceiul nostru strămoșesc este că la începutul anului școlar unul dintre profesorii Facultății să țină așa zisa lecție de deschidere. De data aceasta sarcina revenind mie, și chibzuind asupra subiectului, pe care ar fi potrivit să-l tratez in această împrejurare solemnă, fără ca să vreau, gândul meu s'a îndreptat spre acea chestiune, care pentru noi în jurul acestui așezământ universitar — Facultatea de Agronomie — este o chestiune de actualitate: chestiunea structurii învățământului agricol superior; e de actualitate cu atât mai mult, cu cât ne găsim încă pe cale de organizare: Facultatea noastră a luat ființă acum 3 ani; se găsește deci în stadiul de organizare și poate încă mulți ani vor trece, până când va lua înfățișarea definitivă. In asemenea cazuri e chiar cu totul oportun de a ne gândi, de a discuta, ce înseamnă un învățământ agricol superior.

E just, că avem exemple atât la noi, cât și în străinătate. Deci pare, că modalitatea este stabilită, calapodul este cunoscut. Insă, să nu uităm, cà știința noastră agricolă e o știință nouă; abia în a doua jumătate a veacului trecut au început să se traseze abcisele ei, veacul nostru făcând încă primii pași în stabilirea principiilor ei. Deci, de un model universal, comun și pretutindeni acceptat încă nu poate fi vorba; practica cu totul variază dela caz la caz. Aceasta în general. Afară de aceasta, dacă vorbim de exemplul străinătății, oricât de bun ar fi el, totuși o

simplă imitare nu e deajuns, căci tocmai în domeniul agriculturii procedeele sunt adese ori individuale; tocmai aici se cere o individualizare, o adaptare la mediu, la condiţiunile locale, după cum voi arăta pe larg mai departe.

Problema noastră însă este prea vastă, pentru ca să găsesc cu cale să mă întind asupra tuturor componentelor ei; şi deci mă voi mărgini la o singură latură a ei, dar pe care o găsesc foarte importantă şi potrivit s'o examinăm chiar acum.

In deobşte sunt cunoscute acelea premise, cari totdeauna se relevă, când vine vorba de necesitatea şcolilor superioare agricole la noi. Ţara noastră este eminamente agricolă, iată o supoziţie, care a devenit cu totul banală; agricultura ţării produce puţin, — o altă premisă, deasemenea cu totul justă. Deci ne trebue şcoli superioare, conchide silogizmul nostru. Intr'adevăr oare nu este semnificativ şi elocvent, — întreabă cei ce se ocupă la noi cu problemele agriculturii, şi la fel vom întreba şi noi — oare nu este elocvent faptul, că unul din cele mai bogate soluri ale globului pământesc, vestitul şi gloriosul cernosiom produce la noi 5—600 kgr. la hectar, atunci când unul din cele mai sărace soluri — podzol — produce în Polonia 1500—2000 kgr.? Situaţia este cu totul anormală, prea bătătoare la ochi, pentru ca să nu provoace discuţii. In aceste discuţii se propun mereu şi felurite reţete pentru indreptarea situaţiei; un fir roşu se poate observa în unele din aceste reţete şi discuţii: agronomii noştri, abiturienţii şcoalelor noastre superioare nu cunosc îndeajuns procedeele practice agricole; şi dacă şcoala ar concentra mai multă atenţie asupra acestei laturi, s'ar putea uşor îndrepta lucrurile. Prea multă teorie, şi prea puţină practică, iată plângerea adepţilor acestor concepţii.

Să ne punem şi noi această întrebare; şi daca îndreptarea lucrurilor depinde de buna pregătire a agronomilor, atunci să întrebăm: ce fel de agronomi ne trebue nouă?

Deobiceiu se deosebesc două tipuri de agronomi; unul — agronomul enciclopedist: fiind consultant al populaţiei rurale în diferite şi multiple ramuri ale agriculturii, consultant tehnic în multe specialităţi, consultant economist, consultant în maşini agri-

cole, în organizarea câmpurilor de experiență, câmpurilor demonstrative etc., el trebue să le cunoască pe toate. Intrucât însă actualmente știința agronomică și ramurile ei sunt foarte desvoltate, un singur om nu mai poate cuprinde tot materialul; este peste putința omului — în general vorbind - a îndeplini obligațiuni cu totul felurite și complexe si a căpăta cunoștințe, trebuincioase pentru aceste probleme. Deci superficialitatea în cunoștinți este soarta firească în astfel de pregătire enciclopedică. Starea aceasta e desigur anormală. Dar anormalitatea aceasta este inevitabilă, și încă poate mult timp se va menține, odată ce viața ne cere dela agronomi sociali enciclopedism în activitate.

Totuși viața impunându-ne corective la această stare de lucruri, aceste corective se introduc prin sistemul de specializare, astfel formându-se celălalt tip de agronom, agronomul specialist. El se specializează într'o anumită ramură, cunoaște bine tehnica acestei ramuri și lucrează numai în domeniul ei. El are posibilitatea de a se înarma cu toate cunoștințele, privitoare la ramura respectivă, căci tot timpul, cât stă la școală pentru specializare, îl întrebuințează aproape numai pentru a cunoaște această ramură. Nu mai e nevoe să însist asupra rolului, rostului necesității și acestui tip de agronom.

Așa dar, caracterizând astfel tipurile de agronomi, vedem că agronomului i se cere enciclopedism în știință, ori i se cere cunoștințe speciale. Aceasta însă nu este totul, ce trebue să relevăm, ocupându-ne de caracteristica tipului de agronom. Agronomului la noi i se cere, trebue să i se ceară încă un lucru: o știință deosebită, o artă sui generis: aptitudinea de a se orienta în multiplele, în complexele condițiuni, pe care le prezintă însuși natura țării noastre cu structura ei individuală, căci de aici decurg o serie de cerinți, de cari inevitabil agronomul se va ciocni în activitate. Intenționat relev aceasta, ba chiar cu o deosebită insistență, căci este o condițiune importantă pentru a ne orienta în problema „pregătirea agronomului". Acest tip de agronom l'aș numi agronomul naturalist, agronomul cercetător. Și pentru ca să fiu documentat în aceasta, și întrucât necesitatea acestui tip de agronom stă în stricta legătură cu caracterul și

deosebirile naturei însuşi ale ţării noastre, îmi permit o mică deviaţie dela subiect spre a ne aminti în linii generale simptomele şi însuşirile acestei naturi.

Din acest punct de vedere constatăm, că ţara noastră nu prezintă o structură omogenă. Din contra natura ţării noastre este atât de bogată, pe cât şi de capricioasă; ea prezintă o eterogenitate minunată, fiindcă pe un teritoriu relativ mic, mic faţă de toată emisfera nordică, întruneşte deosebiri foarte variate şi inerente aproape tuturor zonelor geografice din emisfera noastră.

Lucru este foarte uşor explicabil, dacă luăm în consideraţie următoarele: ţara noastră ca poziţie geografică prezintă un prag dintre cele două mari regiuni europiene, extrem de deosebite, şi anume: în partea occidentală avem regiunea forestieră şi muntoasă, în partea orientală regiunea dreaptă şi ierboasă, stepa Ucrainei dela Nistru până la Volga. Pe acest mic colţişor al Europei, s'au ciocnit ca într'un punct de focar, razele sau motivele istorico-naturale, pornite din diferite centre, fiecare din ele aducând caracterele şi tendinţele lor deosebite, moştenite şi obţinute din regiunea naturală, de unde raza a luat naştere. Astfel pe un mic teritoriu aceste tendinţe deosebite şi adesea ori diametral opuse s'au întâlnit, s'au ciocnit şi au intrat în raporturi reciproce, creind o rezultantă a acestor raze-forţe, care e complicată în aceeaşi măsură, în care sunt complicate şi însuşi forţele, care au creiat-o. Ţara noastră e la limita celor două regiuni, la pragul între ele, şi astfel se explică, că atât se deosebeşte, cât şi seamănă şi cu una, şi cu alta.

Astfel, dacă încercăm să-i dăm o caracteristică generală şi sumară naturii ei, adică să deosebim unităţi mari, le putem stabili în felul următor. Din punct de vedere al reliefului şi altitudinii unităţile acestea vor fi: regiunea joasă şi dreaptă, de la nivelul Mării şi până la o cotă de aproximativ 200 mtr. deasupra nivelului (v. fig. 1); apoi regiunea mijlocie şi erodată, între 200—300 mtr., mai departe regiunea dealuroasă şi muntoasă, între 300—1800 şi în fine cea, care se înalţă peste 1800, ajungând chiar cota de peste 2000 mtr.

Din punct de vedere al climei, aceste patru regiuni vor coincide aproximativ cu 4 regiuni climaterice; dacă luăm în considerație numai precipitațiunile anuale, atunci prima regiune se caracterizează prin cota între 300—400 mm. precipitațiuni anuale, a doua — între 400—500 mm., a treia 500—900 și în fine regiunea înaltă cu peste 900 mm (v. fig. 2). La fel ca vegetație vom avea stepă tipică cu flora xerofilă, apoi regiunea de tranziție, unde stepa este amestecată cu păduri, așa numită silvostepă; mai departe regiunea de păduri, cu diferite asociațiuni de esențe. Și ultima regiune — regiunea alpină (v. fig. 3).

In fine, dacă caracterizăm țara din punct de vedere al obiectului cel mai important în agricultură, al solului, nici nu trebue să fii prea instruit în chestiuni agrogeologice, ca să spui, că unitățile arătate mai sus se vor deosebi foarte mult și în această privință, fiindcă solul e în funcție de climă și vegetație. Intr'adevăr cele patru regiuni se caracterizează prin soluri foarte deosebite, și anume: cernoziom în prima regiune, regiunea stepei; sol brun roșcat, în a doua, a silvostepei; podzol în regiunea a treia, a pădurilor; și soluri scheletice și turboase în regiunea alpină (v. f g. 4).

Aceasta este schița generală și sumară. Dar, dacă am intra în detalii, am putea deosebi în cuprinsul fiecărei din aceste 4 regiuni mari, unități mai mici. Și atunci vom constata o deosebire foarte caracteristică țării noastre: unitățile aceste mici în cuprinsul fiecărei unități mari sunt așezate sub formă de brâuri sau zone, zonele acestea fiind de două feluri: zone orizontale, ce se întind după latitudine și se succed de la sud spre nord; apoi în apropiere de Carpați ele se transformă în zone verticale, care se întind după figura Carpaților de la poalele lor spre vârf. Dacă am caracteriza aceste zone din punct de vedere al climei, vom constata, că ele se deosebesc una de alta prin faptul, că precipitațiunile cresc treptat dela zona litorală spre vârful Carpaților. La fel ca vegetație vom avea zona de stepă uscată, stepă propriu zis, stepa umedă, silvostepă, zona pădurilor de stejar, zona de păduri cu predominarea carpenului, zona de fag și brad, zona de turbă. In fine fiecare se deosebește de cealaltă prin solul

Fig. No. 1. HARTA HIPSOMETRICĂ
(După harta Institutului Geologic, este mult schematizată și redusă prin fotografie la scara 1 : 8.500.000 — aproximativ).

Fig. No. 2. HARTA PRECIPITAȚIILOR ATMOSFERICE
(După — L'agriculture en Roumanie — este mult schematizată și apoi redusă prin fotografie la scara 1 : 8.000.000 — aproximativ).

Fig. No. 3. HARTA VEGETAŢIEI
(După — Album statistique — L'agriculture en Roumanie — este mult schematizată şi apoi redusă prin fotografie la scara 1 : 7.750.000. — aproximativ).

Fig. No. 4. HARTA SOLURILOR
(După — Album statistique — L'agriculture en Roumanie — este mult schematizată şi apoi redusă prin fotografie la scara 1 : 7.750.000. — aproximativ. In zona cernoziomului degradat sunt înglobate şi solurile brun-roşcate).

ei; astfel avem, începând de la mare — zona de sol balan, zona de cernoziom castaniu, apoi cernoziom ordinar, cernoziom levigat, cernoziom puțin degradat, cernoziom degradat puternic, podzol cu diferite stadii de podzolizare, în fine zona cu soluri scheletice și turboase.

Am putea adânci și detaliza studiul nostru și am ajunge la unități cu totul mici, de exemplu caracterizând fiecare județ aparte. Acest lucru l-am făcut pentru județul Lăpușna și vă demonstrez un mulaj și harta județului. Mulajul vă arată relieful și solurile, harta solurile acestui județ. E suficient să aruncați o scurtă privire, pentru ca să prindeți de odată firul naturei, așa cum s'a întipărit el în cuprinsul acestui județ și s'a manifestat numai într'o singură însușire a naturii, în sol: avem o complexitate și impestrițare a solurilor uimitoare, variațiile de sol schimbându-se uneori la distanțe foarte mici, la fiecare pas (v. fig. 5 și 6).

Nu-mi pot permite să intru în detalii și explicații cu privire la acest fapt, căci aceasta mi-ar cere prea mult timp. Și totuși nu pot să nu deschid măcar puțin paranteza, spunându-vă, că aceasta impestrițare noi specialiștii o înțelegem foarte bine. Ea își găsește explicația în faptul, că județul nostru prezenta în trecut cu totul alt tablou al naturei, decât acel, pe care îl constatăm noi astăzi; în trecut județul nostru prezenta o tipică stepă, cu un singur sol-cernosiom. Deci pe vremurile acelea pretutindeni în județul nostru era numai flora ierboasă, flora de stepă; nicăeri nici un pic de pădure, nici un pic de copac: clima era prea uscată, prea secetoasă pe vremurile acelea; pădurile nu puteau suporta asemenea climă; deaceea toată flora forestieră a fost nevoită să se ascundă în Carpați, în umbra canioanelor de acolo, aici fiind măcar puțin apărată de grozăvia secetei. Și abia mai târziu, când s'a schimbat clima, când a început să se transforme într'o climă mai umedă, pădurile au început să părăsească adăpostul Carpaților binevoitor, dar totuși insuficient pentru pretențiile lor, să se extindă în toate părțile, ajungând astfel și la județul nostru; a început să prindă câte un colțișor ici-colo, mai cu seamă pe la vârfurile dealurilor celor mai înalte, căci aici era mai frigușor și mai umed. Și îndată

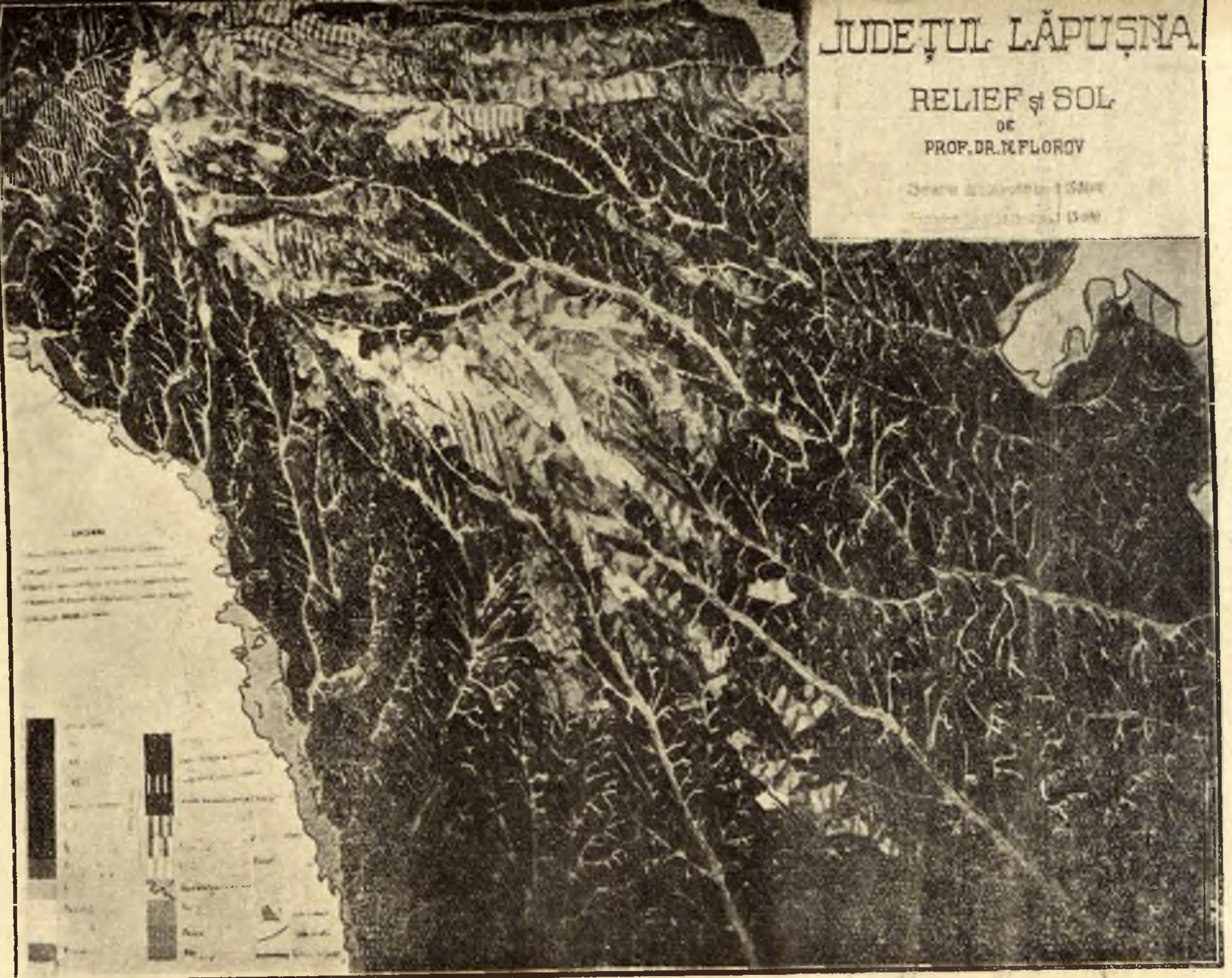

Fig. No. 5. Fotografie la scarn 1 : 720.000 — aproximativ — luată după mulajul original, care are scara orizontală 1 : 150.000 și verticala 1 : 13000. — Culorile roșcate de pe mulaj ale solurilor brun-roșcate se confundă pe fotografie cu cele gri ale cernoziomului.

ce s'au înrădăcinat aici primii pioneri de păduri, a venit și efectul agrogeologic: cernoziomul, care este fiul stepei, fiul florei ierboase, n'a mai putut exista în noui condițiuni, sub păduri, a început să moară, să se modifice, să se degradeze, căpătând treptat însușiri, cari sunt inerente solului de pădure; și cu cât pădurea a stat mai mult timp pe cernoziom, adică cu cât a venit mai înainte, cu atât cernoziomul s'a degradat, s'a podzolizat mai tare. Pe mulaj și pe hartă solurile de cernoziom le-am colorat cu negru, cele degradate — cu roșcat; și cu cât cernoziomul este degradat mai tare, cu atât culoarea roșcată e mai deschisă. Se vede bine, că cea mai deschisă culoare, adică solurile cele mai degradate, le avem pe vârful colinelor. Se explică și impestrițarea solurilor: pădurea nu intră în stepă deodată, deavalma, clae peste grămadă, și nu sub forma de masive mari, ci foarte treptat, parcă cu chibzuială, cu precauție, parcă sondând terenul și ocupându-l atunci, când este sigură de putința cucerirei. Ea trimite înainte echipe de recunoaștere și explorare, ca să întrebuințăm metafore și expresiuni din limbajul privitor la societatea omenească, la viața umană; aceste echipe ocupă la început mici teritorii, formând mici insule în zona stepei, urmând apoi ca teritoriile acestea mici să se mărească, fie prin reproducerea și înmulțirea pionerilor veniți, fie prin venirea ulterioară a tovărășilor. Evident, locușorul ocupat mai înainte, astăzi vom constata, că este mai degradat, iar cel ocupat mai târziu va fi degradat mai puțin. Caracterul împestrițat al regiunii, așa de bine imprimat pe acest mulaj, — iată rezultatul firesc al acestui proces geologic și botanico-geografic. Dacă am pune pe hartă și clima, studiată tot așa de detailat, și vegetația, și relieful și dacă am face hărți pentru toate 71 județe din țară, ușor ne putem închipui, cât de multe variațiuni am constata în cuprinsul întregei țări.

In această privință e o mare deosebire între noi și regiuni agricole din Europa occidentală, cari, mulțumită poziției geografice, au un caracter mai omogen, mai uniform, fără acele aspecte de tranziție și impestrițare, de amestec al caracterelor din diferite unități fizico-geografice, de complexitate, având din contră caractere mai determinate, constante și corespunzătoare cu uni-

tatea fizico-geografică dată. Dacă la aceasta adăugăm, că şi în tehnica agricolă în general este o mare deosebire între noi cu agricultura extensivă şi agricultura din Europa de Vest intensivă, atunci am ocazie să repet ceeace am spus la începutul lecţiei, că ar fi o greşală să credem, că chestiunile noastre agricole şi de învăţământ le putem soluţiona printr'o simplă şi oarbă imitare a procedeelor de la vecini, printr'o simplă transplantare a sistemelor şi calapodului de acolo. Natura ţării noastre cu deosebirile ei individuale şi extraordinare, cu excepţionala ei diferenţiere în multiplele varietăţi de relief, climă, vegetaţie şi sol,— iată faptul, care trebue să-l considerăm fundamental şi de bază în chestiunile noastre agricole. El determină în mod dictatorial soarta agriculturii, de el trebue să ascultăm, după el să ne orientăm; în fine la el să ne adaptăm atât în organizarea agriculturii întregi în ţară, cât şi în organizarea învăţământului agricol. Voi concretiza aceasta, vorbind intâiu de agricultură, pentru ca apoi să revin la chestiunea noastră cu privire la învăţământul agricol superior în ţară.

Fără să mă extind asupra primei probleme în întregime, totuşi ţin să relev următoarele. V'am demonstrat mulajul Lăpuşnei şi harta solurilor din judeţ, precum şi celelalte hărţi ale ţării, şi întreb : oare agricultura cu ramurile ei, cu problemele ei este indiferentă, poate fi indiferentă faţă de aceste caractere variate ale reliefului, climei, vegetaţiei şi solului? Detalizez întrebarea : oare grâul de exemplu va avea pretutindeni, în tot cuprinsul ţării, în toate aceste regiuni, pe toate solurile şi în toate aceste variaţiuni de climă şi relief identice condiţiuni de desvoltare, identice şanse de creştere? Oare pretutindeni s'ar potrivi acelaş asolament, aceeaşi seminţă, rasă, aceleaşi maşini, unelte ? Oare pretutindeni agronomul poate aplica aceleaşi reţete şi indicaţiuni în agricultură? Cred că nici nu trebue să fii specialist în agronomie, deja pe baza numai impresiilor generale, chiar fugitive, pe care ni le dau aceste hărţi, nu se poate admite, că sistemul de agricultură poate fi pretutindeni, în toate colţurile ţării noastre acelaş, ca el nu trebue să varieze după însuşirile naturei. Specialistul însă ar putea arăta multe şi multe cazuri,

când aceste însuşiri au fost determinante în încercări agronomice, dictând asupra rezultatelor lor cu hotărârea cea mai desăvârşită, cea mai categorică. Nu pot să mă abţin de a vă demonstra şi eu un exemplu, pe care îl iau din propriile mele cercetări experimentale, şi pe care îl consider foarte elocvent în problema, ce o desvolt. Pe vremuri, Zemstva din Chiev se interesa de chestiunea aplicării îngrăşămintelor minerale în gospodăriile ţărăneşti, în regiunea de silvostepă de acolo, care regiune din punct de vedere agrogeologic seamănă bine cu silvostepa noastră. Se auzea, se ştia de sistemul îngrăşămintelor minerale. Dar pe de altă parte ştirile, adunate mai sistematic, păreau să fie cam contradictorii: unii ziceau, că îngrăşămintele măresc recolta, alţii stăteau la îndoială. Unii erau dispuşi a recomanda un anumit fel de îngrăşământ, alţii negau rolul acestui îngrăşământ, crezând potrivit a indica un alt îngrăşământ mineral. In 1910 eu am fost însărcinat cu conducerea studiului acestei probleme de către Zemstva *) şi cercetând-o prin metoda experienţelor de câmp colective, în masă, făcute în zeci şi chiar sute de gospodării ţărăneşti un şir de ani, am putut constata chiar de la început, că într'adevăr rezultatele au variat foarte larg dela caz la caz; în unele cazuri solurile erau foarte recunoscătoare îngrăşărilor cu substanţele chimice, altele însă nu manifestau deloc necesitatea unor asemenea îngrăşăminte, căci introducând îngrăşământ chimic, nu am obţinut o creştere a recoltei; părea, ca în acest conglomerat de cifre e imposibil a te orienta, a stabili vre-o regularitate. Organizând eu însă tot atunci, şi în aceeaşi regiune în urma însărcinării Zemstvei şi expediţia pentru cercetări agrogeologice, — am desvoltat lucrările acestor organizaţii paralel şi în strâns contact. Aceasta a avut cele mai preţioase rezultate, căci mi-a dat posibilitate să cercetez toate câmpurile de experienţă în lumina concepţiilor şi studiilor agrogeologice, tot mersul lucrărilor experimentale să-l îndrept conform indicaţiilor, sugestionate de cercetările agrogeologice, să analizez toate cifrele şi din punct

*) V. Experienţe colective cu îngrăşămintele minerale. Darea de seamă rezumativă pentru 3 ani 1911—1913 (publicată de zemstva din Chiev).

de vedere agrogeologic. Făcând şi aplicând acest punct de vedere, acest sistem de cercetare, greutatea în aprecierea rezultatelor experimentale a fost înlăturată; îndată am văzut, că impresia de caracter întâmplător, ce o dădeau aceste experienţe, este numai aparentă, şi că în realitate aci aveam de a face cu o anumită regularitate precisă, exactă şi chiar bine pronunţată. Nu intră în cadrul expunerei mele să examenez aceasta detailat, şi mă mărginesc numai să vă demonstrez o singură tabelă, referitoare la experienţele mele; din tabelă reesă, că efectul îngrăşămintelor de fosfor scade pe măsură, ce degradarea cernoziomului creşte, iar efectul îngrăşămintelor de azot din contră creşte; deci, factorul hotărâtor în influenţa îngrăşămintelor chimice este tipul genetic al solului. Prin urmare, iată de unde vine caracterul contrazicător al rezultatelor experimentale şi iată care este rezolvirea acestei contraziceri: avem împestriţare în cifre şi rezultate, căci aceeaşi împestriţare avem şi în solurile silvostepei. *)

	Cernosiom	Sol degradat	Podzol
îngrăşământul de fosfor a provocat creşterea recoltei cu	24%	15%	$2^1/_2$%
îngrăşământul de azot	3%	13%	15%

*) Ţin să fac aci urmatoarea remarcă: Institutul de cercetări agronomice de sub conducerea D-lui prof. G. Ionescu-Siseşti, făcând experienţe în ţară după un program vast şi foarte sistematic a stabilit că şi în silvostepa noastră efectul îngrăşămintelor minerale depinde de tipul genetic al solului. Aşa seria publicaţiilor Institutului, care expune pe larg rezultatele atât de interesante şi preţioase ale cercetărilor Institutului (v. Analele şi alte publicaţii ale Institutului), în privinţa chestiunii de mai sus ne arată, că cernoziomul nostru, reacţionează foarte puternic la îngrăşare cu fosfor, pe când solurile de tranziţie (cernoziom degradat, şi sol de pădure), precum şi podzolul nu reacţionează sau reacţionează slab. Astfel, ne putem închipui, că dacă am încerca să introducem îngrăşăminte de fosfor în acea regiune a judeţului nostru, care pe mulajul meu este colorată în roşu, e foarte probabil, că sistemul nu va provoca efectul dorit; iar aceleaşi îngrăşăminte fiind aplicate în regiunea cernoziomului (culoarea neagră pe mulaj) efectul pozitiv va fi mai mult sau mai puţin asigurat.

Intreb: care este scopul, pe care îl urmăresc, povestindu-vă toate acestea? Am vrut să vă evidenţiez şi să vă demonstrez prin acest exemplu ideea de care am vorbit mai înainte: ţara noastră este atât de complicată în structura ei naturală încât în chestiunile agricole nu ne vom putea orienta, dacă nu le vom privi în cadrul unei concepţiuni, ce cuprinde această structură complicată a ei dacă nu le vom discuta sub unghiul de vedere, dictat de această concepţie. Şi dacă vom scăpa din vedere acest punct de plecare, ni se va întâmpla ceea, ce s'a întâmplat şi în chestia expusă, rezultatele cercetărilor părând neclare, contradictorii şi neputincioase de a ne orienta atunci, când de buna seamă şi în realitate ele evidenţiau foarte bine regule exacte şi precise.

Astfel stând lucrurile, îmi exprim părerea mea relativ la felul, cum trebue să privim noi problema organizării agriculturii în ţara noastră: noi trebue să diferenţiem complexul fenomenelor naturei, să-l desfacem în grupuri naturale, şi pe aceasta bază să împărţim teritoriul ţării în regiuni mici naturale, studiind apoi fiecare regiune din punct de vedere agronomic şi stabilind pentru fiecare sistemul ei agricol, reţeta, asolamentul, seminţa, etc. Asemenea regionalizare a ţării, adică împărţire în regiuni a teritoriului ei şi cercetare a fiecărei din punct de vedere agronomic, spre a introduce o specializare cât mai raţională şi profundă a diferitelor regiuni naturale agricole, — iată singura cale, singurul mijloc pentru intensificarea agriculturii noastre. Ne trebue deci cercetări naturale, cercetări experimentale, câmpuri de experienţă, toate desvoltând acţiunea pe fonul studiului general al naturii ţării.

Aşa stau lucrurile în ce priveşte chestia organizării agriculturii. Şi atunci revin la chestia noastră principală cu privire la tipul învăţământului agricol, adică la tipul de agronom, de care avem nevoe. Din cele expuse reese următoarele: odată ce agricultura noastră este atât de dependentă de factorii naturali ai ţării, pe de o parte, iar pe de altă parte odată ce factorii aceştia prezintă atât de multe şi complexe variaţiuni, ni se impune în mod imperios să conchidem, că în asemenea condiţiuni agricultura noastră, pe lângă agronomi enciclopedişti, şi pe lângă agro-

nomi specialişti, are absolută nevoe şi de agronomi, pe cari i-am numit agronomi naturalişti, agronomi cercetători. Şi iată dece:

Agronomul acesta ştie să înţeleagă natura, să-i pue întrebări şi să capete răspunsuri. Pe lângă cunoştinţele enciclopedice, pe lângă manualele tehnice de specialitate, acestui agronom i se dă o anumită structură sufletească, formată de şcoală, unde a făcut studii. Introdus fiind în studiul însuşirilor naturei, el se familiarizează cu aceste însuşiri, obicinueşte iniţiativa proprie în problemele tehnice, şi astfel intră în posesiunea artei de a folosi cunoştinţele de specialitate nu în mod mecanic, ci în legătură cu caracterul individual al regiunei, unde lucrează. El ştie să-şi dea seama de acest caracter, el ştie a consulta natura, a vorbi cu ea, a o întreba şi a înţelege răspunsurile, pe care ea i le dă. El este naturalist, căci cunoaşte natura, el este cercetător, căci cunoaşte tehnica metodelor de cercetări, căci are spiritul creator şi inclinaţiile sufleteşti către asemenea activitate. Stând în o anumită regiune, în faţa realităţii agricole, el ştie a-şi lămuri condiţiile naturale, economice şi sociale, în care el va conduce gospodăria şi a găsi şi a stabili acea structură a gospodăriei şi acele sisteme de cultura plantelor şi animalelor, care corespund cel mai bine cu aceste condiţiuni şi cari asigură cel mai bine rentabilitatea gospodăriei. Iată tipul acestui agronom.

Dar cum să creem asemenea concepţie? Cu alte cuvinte, care să fie structura învăţământului nostru superior în acest scop? Răspund, că oricare ar fi această structură principalul este, ca ideea de mai sus, concepţia cu privire la organizarea agriculturii la noi în ţară, precum şi la tipul de agronom, necesar în acest scop, să pătrundă în toate celulele organismului şcolar, în toată construcţia lui, însufleţindu-l până la cele mai intime laturi ale vieţii sale. Vom concretiza această supoziţie.

După cum se ştie, învăţământul nostru agricol superior deobiceiu, este compus din trei cicluri. Primul ciclu are ca scop pregătirea *generală* a viitorului agronom, este un ciclu al materiilor pregătitoare. Această pregătire se face doi ani, materiile pregătitoare fiind următoarele: matematici, fizica, chimia, mineralogia, geologia, botanica, zoologia, entomologia, anatomia şi fi-

ziologia animală, anatomia şi fiziologia vegetală, drept civil constituţional şi administrativ. Ciclul al doilea are de scop pregătirea *agricolă generală*, este ciclul materiilor de specialitate agricolă generală, durează tot doi ani; aci se predă agrogeologia, agrologia, fitotehnia, ameliorarea plantelor, chimia agricolă, zootehnia, economia rurală, maşini şi construcţii rurale, economia naţională şi politica agrară, viticultura, horticultura, oenologie şi silvicultura. In fine ciclul al treilea urmăreşte scopul de a adăoga la educaţia enciclopedică a agronomului şi o strictă specializare in anumită ramură de agricultură, din cele şase ramuri: agro-fitotehnia, zootehnia, economia rurală şi cooperaţie, geniul rural şi cadastru, chimie şi tehnologie agricolă, viticultura şi horticultura; iar în ce prveşte modul de a realiza această specializare din ciclul al treilea şi durata lui, practica învăţământului nostru agricol încă nu a elaborat un sistem definitiv; avem deocamdată încercări; aşa bunăoară Academia dela Cluj a încercat să facă acest al treilea ciclu după complecta terminare a primelor două cicluri, studentul astfel reţinându-se la şcoală după terminare a 4 ani de studiu încă un an sau doi ani, şi specializându-se în acest timp în una din cele şase ramuri. Academia dela Herăstrău nu practică acest sistem de ani în plus pentru specializare, această din urmă se face simultan şi paralel cu ciclul al doilea; deci ciclul al treilea aici se suprapune în timp ciclului al doilea (anii III şi IV). In ce priveşte Facultatea noastră, aci nici unul din cele trei cicluri nu este înfiinţat nici pe jumătate, nici pe un sfert. Aşa, din ciclul I, care trebue să aibă 8 catedre, noi avem abia o singură catedră, adică 11%; şi din ciclul II cu 12 catedre noi avem 3 catedre, adică 25%; în fine în ce priveşte ciclul al treilea, el este la noi inexistent: înfăptuirea este egală cu 0%.[1]

---

[1]) Trebue însă să notăm, că unele catedre din ciclul II suut prezentate la Facultatea din Chişinău prin conferinţe, şi anume: Fitotehnia, Ameliorarea plantelor, Economia Rurală, Economia politică, Medicina veterinară şi anatomia şi fiziologia Animală. Dar aşemenea sistem rezolvă chestiunea numai în parte, căci conferinţa nu este catedra: conferenţiarul nu face parte din consiliul Facultăţii, deci nu dispune de puterea totală de a influenţa mersul şi organizaţia Facultăţii şi mersul şi organizaţia disciplinei, pe care

Având în vedere această structură a învăţământului nostru agricol în ţară, revin la chestia noastră cu privire la cele trei tipuri de agronomi în general şi la tipul de agronom-naturalist cercetător în special şi întreb, ce e de făcut, pentru ca în cadrul structurei şcolare de la noi, să formăm acea concepţie, de care am vorbit mai sus, concepţie de bază în pregătirea agronomului?

In ce priveşte ciclul I, două premise să ne fie conducătoare; una: acest ciclu formează baza, fundamentul, pe care se va desvolta apoi predarea ştiinţelor speciale, adică ciclul al doilea. Prin urmare nici una din disciplinele acestui ciclu, nu poate fi suprimată din el. Mai mult, fiecare din aceste discipline trebue să fie predată în tot ansamblul ei, adică toate capitolele ei, întreagă disciplină,

---

o predă. Tocmai de aceea am insistat totdeauna asupra acestui punct, cerând şi arătând, că Facultatea noastră nu poate fuucţiona cu patru catedre în loc de 20. Dealtfel, necesitatea aceasta a fost adânc acceptată de toate forurile universitare Aşa, Facultatea de Şiinţi, din care făcea parte (până în anul 1932) secţia agricolă (actuala Facultate agronomică), hotărând în şedinţa din Aprilie 1933 transformarea secţiei în Facultate şi mutarea ei la Chişinău, a condiţionat această transformare prin votarea legii de organizare, care să prevadă catedrele necesare, conferinţele etc., categoric spunând, ca „Facultatea din Chişinău se va constitui numai după votarea legii de organizare" (V proces verbal al consiliului Facultăţii din 4 Apr. 1933). La fel Senatul Universitar, în şedinţa din Mai 1933, a hotărât chiar, ca Facultatea agronomică „nu se va muta la Chişinău, decât după votarea legii de organizare". (Proces verbal al Senatului Univ. din Mai 1933). Aceeaşi concepţie o avea şi Ministrul Instrucţiunii Publice, care în persoana D-lui Prof. Gusti, atunci Ministerul Instrucţiunii Publice, a comunicat telegrafic Senatului Universitar în ziua de 6 Mai 1933, că „acum (adică în Aprilie 1933) se votează numai legea transformării, mai târziu va veni legea de organizare". Totuşi a trecut de atunci deja 3 ani, Facultatea s'a mutat la Chişinău, dar legea de organizare nu s'a făcut. Ori, [această situaţie trebue s'o calificăm ca fiind cu totul anormală, căci nu numai că nu dă posibilitate de a pregăti tineretul aşa cum trebue, dar face, că însuşi ideea Facultăţii să fie compromisă. E o datorie imperioasă a tuturor, cari se gândesc la soarta învăţământului agricol din ţară, cari se interesează de Basarabia, de viaţa ei intelectuală, să ţină minte ca starea de lucruri actuală este dezastruoasă pentru Facultate, ca ea trebue să fie imediat înlăturată. Nimeni să nu uite, că mutarea Facultăţii încă nu înseamnă organizarea ei, că Facultatea aşa, cum ea este astăzi, este cu totul incomplectă, şi cu cât mai mult se menţine această stare, cu atât dezastrul se înrădăcinează, cu atât mai greu va fi de a repara aecst dezastru.

fără a fi redusă numai la anumite capitole din ea. Căci numai astfel se poate infiltra tineretului principiile generale, ce stau la baza disciplinei respective; ori, fără aceste principii nu se poate forma o concepţie ştiinţifică şi deci nu se poate pregăti terenul pentru predarea reuşită a disciplinilor de specialitate.

Uneori se vorbeşte despre reducerea acestui ciclu. Se propune aşa zisă „agronomizarea" învăţământului agricol. Se motivează prin faptul că, avem o supraîncărcare a programului. Motivul este foarte just. Dar cred, că ar fi mult mai raţional să înlăturăm acest neajuns pe altă cale: menţinând predarea tuturor disciplinelor ciclului I, totodată să facem aceasta în aşa fel, încât să se introducă o economie de timp cât mai severă, programele bine chibzuind, armonizând şi dozând; as fel fiecare curs să fie predat în aşa fel, încât numai capitolelor celor mai importante, adică celor cari au o directă legătură cu agronomie, să li se dea o desvoltare mai largă, celelalte fiind reduse la o expunere mai sumară. [1]) In acest sens, şi numai în acest sens dacă înţelegem termenul „agronomizarea" învăţământului agricol, atunci cuvântul e foarte bine venit. Dar repet, oricum s'ar aranja predarea capitolelor aparte, disciplina respectivă ca atare trebuie să fie predată în întregime, fără nici o excludere a unor părţi sau capitole din această disciplină.

O altă premisă în chestia ciclului I, precum şi a celorlalte două cicluri, adică II şi III, reesă din cele espuse relativ la caracterele naturale şi agricole ale ţării noastre. Caracterele şi condiţiile acestea cer imperios studierea lor, căci altfel e imposibilă o exploatare raţională. Deci din acest punct de vedere şcoala noastră agricolă superioară nu se poate mărgini în scopurile ei numai la instrucţia tineretului agronomic, ci prin forţa lucrurilor e obligată de a introduce în viaţa sa şi activitatea ştiinţifică în

---

[1]). Aşa de exemplu, la geologie capitolul geologiei dinamice va fi predat mai detailat, pe când geologia stratigrafică se va examina mai pe scurt; chestiunile cu privire la dezagregarea rocilor vor fi studiate cu cea mai mare aprofunzime, căci vor alcătui o introducere la agrogeologie, la studiul formării solului, pe când chestiile clasificării rocilor s'ar putea trece pe scurt etc. La fel în zoologie, fizică, ş. a. m. d.

scara cea mai mare, activitate de studii şi cercetări ale condiţiilor naturale şi agricole din ţară în general, din regiunea, căreia aparţine şcoala, în special. Acest studiu trebue să fie partea esenţială şi indispensabilă învăţământului nostru agricol superior, este executat de corpul didactic, de laboratoriile şi fermele Facultăţii, dar are cele mai fericite repercusiuni şi asupra părţii didactice: tineretului i se predă ştiinţa ca atare, el este întrodus în cunoaşterea metodelor de cercetări, el este iniţiat în aceste cercetări, stând în directa legătură cu laboratoriile, ce le desfăşoară. După cum am arătat deja, tineretul prin acest sistem de predare intră în posesiunea concepţiei generale asupra naturei înconjurătoare, el capătă cunoştinţa de a ceti marea carte a naturei, de a se orienta în condiţiile multiple ale acestei naturi şi deci de a se adapta la ele în gospodăria agricolă. Prin simpla predare scopul acesta nu poate fi atins; dar e uşor realizabil atunci, când cercetările ştiinţifice, studiul metodelor de cercetări, experienţa proprie, problema fixată şi studiată în laborator sub conducerea profesorului prezinta elementul esenţial în predare; acest sistem trezeşte interes faţă de studierea naturei, stimulează gândul, entuziasmează sufletul; astfel se zămisleşte, se plămădeşte, şi se întăreşte acea structură sufletească, de care am vorbit mai sus, iar pe baza ei, acea concepţie largă ştiinţifică, mulţumită căreia absolventul şcoalei nu este un simplu tehnician în specialitate, care la prima încercare şi probare, făcută din partea naturii multilaterale şi complexe, devine victima obicinuinţelor şi deprinderilor mecanice şi biurocratizmului, cultivat de ele; concepţia ştiinţifică îl apără de aceasta în măsura cea mai puternică.

Dacă ne plângem, că agricultura la noi este înapoiată, şi dacă credem, că toată vina o poartă numai insuficienţa în pregătirea agronomului în şcoalele noastre, în sensul, că n'a reuşit în şcoală să însuşească toate reţetele agricole spre a le putea aplica în viaţă, să nu uităm, ca în multe cazuri reţeta necesară poate încă nici nu există; să nu uităm că în multe cazuri reţeta necesară încă ni se impune s-o elaborăm; ori această elaborare se face prin cercetări ştiinţifice şi experimentale. Aceasta este

postulatul fundamental în toată viaţa noastră agricolă. Deçi şi învăţămâătul agricol trebue să fie pătruns de acest postulat; toată viaţa iui trebue să fie îndreptată în această direcţie; toată atmosferă în şcoală trebuie să fie îmbibată de acest duh. Şi dacă această atmosferă a pătruns cu desăvârşire în organizmul şcolar, în asemenea şcoală toţi o imbibă uşor: nu numai dela asistent până la profesor, ci şi dela student, abia trecut în şcoală, şi până la cel ce părăseşte şcoala cn titlu de inginer agronom. [1])

Dv. viitorilor agronomi, cari vă pregătiţi în şcoala noastră pentru frumoasă activitate, vă spun: munciţi în acest sens, îmbrăţişaţi această muncă cu toată dragostea, căci pe lângă toate cele spuse mai are şi acel preţios avantaj, că vă răsplăteşte însutit, dând o satisfacţie plăcută şi adâncă unei cerinţe sufleteşti a naturei omului. Nu trebue să ne temem de prea multă teorie, ori să credem, că trebuie să sacrificăm teoria pentru practică.

[1]) Nu intră în cadrul expunerii mele să examinez în detalii această latură, şi mă mărginesc numai să relev în nota de faţă, că organizând astfel Facultatea noastră, trebue mai întăi catedrele să fie înzestrate cu laboratorii, bine adaptate nu numai pentru partea didactică, ci şi cea ştiinţifică, unde personalul didactic urmărind diferite chestiuni ştiinţifice, totodată instrueşte tineretul în metodele de cercetări, dându-i chiar eventual şi probleme nu prea complicate, cu cari el se va putea ocupa, sau va urmări anumite chestiuni, atât prin experienţe în vase, cât şi pe teren; mai departe, trebue, ca toate fermele noastre să aibă câmpuri de experienţă, unde se v'or cerceta chestiunile agricole în diferite condiţii de clımă şi sol; însuşi fermele trebue să fie cercetate din punct de vedere agrogeologic, climateric, etc.; pe lângă aceste ferme trebue să avem laboratorii, unde se pot cerceta chestiunile, care cer studierea la faţa locului, precum şi muzee, unde este expus totul, ce e caracteristic pentru natura fermei şi starea ei economică. In fine e necesar de a introduce în învăţământul agricol superior ca element esenţial şi excursii. dar trebue, ca excursiile să aibă un caracter sistematic, şi nu întâmplător; adică să fie bine aranjate după un program, alcătuit cu toată atenţia. Cu această ocazie îmi exprim părerea mea, nu odată expusă deja la consiliul Facultăţii, că sesiunea de examen din Iunie trebue să fie complect suprimată şi înlocuită cu sesiunea din Ianuarie; în luna Iunie studenţii agronomi trebue să fie liberi complect de orice examen, spre a şi concentra toată energia şi atenţia în jurul lucrărilor pe teren şi excursiunilor E păcat să pierdem un asemenea timp agricol, cum este luna Iunie, luna aceasta trebue să fie „agronomizată" în şcoala noastră agricolă.

Practica e absolut necesară; nu încape nici o îndoială; doar suntem o şcoală de aplicaţie. Dar tot aşa de important este, că Dv. tineretul studios, să prindeţi şi o concepţie generală, bazată pe perspective teoretice. Această este rostul învăţământului superior; prin aceasta se deosebeşte de învăţământul secundar. Intre cele două laturi: practică şi teoria, în învăţământul superior nu poate fi decât o strânsă simbioză, una complectând pe cealaltă, partea teoretică însufleţind şi înviorând studiul practic, astfel încât să fie un ansamblu unitar de studiu, studiu sistematic şi consecutiv, un deplin acord în toate părţile invăţământului. Noi profesorii avem toată grija această, căci orice disonans între ele va lovi puternic în ideia învăţământului superior ca atare. Şcoala noastră trebuie să fie la nivelul şcoalei superioare, şi în această privinţă se cere o mare atenţie, căci coborând dela acest nivel, ea îşi pierde rostul ei; păstrând titlu, îşi pierde fondul.

Să nu credem, că prin asemenea organizaţie, de care am vorbit, se complică lucruriie; să nu uităm, că într'adevăr nu e permis să complicăm ceeace este simplu; dar tot aşa nu e permis, să simplificăm lucrul, care este complex in natura lui intimă. Dealtfel aceasta nici nu este în puterea noastră, după cum nu este în puterea noastră a schimba clima, a schimba solul, a schimba sau simplifica n tura. Nu la simplificarea naturei să ne gândim, căci ar însemna, să ne ocupăm de întreprinderi fanteziste, ci la studierea ei spre a o putea stăpâni, spre a o putea cuceri. Organizând în aşa fel învăţământul agricol, îl vom organiza în mod raţional şi în stricta corespondenţă cu starea şi nevoile reale ale agriculturii. Şi numai astfel agricultura noastră va putea trece dela empirismul simplu, deci obscur, de la arhaizmele, cari au inundat-o, în sfera raţionalizmului şi sistemului ştiinţific, numai astfel problemele agricole vor putea căpăta o rezolvire justă, numai astfel agriculturei noastre i se va da caracterul de ştiinţă adevărată, ştiinţă exactă.

Noi profesorii recunoaştem ca condiţiile, în cari trăim, sunt foarte grele. Organizarea învăţământului nostru deci se loveşte de aceste condiţii, suferă; suferim şi noi cu toţii, adesea ori suntem expuşi la deziluziuni. Şi totuşi credem, că a i da învă-

ţământului nostru o organızare largă definitivă, e departe de a fi imposibil. Sârguinţele, inzistenţa şi curajul vor face, ca lucrurile se vor desvolta întocmai, cum ne trebue pentru a atinge şi a înfăptui cel mai mare progres în viaţa noastră agricolă şi deci naţională.

Dar ori cât de încordate vor fi sârguinţele noastre, aceasta nu e deajuns pentru a asigura bunul mers al şcoalei, şi aici terminând expunerea mea, ţin să mă îndrept în deosebi şi în special către tineretul nostru studenţesc.

Dragi studenţi:

Nu uitaţi, că şcoala noastră este nu numai partea didactică, nu numai conducătorii acestei părţi, ci şi Dv. ca parte indispensabilă instituţiei noastre; şi oricât de bine ar fi organizată prima parte, dacă cealaltă parte nu e îndeajuns organizată, acel bun mers al şcoalei, pe care îl dorim, nu va fi asigurat. Ori, Dv. aveţi aci nu numai drepturi, ci şi obligaţiuni, şi de felul, cum aţi înţeles şi una şi alta, depinde contribuţia D voastră la acest bun mers. Aveţi nu numai drepturi, drepturi de cămin, burse, de diplomă etc., aveţi şi obligaţii. Cea mai mare obligaţie este: iubiţi cartea, iubiţi şcoala Dv, steagul ei, păstraţi cu cea mai mare sfinţenie onoarea instituţiei D-voastre, atât aici, în pereţii ei, cât şi în afară, căci orice abatere dela aceasta se resfrânge şi asupra şcoalei, şi asupra situaţiei D-voastre în societate. Nu uitaţi, că anii aceştia, cari îi trăiţi în şcoală, nu se vor mai repeta nicicodată în viaţa D-voastră; nu uitaţi, că aceşti ani prezintă factorul cel mai determinant în crearea sufletului D voastră de cetăţean. Ţineţi sus şi tare drapelul şcoalei D-voastră din capitala Basarabiei, ca să se formeze din Dv. şi agronomi pregătiţi, şi viitori cetăţeni conştienţi ai ţării.

Profesor N. Florov

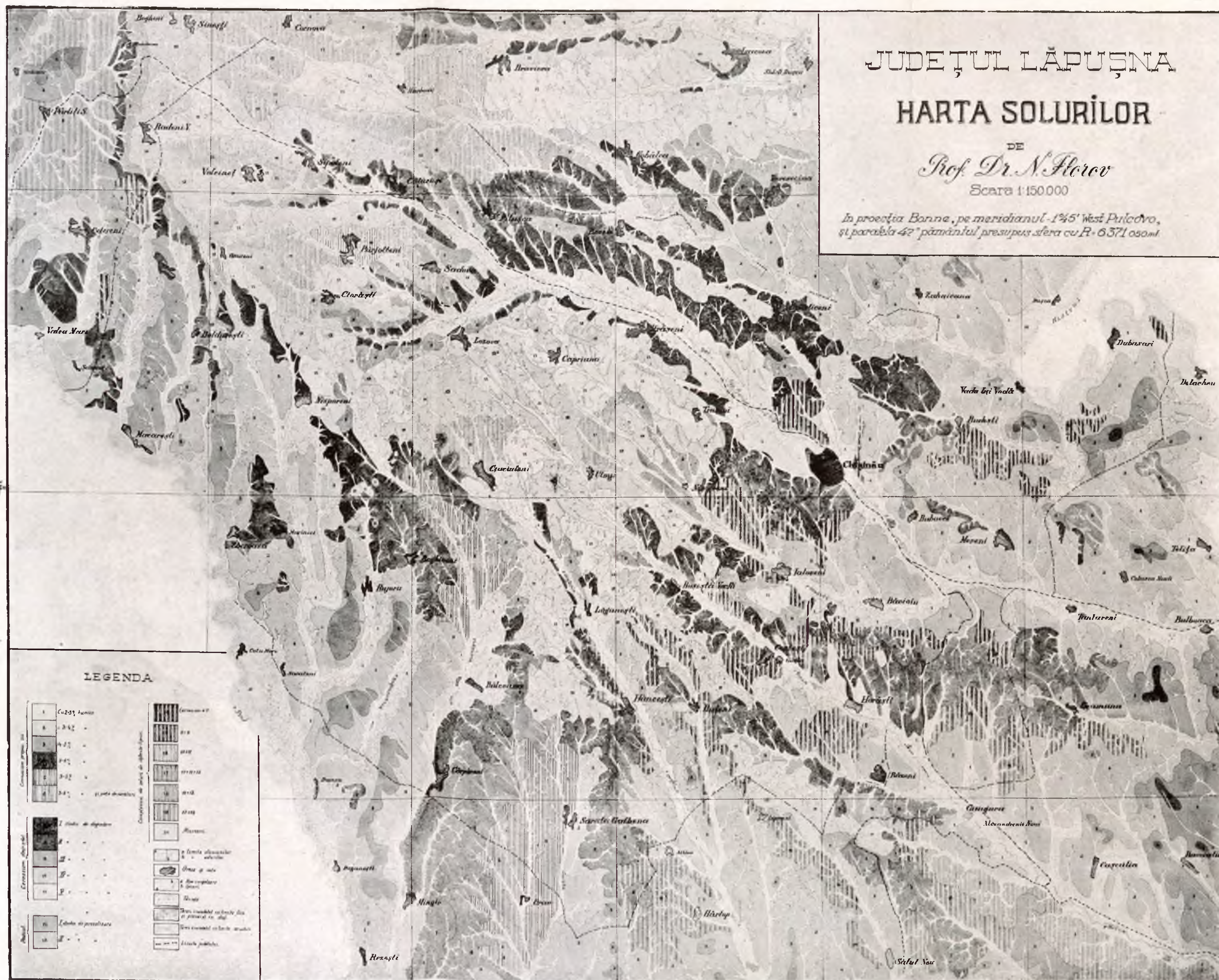

Fig. No. 6. Fotografie la scara 1: 435.000 (aproxim.), luată după harta originală, care este executată în culori, la scara 1 : 150.000 şi face parte din monografia judeţului Lăpuşna, alcătuită de autor (încă ne publicată). Solurile de la N N 7—11 prezinta seria solurilor de silvostepă provenite din degradarea cernoziomului, şi anume cernoziom degradat (N 7), soluri brun roşcate de pădure (N 8 şi 9), şi podzoluri secundare (N 10—11). Solurile brun roşcate sunt colorate pe original în roşu; aceasta culoare a ieşit închisă pe fotografie şi se confundă cu culoarea închisă a cernoziomului (N 4). La fel se confundă culorile cernoziomului de la N 1 şi 2 cu culoarea podzolului (N 12—13). Deci, la cetirea hărţii — a se conduce după numerele solurilor.

CRONICA

Acest număr apare cu sprijinul material al d-lui av. Teodor Păduraru — administratorul revistei „Viața Basarabiei"—ca un umil omagiu adus memoriei genialului poet universal Alexandru Puşchin.

INSEMNĂRI

PUŞCHIN ŞI BASARABIA

Astăzi, când umanitatea înalță o pioasă invocare, peste secolul ce şi-a clădit plumbul morții, geniului poetului Puşchin, Basarabia nu-şi îndeplineşte numai o datorie de conştiință ci îşi arată solidarizarea sufletească cu nobila civilizație.

Pentru basarabeni -şi pentru oricine- nu se poate pune clauza şovină că geniul lui Puşchin nu trebue recunoscut public şi iubit, pentrucă aparține vecinilor răsăriteni, politiceşte fără aderențe cu noi

Sub regimul despotic țarist, sunetele lirei lui Puşchin au fost lumina nădejdiilor de mai bine ale tuturora. Opresiunea şi sora ei răbdarea s'au cutremurat: cuvintele bardului vorbeau neamurilor despre libertate, despre onoare, despre comorile sufleteşti ale omului în general—şi frumusețea vieții când le dăm însemnătatea cuvenită. Iată exemplul străluoit din poema „Țiganii". Cine nu cunoaşte cât dispreț suveran se asvârle asupra acestui neam? Dar cât de bogat în simțire şi înțelepciune practică şi ce avânt către libertate şi poezie tocmai în „noroiul" acesta al societății Puşchin a fost cuvântul trimis de cer, ca prin proroci, să arate oamenilor deveniți fiare, că sunt oameni.

Basarabia, în special, este tributară umbrei poetului care, primul, în accente patetice, înflăcărat de frumusețea peisagiului nostru, găsind corespondențe intime în firea locuitorilor acestui ținut-a cântat, neegalat până astăzi, acest colț al uitării paradisiace

Posteritatea, mulțumită surghiunului lui Puşchin prin pustietățile barbare ale Basarabiei începutului secolului trecut, are prilejul de a cunoaşte epoca aceea depărtată, moravurile, oamenii şi locurile. Vecinii răsăriteni, pentru a păstra o icoană vie a mediului în care se desvoltase Puşchin, au urmărit, pas cu pas, vorbă cu vorbă, ceea ce are legătură cu geniul lor național, iar noi ne putem folosi de-a gata de materialul vast şi bogat, pentru a reconstitui, în amănunțime, societatea de pe atunci. Lui Puşchin crainic al libertății noastre de astăzi; lui Puşchin, stentorul umanității ieşite din degradare; lui Puşchin, letopisețul viu al istoriei basarabene,— Basarabia îi aduce prinos de laudă şi recunoştință.

T. Păduraru

CONSIDERAȚIUNI DESPRE SCRIITORUL TÂNĂR

Câțiva gânditori tineri, s'au strădult să afle toate încheeturile bolnave ale existenții aşa numitului „tânăr scriitor", dar găsesc că dezbaterile vor avea o consecință practică, numai dacă se va hotărî să caute singuri soluțiuni, care să-l salveze dintr'o ofticare sigură, să-l întărească şi să-i dea vigoare. Procesul existenței lui, nu preocupă suficient activitatea-i scriitoricească. Cei care pornesc cu convingerea că vor sfărâma toate uşile cu o singură lovitură, au ceva din elanul individualităților alese să transforme temeliile aspre ale vieții. Tenacitatea lor este însă şubredă, elanul deseori efemer. Izolați câteodată, deseori flămânzi, cu capul izbit de toate furtunile, sunt constrânşi să accepte compromisurile oricui.

Astfel, energia necesară alimentării visurilor pline de jar şi nobleţă, se pleacă în faţa pâinii, a trudei de a o găsi în fiecare zi. Marile idealuri nu-l mai pasionează. Caută să se adăpostească sub o streaşină, unde nu bate crivăţul, unde nu arde soarele. Acolo se încovoaie, se ofilesc şi în locul mult aşteptatei furtuni, găseşti un suflet fără semnificaţie, fără motive deosebite pentru a individualiza o concepţie.

N'am întâlnit nici un scriitor tânăr, însufleţit de idealuri mari, pregătit să îndure martiragiul unei vieţi de luptător. Tuturora le place viaţa comodă, funcţionarism stupid, care usucă şi înăbuşe. N'am cunoscut un scriitor — ori poate nu cunosc personal atâţia scriitori — ca să croiască din ideologia lui, un obiectiv pentru societate. Trăesc în afara idealurilor ei.

Şi când se cunosc, se naşte o neplăcută vrajbă, pe care o refuz cu toată fiinţa mea. Ea porneşte dintr'o invidie sălbatică, dintr'o meschinărie comună biurocraţilor şi politicienilor mediocri.

Nu văd niciunul din rândul acestor tineri scriitori, hotărîţi să lovească, să sfărâme. Nu ţine în mâini niciunul un biciu, un fulger, cu care să despice drumul unei torţe noui, unei lumini care să pălească slabele făclii de astăzi şi să dea tuturor convingerea că încheeturile care sprijină spiritualitatea de acum sunt atât de putrede, că e un pericol grav a încerca să le mai întăreşti.

Scriitorii tineri n'au vitalitatea titanilor răsturnători de concepţii.

Dacă între ei s'ar afla câteva glasuri, care să producă alte ecouri decât acele vlăguite şi înnăbuşite până acum, îmbunătăţirea stării lor materiale vine dela sine. Simt ei în suflet răsadul flăcărilor înnebunite de creaţii mari, chemate să aprindă înaltele piscuri ale istoriei? Camarazii mei de breaslă — scriitorii tineri, trebue să înţeleagă că poziţiile se ocupă prin luptă, prin cuceriri care cer talent, eforturi, năruire. Numai cei capabili de renunţare, iubire până la limită, sunt scriitori. Se cuvine să înţeleagă că drama scriitorului tânăr există şi din cauza inaderenţei lor la o superioară formulă de viaţă spirituală. Această sustragere, câteodată voită, această inadaptabilitate la furtună, duce la un deznodământ grav. Căutarea comodităţii şi frica de frângere, de cotituri mari, crează din tânărul scriitor, nu un spirit de largă concepţie şi înţelegere, ci un ins fără individualitate creatoare, fără posibilităţi de urcuş către divinitate. Până când nu va înţelege că a te lăsa strivit de atmosfera creată în dauna ta, este o anulare a individualităţii şi a misiunii tale, scriitorul tânăr n'are cuvânt. Datoria justificării existenţei sale de scriitor tânăr, este aceea de a fi găsit în orice clipă pe poziţiile pline de frumuseţe, dar periculoase, ale avangardei. Aceasta nu fiindcă tinereţii îi şade bine să fie într'o continuă fervoare şi să se caracterizeze printr'un dinamism excesiv, ci fiindcă a fi în primele rânduri, însemnează a vedea mai clar răspântiile şi piscurile tuturor visurilor tinereţii. Căţărat pe creste, în atitudinea lui alpină, să ridice glasul pentru a predica frumuseţea artei sale mari, plămădită să împrăştie vrajba şi să răsădească în conştiinţă bogăţia marii lui iubiri pentru oameni, flori şi ciocârlii. Dar, scriitorul tânăr, lăsat în prada unui sbucium, motivat numai prin faptul că nu e slujbaş, se realizează şi se striveşte alături de visurile fără temei, fără proporţii.

Să mi se arate gânditorul la vârsta de 30 de ani, neclintit ca o stâncă, în vestmântul azuriu al idealului său, vorbind sentenţios şi Dumnezeesc, ca o conştiinţă insufleţită de convingerea propriei sale misiuni?

Il caut de câţiva ani, îl aştept apariţia ca o a doua revelare, fără să-l pot afla pe o colină, fără să-l simt sosirea în melodie de alămuri.

Nu ştiu dacă va mai zăbovi clipe, şir de ani, decenii. Apariţia acestui duh, venit să profetizeze şi apoi să fortifice temeliile ce i se cuvin, este imperioasă, mai ales că aerul de

acum, anemiază și asfixiază. Scriitorii tineri, pe unde or fi ei, să ridice fruntea cu vigoare și cu patimă. Primenirea se face cu primitivă bătaie de aripi, cu o furtunoasă mobilizare a forțelor primare.

Vladimir Cavarnali

PUȘKIN ȘI AUTONOMIA ARTEI

Articol apărut în „Adevărul Literar", Nr. 843, închinat lui A. S. Pușchin

Pușkin, ca orice mare scriitor, nu și-a limitat preocupările numai la literatura propriu zisă. El a atacat probleme literare de ordin general, din care una din cele mai importante a fost adevăratul rol al creațiunii artistice.

Cu toate că el n'a lăsat nici o lucrare specială în acest sens, totuși operele sale literare și unele articole critice ne arată că problema valorilor estetice l-a preocupat în cel mai mare grad. A rămas ca urmașii săi, studiind moștenirea literară lăsată de poet, să descopere adevărata sa concepție despre rolul creațiunii artistice. Pe această chestiune s'au dat și se dau lupte aprige între diferitele curente ale criticii literare.

Adepții „artei pure" caută să dovedească că Pușkin stătea pe platforma estetică a individualismului subiectiv și nu se interesa dacă poeziile sale sunt înțelese de massele largi. Critici realiști, dimpotrivă, scot în evidență momentele sociale din opera poetului și subliniază unele din ideile sale despre dependența artei de viața socială.

Înțelegerea justă a concepției pușkiniane despre rolul artei impune, în primul rând, o cercetare a operelor sale în cadrele literare și sociale dela sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea. Deasemenea trebue ținut seamă de mediul literar și social în care a trăit poetul, de legăturile sale ideologice cu gânditorii și literații europeni, de curentele literare dominante ale epocii.

Desvoltarea socială și culturală a Rusiei a fost la începutul secolului trecut în întârziere față de Europa cel puțin cu o jumătate de veac. In timp ce Europa a trecut prin revoluția franceză, în timp ce în literatură a și apărut romantismul, ca o reacțiune a feodalității degradate — în Rusia abia în al doilea deceniu al veacului trecut încep mișcări ideologice și politice contra regimului feodal.

Inaintea lui Pușkin literatura rusă se grupează în jurul curții imperiale. Ea este refractară oricăror idei progresive și acceptă cu bucurie toate construcțiile teoretice ale romantismului reacționar. Caramzin și Jukovski sunt reprezentanții ai teoriei ortodoxe „artă pentru artă" care, mai ales după răscoala decembriștilor, a primit o largă răspândire și a devenit steagul curentelor literare reacționare. Acești poeți se adapă la concepțiile estetice ultra-individualiste ale lui Schelling. Caramzin nu scapă nici o ocazie să prezinte ca lege supremă cuvintele lui Jean Jacques Rousseau, că: „Poate fi frumos numai acel lucru ce nu există în realitate", iar Jukowski consideră o poezie ca pe un „vizitator tainic din ceruri". Ei văd în artă o evaziune în lumi nevăzute și înlocuesc zugrăvirea vieții reale prin fantezia subiectivă a poetului. Această predică a „artei pure" nu i împiedică însă să o unească cu tendința cea mai evidentă, de a cânta „necesitatea autocrației și farmecele cnutului".

In primele poezii pușkiniene descoperim concepțiile estetice ale lui Caramzin și Jukowski. Treptat însă Pușkin se emancipează de sub influența lor și introduce o notă mai realistă în poeziile sale. Legăturile de prietenie cu decembriștii îl fac ca să adopte o atitudine și mai progresistă față de rolul social al literaturii.

După înnăbușirea răscoalei decembriștilor și după reîntoarcerea sa din exil, Pușkin se simte tot mai izolat față de literatura oficială. Asupra

lui se exercită presiuni din partea guvernului şi a cercurilor literare reacţionare. Puşkin se ridică însă hotărît contra literaturii „la comandă". Această revoltă contra esteticei oficiale îl determină la luptă pentru autonomia artei. „E necesar, spune Puşkin, ca legea să nu se amestece în subiectele pe care le alege poetul; să nu-i ceară descrierea vieţii duse de un pastor genevez când el vrea să povestească aventurile unui bandit sau călău; să ceară imnuri pentru viaţa de familie şi să nu-i lase să râdă de greutăţile căsniciei".

După cum vedem, Puşkin nu cere însă pentru artă o autonomie faţă de viaţa socială, faţă de „poporul incult", ci faţă de regimul dictatorial care îi impune anumite reguli estetice şi anumite atitudini sociale.

Interpretarea dată de Puşkin termenului „autonomia artei" poartă un caracter net raţionalist. Ea n'are nimic comun cu „arta pentru artă" a romancierierilor germani Tieck şi Novalis, din care s'au inspirat Caramzin şi Jukowski. Ea nu poartă deasemenea nici germenii teoriei de „artă pură" a parnassienilor francezi, in frunte cu Théophile Gauthier, cu refugiul lor în perfecţiunile formelor stilistice. Puşkin cere autonomie pentru artă cu scopul de a respinge tentativa regimului autocratic care urmărea să transforme pe scriitori în „simpli scribi ai ortodoxiei oficiale". Această înţelegere a „autonomiei artei" este comună tuturor scriitorilor progresişti, obligaţi să creeze sub regimuri reacţionare.

Puşkin arată că poetul trebue să fie liber în creaţia sa, să fie independent în alegerea subiectelor şi în modul de tratare a lor. Numai bucurându-se de această libertate, poetul va putea îndeplini rolul său social „inalt", care îi impune să stea „totdeauna în fruntea tuturor acţiunilor civilizatoare". Poporul e incult şi inconştient şi „oamenii luminaţi" au datoria să îmbunătăţească situaţia lui, să ridice nivelul lui cultural. Această concepţie este o reflecţiune directă a tezelor susţinute de enciclopediştii francezi asupra rolului ce joacă individul în istorie. Aprecierea dată nobilimii progresiste ca unei avangarde civilizatorii a societăţii, corespunde cu ideile lui Diderot despre rolul intelectualilor, ca singurii purtători ai progresului.

Influenţa esteticei lui Diderot, Lessing şi a întregii pleiade de filosofi şi scriitori din epoca care a precedat revoluţia franceză se resimte puternic în opera puşkiniană. Intârzierea în desvoltarea vieţii culturale din Rusia a făcut ca ideile liberale să ajungă în literatura rusă abia la începutul veacului trecut. Puşkin a fost desigur unul din purtătorii cei mai geniali ai acestor idei.

Ideologia progresistă formulată teoretic de enciclopedişti a fost apoi cântată de poeţii marii revoluţii franceze. In poeziile lui André Chénier, Lebrun, Roucher, şi alţi poeţi revoluţionari, Puşkin îşi găseşte izvoare de inspiraţie pentru protestele sale împotriva restricţiunilor ce se impun creaţiunii artistice din partea cenzurii reacţionare. Poetului André Chénier, Puşkin îi dedică una din poeziile sale cele mai frumoase. Epigonul lui A. Chénier, poetul francez Millevoye, scrie o lucrare poetică sub formă de program „Discours en vers sur l'indépendance de l'homme de lettres" din care cităm următorul pasagiu caracteristic:

Si le crime puissant veut contraindre sa voix
A chanter l'injustice, et le mepris des lois
Ferme, et se reposant sur la vertu rigide
Il oppose au pouvoir un silence intrépide

Această independenţă faţă de puterea oficială e caracteristică întregii opere a lui André Chénier şi a epigonilor săi. André Chénier vede în poet pe un conducător şi un luminător al poporului. El cheamă pe poeţi la stabilirea unei legături strânse între literatură şi viaţa socială.

Puşkin profesează aceleaşi idei în poeziile sale. Paralel cu lupta pentru autonomia artei, Puşkin ia atitudine împotriva artei cu tendinţă şi cere operei artistice o zugrăvire realistă a vieţii în toate laturile ei. Artistul nu trebuie să fie un acuzator sau un apărător. El trebue să-şi îndrepte activitatea spre redarea vieţii reale cu „fidelitatea unui istoric".

„Nici o bogăţie din lume nu e în stare să puie zăgaz iufluenţei ce o exercită o idee devenită publică. Nici o putere, nici un guvern nu poate să reziste acţiunii distrugătoare a proectilului tipografic". In aceste cuvinte ale lui Puşkin vedem rolul social ce el acordă literaturii, autonomia artei pentru care militează şi misiunea înaltă ce o atribue scriitorului.

BIOGRAFII

Avocatul Teodor N. Păduraru —Născut la 1893, în satul Ţipleşti, jud Bălţi. Studiile făcute la Seminarul Teologic din Chişinau şi licenţiat al Fac. de Drept din Iaşi.

Alături de Pavel Gore, Alexei Mateevici, Simion Murafa Vasile Alexandri, Tudosă Roman şi Pan. Halippa în anul 913, a fost unul din colaboratorii revistei „Cuvânt Moldovenesc", care apare „în luna Mai a anului 1913 în limba moldovenească".

A fost unul dintre primii cercetători ai satelor basarabene, singur fiind ieşit din popor şi dă la lumină o serie de poezii populare.

In anul 1917 Teodor Păduraru a fost trimis de Arhiepiscopul Chişinăului şi Hotinului, Anastasie, ca unul care cunoaşte limba moldovenească, să cerceteze şi să facă un raport cu privire la mişcarea inochentistă dela Balta — Ucraina.

Raportul întocmit a fost un document preţios de care s'a folosit într'o largă măsură d-l profesor Nicolae Popovschi, în lucrarea sa de mare însemnătate misionară sectologică „Mişcarea dela Balta sau Inochentismul în Basarabia", tipărită în anul 1926.

In anul 1917 îl vedem ales membru în „Sfatul Superior Eparhial" de către „Congresul General al Clerului şi Mirenilor". Ca for superior care controla activitatea Episcopilor şi a Consiliului Eparhial, caută să netezească drumul pentru introducerea limbii româneşti în biserică, cu toată dârza opunere a foştilor „seminarişti" ai imperiului rus, care preferau limba slavonă, neînţeleasă, celei a poporului.

Ducând o politică fină a reuşit, parţial, să introducă limba moldovenească, până ce, la începutul anului 1918, se ia hotărîrea ca slujbele să se oficieze în limba noului Stat Românesc.

Cu toate că Unirea politică a Basarabiei cu Patria Mumă era fapt îndeplinit, Arhiepiscopul Anastasie refuză să se întoarcă dela Moscova, unde plecase la Soborul Ecumenic al Rusiei, chemat fiind în Basarabia devenită românească, iar locţiitorii lui, Episcopii Gavriil şi Dionisie, preferă să plece în Rusia, la 17 Iunie 1918, de cât să se supuie noului Stat, care le oferia, prin d-l General Văitoianu şi d-l dr. Petre Cazacu, pe atunci *prim director*, toate onorurile.

Trimis ca delegat din partea clerului din Basarabia, împreună cu preoţii S. Bejan, I Andronic, E. Crocos, Iustin Fraţiman la Iaşi, obţine venirea unui episcop român care să gireze Arhiepiscopia Basarabiei, până la alegerea titularului.

Preoţii basarabeni umblau cu fofârlica, cerând autonomia bisericii din Basarabia pierzându-se în tot felul de discuţiuni cari periclitau situaţia de fapt a Unirii. Ei cereau ca Arhiepiscopia Basarabiei să depindă de Sinodul din

Moscova, întrucât, canoniceşte, nu s'a făcut unirea cu Sinodul Român şi nici Sinodul rus nu dăduse această dezlegare

Atunci se ridică vajnicul glas al feciorului de moldovan din comuna Ţipleşti, care simte în inimă spinul veninos al celor ce uneltesc împotriva voinţei şi intereselor poporului:

„Prea Sfinţi Părinţi, Domnilor, dumneavoastră aţi uitat anul 812. când am fost răpiţi mişeleşte dela sânul mamei? S'au întrebat ruşii dacă să ceară dezlegare dela biserica Moldovei pentru a ne da episcopi? Nu Atunci nu este nici astăzi potrivit să umblăm cu asemenea treburi de ruşine pentru cugetul nostru de moldoveni".

Se naşte vacarm şi strigăte de duşmănie la adresa oratorului Insă, totuşi, este ales de adunare să fie trimis la Iaşi, unde, în faţa guvernului de pe atunci, prezidat de Marghiloman, înaintea Mitropolitului Pimen al Moldovei şi ministrului de pe atunci al Cultelor d-l Simion Mehedinţi, expune situaţia din Basarabia şi cere *episcop român.*

Este trimis episcopul Nicodem al Huşului, actualul Mitropolit al Moldovei care a desăvârşit opera unirii bisericei basarabene cu biserica română.

Impreună cu doctorul C. Ceapă, consăteni şi fii ai poporului de jos, în anul 1935, au contribuit cu sfatul şi punga la ridicarea unui local de şcoală şi baie populară în satul lor natal, Ţipleşti, care până acum a fost lipsit de aceste avantagii ale civilizaţiei.

Acelaş ideal pentru a educa massele şi a împrăştia cultură în limbă românească în Basarabia, a făcut ca acest modest luptător să primească a gospodări şi sprijini materialiceşte, fără a mai vorbi de romanticul sprijin moral oferit atât de generos de oricine, revista din Chişinău, „Viaţa Basarabiei".

D-l Păduraru lucrează la o carte, care va produce senzaţie la apariţia ei „**Insemnări din timpul Unirii**", — *oameni şi evenimente.*

V. B.

RECENZII

Лѣтописи Государственного Литературного Музея — ПУШКИНЪ, — Москва — 1936.

Ne-a căzut în mână o excelentă carte, cu titlul de mai sus, editată de muzeul de Stat al literaturii din Moscova, sub direcţia d. *Vlad. Bonci — Brunevici.*

Cele peste 600 de pagini, tipărite cu literă măruntă şi înghesuit, fără a fi inestetice totuşi formează primul volum al „Letopiseţelor", adunate şi tipărite de membrii suszisului Muzeu, sub redacţia d. M. Ţeavlovschi, ca omagiu lui Puşchin.

Acest volum a „Letopiseţelor" cu privire la Puşchin este rândunica vestitoare a unui şir de alte „20 de volume, dintre care sunt de-acum bune de tipar 10 volume, 7 vor fi gata în curând şi alte 7 vor fi lucrate în cursul anului 1937", — cum glăsueşte directorul Muzeului.

Volumul de faţă şi al doilea, vor cuprinde manuscrisele lăsate de Puşchin, numai întrucât vor fi vrednice de a purta numele de „nou", de „necunoscut" până acum.

Alte două volume vor fi publicate cu „operele nepublicate ale contemporanilor lui Puşchin, din mediul său literar", materialul cărora a fost strâns de acelaş Muzeu.

Un alt şir de „Letopiseţe", închinate Decabriştilor, lui Andrei Caramzin, Peciorin, Tolstoi, Uspenschi, Ostrovschi, Turghenev, Necrasov, Gorchii, corespondenţa lui Bloc cu Andrei Belâi, etc., vor vedea lumina tiparului pe rând, fiecare editate în câte 10.000 exemplare, „pentru binele şi propăşirea investigaţiilor ştiinţifice asupra moştenirii literar-istorice a secolelor XVIII, XIX şi XX-lea din părţile noastre", — din Rusia, adică.

Cartea aceasta e o bună mărturie de ce înseamnă istorie literară, cum şi în ce condiţii tehnice poate să iasă la lumină.

Manuscrisele şi materialul ce are însemnătate cu privire la operele autorilor, Muzeul le-a căpătat dela per-

soane particulare, „in urma unei prealabile şi juste plăți", persoane aflătoare pe teritoriul Rusiei, precum şi din străinătate: Praha, Avignone, Beograd, Paris, etc.

Ceea ce ne interesează in special pe noi, basarabenii, din acest prim volum de „Letopiseţe" este un autograf al poeziei cunoscute sub titlul „Şalul Negru", şi care face dovadă că titlul nu e al autorului. In manuscris se găseşte sub denumirea de „Cântec Moldovenesc". Probabil vreun redactor slavofil, a găsit cu cale să „ridice prestigiul" literaturii ruseşti, prin indepărtarea unui titlu, care arată un izvor de inrâurire străină asupra marelui poet.

Apoi „scrisoarea lui Berg" despre „casa lui Inzov" cu o imagine a ruinilor acestei case, desemn în peniță, făcut la 16 Decembrie, 1854, la Chişinău.

Se publică pentru prima dată.

Iată informația dată de comentator, — M. Țeavlovschi: „Desemnul în peniță şi dedesubt scrisoarea tipărită — pe o foaie de hârtie poştală, format mare. Foaia (două pagini) e pusă între plăci de celuloid, custe cu ață.

„In posesiunea Muzeului de Literatură, dela 19 Noembrie, 1932 — găsită în Librăria Scriitorilor (Nr. 73)".

Dăm şi scrisoarea, in traducerea noastră:

„Iată, prietene drag, ruinile casei, în care Puşchin a scris „Țiganii" săi.

Această casă este şi era şi pe atunci proprietatea boierului Donici. Aici a trăit Inzov, fost guvernator al Basarabiei, şi la el a locuit Puşchin pe vremea şederii sale la Chişinău. Se spune că ferestrele sale — trei dinspre uşă, şi de aceea am desemnat casa din partea asta. Dar fațada e dincolo. Imi povesteau, că lângă casă a fost o grădină frumoasă, dar acum nu e nimic, nici dependențe, nici măcar gard. Casa stă singură-singurică, pe deal, în apropiere de oraşul vechi. De pe acest deal — e cea mai bună priveliştе asupra Chişinăului. Locul e atât de insingurat, că acolo păşteau oi, pe când am fost eu. M'am uitat înăuntru: au rămas câteva grinzi pe care fuseseră podelele, iar din podele nicăieri nici o scândură. Pereții, unde a locuit Puşchin, albaştri. Şi — pe aceşti pereți se opria privirea sa şi aici el se gândea la Zamfira lui!...

Ştii tu, Alecu înseamnă în moldoveneşte — Alexandru.. Am întrebat din ce pricină a fost părăsită această casă frumoasă şi pe un loc atât de bun? — Imi spuneau, parcă după moartea lui Inzov (osemintele căruia fură transportate în orăşelul Bolgrad de către Bulgarii cari îl iubiseră mult) nu se mai putea locui in casă: se arătau vedenii, umbra nu ştiu cărei femei... dar asta e poezie. Ca s'o traducem în proză — se arătau duhuri necurate... într'un cuvânt, potrivit pentru şmecheri, cari şterpeleau în toiul nopții tot ce se putea lua; ei sunt cei ce au dus podelele. Când n'a mai fost nimic de şterpelit — vedeniile încetară să se mai ivească. Deoarece intrau pentru mas. Cu mine s'au petrecut următoarele. Când treceam, după vizitarea casei, pe lângă boltă, de-asupra pământului deodată mi s'au arătat în adâncime, sub bolți, un foc şi două umbre... Era de-acum seară târzie; — în aceste umbre şi foc era tot atât de speriat cât şi de ademenitor pentru curiozitate Fără a mai sta pe gânduri, am coborit repede scările şi m'am îndreptat drept înspre umbre. Şi ce crezi? — Nişte soldați fierbeau plachie... Dar de nu m'aş fi coborit, de n'aş fi avut curaj de militar şi curiozitate — aş fi putut povesti cine ştie ce grozăvii.

— Rămâi cu bine, prietene drag, închinăciune la ai tăi, şi scrie despre tine măcar un cuvințel, pe adresa: *la Chişinău, Statul-major General de Sud*... Scrisoarea poți să o tai, şi de aceea să o arăți oricui, într'adins aşa şi şcriu. 1854, Decembrie 27, — Chişinău. — Al tău cu tot sufletul N. B.".

Acest Berg a mai scris despre „*Casa lui Inzov*" în Nr. 4 (Febr.) al publicației *Moscoviteanin*, 1855; in

Nr. 12 al aceleeaşi publicaţiuni, 1855 „Fragmente de scrisori din Chişinău".

Până la Berg, despre „casa lui Inzov" a scris *N. I. Nadejdin*: Excursie prin Basarabia, „Odesschii Almanah", 1840 — Odessa, 1839.

După Berg — *N. Gherbanovschi*: Câteva cuvinte despre şederea lui Puşchin în or. Chişinău, „Novorosiischie Vedomosti", 1869 (Nr. 50 dela 30 Noemb.); *L. S. Mateevici* (sic!) în art. „Din Chişinău despre Puşchin", — „Pravda", 1880, Nr. 23, 24 şi 27, Mai şi *A. Iatimirschi*, în art. „Puşchin în Basarabia", în tomul II al „Собрания сочинений Пушкина" în redacţia lui S. A. Vengherov (pag. 160—161).

Foarte interesante pentru basarabeni sunt locurile rămase în corectură, dar netipărite, din „Amintirile lui I. P. Liprandi despre Puşchin", scoase la lumină acum de către redactorii „Letopiseţelor". Mai ales un pasaj în care e vorba de doi boieri, Dimitrie şi Ion Russo, precum şi de poetul Stamati „care se socotea clasic şi regeneratorul poeziei moldoveneşti". Deşi este interesant, acest pasaj e plin de ironie la adresa naivilor boieri, cari vroiau să orbească lumea cu semidoctele lor cunoştinţe.

Al. Robot: *Somnul Singurătăţii*, — poeme — Chişinău 1936, 40 lei.

Tânărul poet Al. Robot, poposit în Chişinăul atât de leneş în manifestări de cultură, a dat la iveală, semnificativ pentru atmosfera de desinteresare locală, placheta de poeme—Somnul Singurătăţii.

Chiar dela început ţin să arăt că aceste poeme nu sunt scrise pentru marele public, — cu atât mai puţin pentru cel basarabean.

E, în structura acestor crâmpeie de vers pur, ceva din florile exotice, care înfloresc în atmosfera artificială a unei sere, jenate de sclipirea ciudată — răsfrântă de albeaţa rece a zăpezii.

Pentru un intelectual de mare rafinament, în această plachetă se vor găsi bucurii alambicate. Multe versuri pot fi luate independent de celelalte, fără a pierde ceva: *poeme într'un vers.*

O emoţie reţinută de suflet îmbătrânit, face din poemele d. Robot o ghirlandă timidă, dar strălucitoare ca un cerc de stele, în jurul unei frunţi scufundată în reverii personale.

„Somnul Singurătăţii" nu impresionează, decât minor. Mai curând o ciudăţenie lirică, iar autorul ei un surghiunit. E atât de puţin românesc în meşteşugul artei d-lui Robot şi e atât de mult din civilizaţia bătrână a Franţei, încât nici un poate mira pe nimeni faptul de atât de firav răsunet pe care l-a suscitat cu ultimul dumisale volumaş.

Al. Mateevici: *Poezii* cu o prefaţă de Petre V. Haneş, Ediţia II, „Cartea Românească", Bucureşti, 1936,—50 lei.

Un poet scump nouă, basarabenilor, datorită unui străin, a venit din nou să ne cadenţeze:

Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care o plâng şi care-o cântă
Pe la vatra lor ţăranii...

Cât de aproape îl simţim de sufletul nostru, câtă emoţie trezeşte în inima noastră, câtă virtute naţionalscoate din adâncurile fiinţei noastre, acest vrăjit şi vrăjitor, totodată, al slovei vechi moldoveneşti.

In poezia lui Mateevici nu figurează subtilitatea figurii artistice, nu găseşti sensuri lapidar realizate.

Lirismul lui este curgător, avântat, nu este personal ci social. El este un culegător al aspiraţiilor tuturora cărora le dă haina slovei. Poetul mulţimii, glasul obştei moldoveneşti basarabene ce nu mai poate îndura jugul resemnării.

Ţăranii lui Coşbuc strigă: *Noi vrem pământ!*; ţăranii lui Mateevici au lacrimi de transfigurare mistică, au şopote de rugăciune în glas: *Limba noastră-i limbă sfântă...*

Basarabenii n'au jinduit niciodată la bogăţii materiale, ci mântuirea su-

fletului și dorința de solidarizare într'o cerere către divinitate a tuturora în graiul natal sufletelor.

Câtă mângâiere pentru obida omului muncitor și mulțumit cu viața sa hărăzită de cer, când ea este înțeleasă ca atare și glorificată. Nimic din revoluționarismul ardelenesc, nimic din rapacitatea oltenească și a Valahiei în general, nimic din dârzenia donquijote-ască a Moldovenilor. O liniște înțeleaptă, specifică structurii sufletești slave.

Amintiți-vă:

Eu cânt pe-acei ce'n jug și'n chin
Pe a lor spinare țara țin...

Din plug pe toți ei îi hrănesc,
Vărsând pârae de sudori...
Pe-acești puternici muncitori
Eu cu mândriei cânt!

Câte odată, îmbătat de armonia cuvintelor, Mateevici a potrivit din sunet zurgălăii rimelor și a cântat înduioșat de natura basarabeană și de destinul omenesc.

In zarea anilor trecuți
Eu văd în flăcări asfințituri,
Eu văd albastre amurgituri
In zarea anilor trecuți.

E primăvară. Sunt în floare
Salcâmii. Stau pe gânduri puși.
Și o căldură'mbătătoare
Și o miroznă-amețitoare
Mă duce lin departe'n zare,
In zarea anilor apuși.

Și atunci salcâmii gânditori
Stau înfloriți în zări de foc;
In umbra crengilor cu flori
Visam eu visuri de noroc.

Dar anii ceia sunt pierduți
In zarea anilor trecuți.

Ca și atuncea, văd și-acum
Lucirea zorilor pe drum
Salcâmi în floare, gânditori...
Dar unde-s visele cu flori?
Aceia ani, aceia zori
Trecuți de-acuma sunt și duși
In zarea anilor apuși.

Cât de sugestiv pentru reverie: salcâmii înfloriți, conturați pe o zare de foc.

Astăzi, pe mormântul poetului, salcâmii cerului scutură prisos de floare și pomenirea noastră miroznă dragostei.

* * *

Insemnările unui flămând de Ioan Sulacov, Ed. Șantier, 128 pg., 25 lei.

A face o recenzie unei cărți, privită critic, nu e tocmai ușor.

Mai întâi, — pentrucă ai tot felul de cărți, din tot felul de genuri; apoi, — fiindcă fiecare gen are o infinitate de alte spețe.

Și fiecare carte așteaptă dela tine clasificare, răftuire, înregistrare, — apanaj greoi al civilizației. Parcă, ce? D-zeu, când a făcut lumea, a trecut-o în cataloage? Dar, în fine, trebue să ne supunem civilizației și legilor ei.

Altă greutate vine de acolo, că trebue să privești cartea nu din punct de vedere absolut, — ci să o alăturezi de etalonul de valorificare al unui specific național, regional, local și alte asemenea sfere sociale.

* * *

Producția epică, — depinde și ce înțelegi prin *epic*. De pildă, eu socot epică, prin excelență, producția numită epopee — in antichitate și romanul — astăzi. Și nu tot ce poartă pe copertă roman, iau ca atare. Pentru mine romanul este o producție care cuprinde o viață sau vieți de om, într'un complex de împrejurări sociale bine definite. Personagiile — ca și în viață — aș pretinde să fie mai mult haotice, decât izbitor structurate sufletește. Personagiile exagerate, caractere distincte, cum sunt de ex. cele din unele așa zise romane ale lui Turghenev — cele din dramele lui Shakespeare, nu au ce căuta într'un roman. Câmpul lor de activitate este drama, prin excelență, — și, accidental, poemul dramatic, Faust, de ex.

Interpătrunderea genurilor face deosebit de dificilă sarcina unui recenzent.

Ce este cartea cutare sau cutare? — roman, povestire, poem, dramă, poezie, filosofie? Un haos. De toate şi nimic. Nu există un caracter distinct, o idee covârşitoare, o problemă unică. Dar acesta este un simptom de pseudocultură, de copilărie, de zăpăceală, de surmenare caracteristică omului modern. Un roman fără o întâmplare extraordinară nu e roman. Aşa, Iliada eu o consider un roman, deşi a fost croită de rapsozi şi în versuri. La noi „Răscoala" lui Rebreanu e un roman.

Refuz să primesc sub acest titlu confesiunile gen Proust. Este un gen nou, este proză confesională, dacă doriţi.

Biografiile romanţate nu sunt romane, ci ceea ce se numesc: biografii.

Că or fi fiind confuziunile datorite vehiculului de publicitate, — proza, nu e motiv de a ajunge un *barbar* în înţelegerea noţiunilor elementare, cerută dela omul pretins cult.

Aceste câteva cuvinte au fost provocate de cartea scriitorului nostru basarabean dela Bolgrad — Ioan Sulacov, autorul unei cărţi de *proză confesională*, *„Insemnările unui Flămând"*, Ed. Şantier, 25 lei, 128 pag. — cu arătarea, probabil din partea ed., de *roman*.

* * *

Chiar dela primele pagini ale acestui *jurnal*, eşti izbit de stilul concentrat, metaforic, clasic al autorului. Iată câteva exemple:

E prea sfâşietor să stai alături de o fiinţă care îţi întruchipează toate visurile, iar gândul să-ţi ţese idei de despărţire (pg. 10) Imi venea să plâng de dorul Nataliei, *de milă pentru mine* (pg. 11). *Cea mai grea dintre suferinţe este, desigur, aceea de-a avea prea multe speranţe şi a trăi la înmormântarea lor* (pg. 20). *Cu gândul la sinucidere am străbătut aleele, privind florile nepăsătoare, care rămân aşa chiar în faţa celor mai grozave tragedii* (130). *Intre două dureri, cea mai mică e o fericire* (p. 40). *Mie nu trebue să-mi cânte nimeni cântece de deslănţuire. Am în urmă o lume de secole, care-mi spune că totdeauna jertfele pentru mântuire au adus lanţuri* (p. 45). *Ce trist e să te gândeşti la tine atunci când eşti un învins* (p. 49). *Trădarea este încă una din faptele celor învinşi* (p. 85). *Sufletul nostru miroase încă a pădure, cu toate că stăm la etaj, aproape de nori* (p. 94). *Valoarea banilor o exploatează sugestia, iar omul e cel mai susceptibil să se lase înşelat* (p. 102).

Nu e nevoie să spun, că aceste câteva maxime şi propoziţiuni frumoase, sunt o suficientă garanţie pentru a-l ridica pe scriitor în ochii noştri, până la culmile aprecierilor.

Ioan Sulacov e strivit de dezacordul social dintre indivizi, dintre clase. Sufletul lui însă are o patimă: egoism neascuns şi ura de clasă. Femeile sunt apreciate, poate, unde vede în ele incapacitate de a exploata.

La Sulacov, personagiile antipatice dispreţuesc căsătoria, munca, cinstea; vezi în ele mărdăria sentimentelor.

Pentru cei decăzuţi manifestă o simpatie categorică. Oricât ai fi de nenorocit totdeauna poţi găsi pe cineva mai nenorocit decât tine căruia să-l ajuţi.

In viaţa omenească nu există lege aritmetică. Un nenorocit plus altul, nu se adună, ci fac viaţa mai uşoară. La pg. 27 este o ascuţită observaţie, că oamenii nenorociţi adeseori găsesc într'un artificiu, un calambur,—un ochi de scăpare din mizeria realităţii — se refugiază în veselie, înt'un mod cu totul ciudat.

Fiecare stare sufletească este trecută de autor prin ghiaţa unei raţiuni lucide. Faptul că multe maxime sunt ajustate cu îndârjire situaţiunilor vremelnice, dă dovadă că e un spirit de migăloasă cerebralitate, — totuşi, o idee vârîtă ca un fier roşu prin atâtea clipe ale vieţii, nu reesă de nicăieri.

Acest caiet de notaţii, e o paradoxală oglindă multiplă a unei vieţi, împănată din belşug cu un infinit nu-

măr de date, care ne-au îmbâcsit memoria, multe firești, multe frumoase, multe absurde și multe inutile.

Această cărticică cuprinde o cruntă introspecție în propriul suflet și etalează, parcă pentru o viitoare analiză, elementele care constitue ceea ce la un om poartă numele de viață spirituală. O fișă bogată de psihanaliză — nici de cum *roman* (!).

La pg. 42 — d. Sulacov dă dovadă de incoherență a logicului; autorul nu are încă noțiunea precisă a termenilor. In felul lui de a vorbi e o notă caracteristică unui cugetător din popor. Dacă i s'ar fi dat o cultură mai aleasă, poate ajungea un filosof. Observația e relativă la: *nu credeam în D-zeu și acum cred.* Afirmația e absolut vulgară. Din desobișnuire eu, tu, el, noi, am uitat că mai credem în D-zeu; în urma d-lui Sulacov sunt generații care au crezut în El și să nu creadă dumnealui că poate păcăli pe cineva și, cu atât mai puțin, pe sine însuși. Credința manifestă e o pură obișnuință, simți nevoie să o arăți. Credința e imanentă, o are orice om alături de instincte. In fața morții, ca animal, ai instinctul fricei, izvorît din legea conservării speciei — ca om, ai credința — izvorîtă din legea nemuririi sufletului, — care nu e numai un bun al creștinului, ci al omului în general.

La pag. 45 — o imensă deprimare — pesimism. *Omul e făcut din humă și nimic.*

Vorbind de iubire, d. Sucalov își desmorțește nervii extenuați de egocognoscism. Este interesant de remarcat, în de obște, cât de puternic în om e instinctul: numai el ne dă iluzia fericirii. *Dragostea este cântecul sângelui.*

La pag. 48. *Ialpugul, poetul meu iubit, lângă care visasem de atâtea ori zile mai bune, era și el cuprins de beția tinereții: râdea cu hohote.*

Stejarul bătrân (din grădina Bolgradului), sub crăngile căruia poposise cândva Pușchin, *contemplând poate Ialpugul, stătea trist, bocind parcă vremurile de altădată.*

Alăturat convoiului, duceam și eu ceva din durerea oamenilor cu care mergeam (p. 48). Această durere atât de comună oamenilor simpli, lângă moarte, e datorită neputinței de a cunoaște ce va fi *după*. Durerea nu provine din cauza actului fatal al morții, — el face parte din ființă, nu numai cea omenească, — ci pentru om, din conștiința încă rudimentară a neputinței de a *cunoaște* adevărul. Pentru omul civilizat această neputință e un vot de blam.

„*Insemnările*"... e o carte extrem de lipsită de ceea ce poartă numele de artă, de artificiu, de poză.

La pg. 49 — inconsecvență și nestatornicie excesivă. Citind cartea asta, îmi pare că sunt un chiromant, care din liniile sufletului să arăt caracteristicile osebitoare ale omului I. Sulacov.

La p. 50 — isbucniri retorice.

Provincia este un câmp vast de tâmpire și stingere lentă. Iată vorbele unui om care nu va înțelege viața niciodată. Un om ratat — ca om.

E curios: în Sulacov ca și în fiecare om trăesc mii de personagii. D-l Sulacov e un adept al *sincerității realiste*. E observator mai mult, mai puțin crator. Jurnalul „*Ins. unui flămând*", parcă e un rezumat *personal*, în care s'au înnecat eroii lui Dickens.

Sulacov e un produs specific al Bolgradului.

Este în acest oraș o atmosferă care va avea, în istoria litereră de mâine a Basarabiei, un loc aparte, original pentru noi, mai puțin autentic pentru literatura universală. Sulacov e un produs hibrid dintre om și literatură, gen social și, cu precădere, slav.

Un poet inteligent, ar putea folosi materialul din carte lui Sulacov, pentru o infinitate de poeme, care ar reprezenta, fiecare în parte, un moment sufletesc unic. Caracterul confesional al „Insemnărilor", iți dă impresia că ai, mai curând, în fața ochilor un poem, decât un roman, în

care revine leit-motivul: *n'am pâine, vreau pâine*...

Dacă aş vrea, aş putea să găsesc fiecărei fraze a d. Sulacov un ecou în vreun personagiu, vers, pasagiu din literatura universală, care să-i fie un pendant. Să nu mi se pună însă în cârcă, acuzaţia că aş avea intenţia să reproşez ceva d. Sulacov.

Pentru Basarabia opera d-lui e o piatră de căpătâi; dacă vreţi — o capod'operă.

Mi se va ierta stilul sacadat, în care am vorbit despre cartea d. Sulacov. Dar mi-am comunicat *impresiile*: n'am reuşit să fac o recenzie. De fapt, nici nu se poate *recenza* o carte scrisă aşa cum a făcut-o d. Sulacov. Dumnealui nu face literatură; şi-a deschis sufletul şi inima şi le-a oferit, crud şi brutal, sincer şi spontan, dumitale cetitorule anonim. Umblă încet cu această carte, într'ânsa e prea mult omenesc şi, deci, durere.

Dem. V. Brăileanu: *Inseilări*, poezii. Iaşi, 1936, 20 lei.

Fără nici o pornire de reavoinţă: versurile d. Brăileanu, dacă ar fi fost scrise pe vremea lui Enăchiţă Văcărescu, poate că ar fi fost şi geniale. Astăzi sunt absolut inutile. Poetul (?) să se ia de mână cu poetul (?) nostru, N. Gh. Spătaru.

*

B. Blanchard: *Arta Tăcerii*, trad. de *P. Moşoiu*, **Biblioteca Revista Ideei**, Bucureşti, 1936, 30 lei.

Zece capitole preţioase pentru educaţia fiecăruia. D. Moşoiu spune că „omenirea are nevoie de mult dresaj" şi, în consecinţă, oferă, pe calea tiparului, posibilitatea pentru oricare amator să-şi verifice „impulzivitatea" şi să se „dreseze". E ciudat de altfel ca şi limba d-lui Moşoiu, această „invitaţie la dresare". Noroc numai că P. Blanchard e mai „dresat" în folosire expresiilor.

*

Ion Aurel Manolescu: *Disc*, anexă critică de D. Batova, Ed. (?) „Festival" — Silistra, 1936.

O cărticică prea mică pentru a putea vorbi de ea şi prea... simpatică pentru a o trece sub tăcere.

Emilian Vasilescu, dr. în teologie: *Interpretarea Sociologică a Religiei şi Moralei*. Şcoala Sociologică Franceză, *studiu critic*. Ed. „Cugetarea", Bucureşti, 1936 — 80 lei.

O carte de serioasă atitudine ştiinţifică asupra căreia atragem atenţia cetitorilor. Darea de seamă asupra acestui „studiu critic" într'un număr viitor.

Rafail Radiana

REVISTA REVISTELOR

Plaiuri Săcelene, revistă lunară de atitudini şi probleme săcelene, în numărul festiv, Noemb. Dec., 1936, este o comoară de suflet senin şi acţiune constructivă. Asemenea exemple de solidaritate spirituală regională numai Ardealul ne poate oferi. Redactorul revistei, d. Victor Tudoran, a înmănunchiat o mână de caractere şi tinde să promoveze vajnica familie a Săcelenilor. Paginile acestei reviste sunt semnificative în această privinţă: cultură generală şi apoteozare a muncii organizate, în general. Cunoscutul spirit intrepid al mocanului, astăzi a ajuns la maturitate şi-şi permite luxul divin de a face şi artă. Am dori mult şi în Basarabia o asemenea sete de înfrăţire, dar e cam greu: ne striveşte apatia.

*

Revista Cursurilor şi Conferinţelor. Cu fiecare număr, revista d-lui *Preduţ*, profesor, ne face să simţim cât de mult ne-a lipsit o publicaţiune, de unde că culegem boabe de înţelepciune şi de frumos.

Răspândirea cugetării româneşti, îmbrăcată în haina slovei academice nu e numai un bine, ci o necesitate. Noi, ca cetăţeni, nu numai în Universitate şi la conferinţe putem să ne cultivăm din belşugul minţii altora, mai înzestraţi, ci vrem ca viaţa întreagă să o prefacem într'o Academie de vorbă aleasă şi cuget înaripat. Revista d-lui Preduţ ne dă prilejul să ne îmbogăţim mintea pe în-

delete şi comod, în clipele libere. „Non multa, sed multum".

Cităm din Nr. 9-10, Nov. Dec., 1936, informaţia privitoare la Puşchin:

„Cu ocazia centenarului lui Puşchin va apărea în cursul lunii Ianuarie, 1937, ca un omagiu adus memoriei poetului rus surghiunit în Basarabia, tălmăcirea din original în româneşte, a poemului dramatic „Boris Godunov", de către d-nii dr. *Grigore Avachian şi I. G. Dimitriu*. D-l I. G. Dimitriu a pregătit şi studiul „Puşchin şi Basarabia", care aşteaptă lumina tiparului.

*

Şcoala Basarabeană este o revistă lunară a învăţătorilor din jud. Lăpuşna şi apare redactată de d-nii Vl. Neaga şi P. Crihan, doi valoroşi propagatori ai ideei de cultură naţională în Basarabia. D-lor sunt ziarişti militanţi, iar din această „specialitate" se strecoară şi în revistă un spirit bătălos, care, însă, nu dăunează scopului de luptă şi cultură profesională, aşa cum cere această publicaţiune. Tehnica artistică, precum şi „mai puţin artistica" atmosferă a conţinutului, ne dau prilejul, odată mai mult, să credem că această revistă tinde să ocupe primul loc în hora revistelor similare. Ca basarabeni, suntem mândri că, puţin câte puţin, se scutură „datina" tembelismului care ameninţă să devină endemic pe meleagurile noastre. Noi nu dorim acestei reviste nimic mai mult decât ce merită: să ducă numele Basarabiei cu cinste ori unde îi va fi dat popasul, în necontenită propăşire şi... să ne trăiască.

Nefece

VARIA

P. D. Draganov, în anul 1899, a întocmit o „cunună bibliografică" pe mormântul lui Puşkin, în care se ocupă de traducerile operelor poetului în cincizeci de limbi.

E curios faptul că autorul face deosebire între limba moldovenească şi cea românească. Iată, însă, cum justifică el acest non-sens:

„Termenul întrebuinţat de noi „moldovenesc" şi nu „românesc" (e vorba de dialect, de limbă), folosit de altminteri de toţi ruşii şi cunoscut ca atare, cu deosebire, la Sud, aparţine lui Puşkin însuşi, precum şi acelor onorabili moldoveni-literati, cari până acum nu de mult îl întrebuinţau necontenit. Pe timpurile lui Puşkin şi mai târziu nu era „România" pe lume, deoarece principatele „Moldovei" şi Valahiei", sub noua denumire artificială de „România", au apărut, după câte ştim noi, la începutul celui de al 6-lea deceniu al veacului nostru. Această Românie, sub înrâurirea propagandei vecine uniate din Austria, a înlocuit, mai întâi, chirilliţa cu şriftul latin, iar, apoi, a îndepărtat limba moldovenească, temelia lexică a căreea e limba slavă şi a adoptat limba cu totul artificială românească, care se deosebeşte vădit de cea dintâi. E de remarcat, unor români şi până azi nu numai că le place să folosească termenul „moldovenesc", dar îl socot echivalent cu termenul „românesc". Aşa, învăţatul moldovan basarabean A. Hasdeu scrie următoarele, în limba rusă, fiului său, membru al Academiei de Ştiinţe din Bucureşti, B. P. Hasdeu: „În calitate de ultim vlăstar al familiei, tu trebue să continui comoara limbii *moldoveneşti*, „Etymologicum Magnum Romaniae". Vezi cartea lui B. P. Hasdeu: „Sic cogito", Edit. III, Bucureşti, 1895, pg. 150"..

Iată acum ce a publicat sub titlul.

Limba Moldovenească (1835)

„Puşkin cunoştea limba moldovenească (pentru pitoresc lăsă în poeziile sale din perioada basarabeană câteva moldovenisme, de pildă: joc, cocoana, coconiţa şi altele) şi a scris chiar după spusele prietenului său personal Pendedechi două tradiţii moldoveneşti, prima sub numele de „Duca", boier moldovan din veacul al XVII-lea, şi a doua „Dafna şi Dabija", dela 1663, fără a mai vorbi de cunoscutul cântec „Şalul Negru", notat de el după cuvintele viersului cântat de ţăranca Marioala; tot de

el a fost notat „Cântecul Zamfirei" (poemul „Țiganii"), „Arde-mă, frige-mă", etc.

Ceea ce privește raporturile reciproce, adică a comportării moldovenilor față de Pușkin, ele s'au arătat în următoarele: boierul moldovan, tot el și traducătorul fabulelor lui Crâlov în moldovenește, *Alexandru Donici* (sârb de origină), până la 1836 a tradus poema lui Pușkin „Țiganii". Această traducere este o mare raritate bibliografică, se poate ca el să nu o fi tipărit niciodată, dar noi avem cunoștință de aceasta din articolul foarte interesant al altui scriitor moldovan basarabean, tot boier, *Alexandru Hasdeu*: „Literații Basarabeni", tipărit în revista lui Nadejdin, „Telescop" pe anul 1835, No. 4, pg. 610—614. In afară de asta, ne este cunoscută „Crestomația" profesorului dela seminarul din Chișinău și fost organizator al școlilor mutuale sau lancasteriene în Basarabia, încă pe timpul domniei lui Alexandru I, *Iacob Hinculov* (Hâncu), cu titlul: „Adunare de opere și tălmăciri în proză și versuri pentru deprindere cu limba moldovenească", Petersburg, Tip. Acad. Imperiale de Științe, 1840. La pag. 91—93 ale acestei cărți, care este de asemeni o raritate bibliografică, se află „Fragmente din poema lui Pușkin „Țiganii", tradusă de A. Donici (1866). Interesul traducerii poemei lui Pușkin, cel puțin judecând după fragmentele ei, publicate de Hinculov, constă în aceea că această traducere e tipărită în șrift slavon bisericesc, iubit mult de moldoveni pe atunci, iar de moldovenii austrieci (mocani) și astăzi. Iată primele două versuri ale traducerii din „Țiganii":

Cu șătrile din loc în loc
Țiganii prin Buțeac (sic) se poartă
ș. a. m. d.

Tot pe atunci, dacă nu mai înainte, a fost tradusă din nou în limba literară moldovenească poema „Șalul Negru", de către scriitorul moldovan *Constantin Negruzzi* (1809 — 1868), cunoscut personal de al lui Pușkin din Chișinău și emigrant în Basarabia la 1821. Tot el a tradus în limba maternă, din cea rusească, câteva satire de ale lui Antioh Cantemir".

Sub titlul:

Limba Românească (1857)

Profesorul dela universitatea din București, membru al Academiei de Științe și deputat în Adunarea Națională, *Iacob C. Negruzzi*, tatăl căruia, Costache Negruzzi, era cunoscut personal cu Pușkin din Chișinău, unde a învățat rusește și tradus în limba maternă unele producțiuni de ale scriitorilor ruși— Cantemir, Derjavin și fabulele lui Crâlov precum și Șalul Negru, (a tipărit în Moldova un articol, intitulat *Păcatele tinereților*, în anul 1857 (despre Pușkin și grecoaica lui, vestita Calipso Polihroni). Traducerea în „Бессарабскихъ Областныхъ Вѣдомостяхъ" pe anul 1866, No. 44. Tot despre acest lucru se vorbește în art. lui H. S. Chirov, răposatul profesor de literatură de la liceul de fete din Chișinău, „Grecoaica lui Pușkin", în „Istoriceschii Vestnic", 1884, No. 2, pg. 337. Traduceri mai noui în această limbă din operele lui Pușkin nu cunoaștem, dar în operele critice ale fruntașilor literaturii române și învățătorilor se întâlnesc multe note referitoare la Pușkin, ceea ce face dovadă că se găsesc macar câteva minți luminate care-l cunosc pe Pușkin, precum și limba rusă. Spunând acestea, avem în vedere mai cu seamă pe *Ioan Gherea - Dobrogeanul*, fost student la universitatea din Harcov, și pe *B. P. Hasdeu*, fost student la aceeași universitate. Vorbim, având cunoștință de „*Studiile critice*" vol. II, ed. II, Buc., 1891, pg. 226, vol. III, ed. II, Buc., 1898, pg. 146 a lui Gherea și broșura-pamflet a lui B. P. Hasdeu: *Sic Cogito*, ed. III, Buc., 1895 și anume art.: *Autograf dela spiritul lui Pușchin*, pg. 135—136 și următoarele.

PUŞCHIN IN ROMÂNEŞTE

Pentru a face cunoscut cetitorilor numele autorilor ce au tălmăcit în româneşte din opera lui Puşchin, facem mai jos, în ordine alfabetică, fără pretenţia de a fi compleţi, — un răboj.

Avachian Grigore în colaborare cu *I. G. Dimitriu*, publicişti — Bucureşti. Au tradus poemul dramatic *„Boris Godunov"*.

Buzdugan Ion, poet basarabean. A tradus şi publicat în rev. Gândirea poema *„Ţiganii"*; trad. în manuscris: poema *„Fântâna Bahcisaraiului"* şi pregăteşte o *antologie* din lirica lui Puşchin.

Costenco N. F., publicist basarabean. A tradus şi publicat poeziile *„Şalul Negru"*, *Poetului* (Поэтъ не дорожи), Stanţe (Брожу-ли я вдоль улицъ шумныхъ), *Prorocul*; lucrează la traducerea poemelor *„Nopţi egiptene"* (Египетскія ночи) *„Ruslan şi Ludmila"*, *„Povestea despre ţarul Saltan"*, *„Ţiganii"*, *„Scenă din Faust"*, şi *„Eugeniu Oneghin"*, precum şi la o *antologie* de poezii mărunte. In proză a tradus şi publicat schiţa *„Kirdjali"*.

Dimitriu I. G. în colab. cu *Avachian Gr.* a tradus poemul dramatic *„Boris Godunov"*.

Donici Al, poet şi fabulist basarabean. A tradus poema *„Ţiganii"*, 1830.

Donici P., publicist basarabean (fratele prozatorului Leon Donici Dobronravov). A tradus poemul *„Călăreţul de aramă"* (Мѣдный всадникъ).

Filimon N., scriitor transnistrian. A tradus schiţa *„Kirdjali"*, publ. în rev. Moldova Socialistă, 1935.

Halippa Pan., poet basarabean. A tradus *Prorocul* şi alte poezii mărunte, 1913.

Iacobescu Al, scriitor român. A tradus câteva poeme, publicate în rev. *Luceafărul*, Timişoara, 1936. Intocmeşte o *culegere* de poezii şi poeme din Puşchin.

Iordăchescu în colab. cu dr. B..., publ. — Bucureşti. A tradus poema *Ţiganii*, tipărită în ziarul Adevărul Literar şi Artistic, 1927 (?).

Mateevici Alexei, poet basarabean. A tradus poezii cu caracter religios şi le-a publicat, până la războiul mondial, în rev. Luminătorul şi Cuvânt Moldovenesc din Chişinău.

Negruzzi Costache, scriitor moldovan. A tradus poezia *„Şalul Negru"*.

Popovici Ion, publicist basarabean. A tradus şi tipărit (1930) poema *„Ţiganii"* şi a tălmăcit alte poezii mărunte (Подражанія корану).

Sârbu Sergiu, poet basarabean. A tradus baladele *„Innecatul"* (Утопленникъ), *„Duhurile rele"* (Бѣсы); *Drum de iarnă*, *Ţiganii* (Надъ лѣсистыми брегами...) *Porunca a zecea*, *Rugăciune* (Отцы пустынники и жены непорочны), etc.

Zencenco A., publicist basarabean. Lucrează la tălmăcirea romanului în versuri *„Eugeniu Oneghin"*; a tradus *Besî* (Бѣсы) şi alte poezii mărunte (Безумныхъ лѣтъ угасшее веселье).

N. Zabolоţchii, poet şi publicist sovietic, scrie în *„Izvestia"*, No. 22 — 25 Ianuarie, 1937, un articol intitulat „Limba lui Puşchin şi poezia sovietică". Cităm câteva rânduri caracteristice:

„Poezia noastră sovietică în comparaţie cu poezia de până la revoluţie a crescut fără margini. A pierit, fără putinţă de reintoarcere, limba „inteligentului" închis în odaia sa. Au dispărut „sincerităţile" mistice ale vizionarilor şi posedaţilor. Rămâne tot mai puţin livresc, artificial şi arhaic din manierismul poeziei trecutului. A venit un poet nou, un poet dornic de viaţă, lucid, optimist. Interesele obşteşti ale patriei noastre — sunt interesele sale de sânge. Cu toată puterea sa de creaţie el slujeşte operei de zidire a socialismului.

„Aceasta — fără replică. Dar prin asta cu atât mai mult ies la vedere acele boale, de care suferă poezia noastră sovietică.

„Intâi, ce se aruncă în ochi aici, e — uimitoarea lipsă de orânduire a

limbii poetice, bălțătura de forme, antinomia gusturilor...

„Limba obscură, ilogică a lui *Pasternac*; limba bărbătească, hurducată a lui *Tihonov*; limba isteață, prolixă până la uluire, încâlcită, lipsită de gust și de cel mai elementar tact poetic a lui *Selvinschi*; limba săltăreață și clownerească a lui *Chirsanov*; limba obositoare, cenușie a lui *Bezâmeanschii*; limba dialectală din prov. Ladoga a lui *Procofiev*, care amestecă întorsăturile „foklorice" cu cele literare; limba scârnavă și sentimentală a lui *Utchin* și zeci de alte glasuri și glăsușoare (în rândul cărora și glasul autorului articolului de față cu greșelile sale), — ce tablou pestriț, de-a mirare, în fața noastră!

„Sare în ochi lipsa completă a unor temeiuri ale limbii obligatorii pentru toți, care singure pot numai să schimbe această varietate dezordonată în cetatea mândră și măreață a poeziei sovietice, unde, firește, glasul fiecărui poet trebue și va suna pe-al său.

„Departe de mine gândul să compar puterea capacității noastre poetice cu marele talent al lui Pușchin. Vreau numai să spun, că la noi până astăzi există o tendință stricătoare de a nu ne valorifica prin legile fundamentale ale marei limbi poetice, lăsate nouă de către Pușchin. Poeziile noastre adesea sunt puțin înțelese, confuze; limba necizelată, capetele versurilor spânzură neglijent, ritmul abia se poate observa, o întreagă mare de vorbărie goală, apoasă"..

In concluzie, poetul sovietic cere și promite:

„Poeziei noastre îi trebue mult până ce va ajunge la arta lui Pușchin. „De aceea nu trebue să ne plângem ci vom lucra, vom lucra așa, ca fiecare pas al nostru să ne elibereze de neputința noastră și să ne apropie de arta cea mare, robustă, bogată, înțeleasă și iubită de masse,— de acea artă, care poartă numele de artă populară".

Moldova Nouă, A. I, No. 4, Vol II, Dec 1936; rev. trimestrială, organ al Asoc. Culturale a Transnistrienilor, director d. *N. P. Smochină*.

A pomeni numele colaboratorului revistei noastre, d. N. P. Smochină, pentru noi e o bucurie; a-i pomeni opera — e admirație Cu mijloace materiale de „student", dar cu voință de savant d. Smochină ne împrospătează mereu amintirea că peste Nistru frați de-ai noștri trăesc intens, cu ochii la cer și inima la noi. Cei ce ascultă radio Tiraspol pot avea o idee de ce înseamnă manifestarea vieții culturale naționale a Moldovenilor „tovarăși". Și,—să vorbim curat și cinstit —Basarabia nici pe departe n'a avut putința să „sărute" microfonul în Patria-mamă și să-și împrăștie comoara sufletului cum o au transnistrienii acolo „între streini". Dar să revenim la d. Smochină, d-lui la intervale regulate prezintă viața culturală a „fraților" privind-o cu ochiul obiectiv al pățitului: să-l credem pe cuvânt și să nu ne întoarcem ochii dela cei ce așteaptă multe dela noi. Notăm, cu prilejul sărbătoririi lui Pușchin, traducerea lui *N. Filimon* a schiței lui Pușchin *Chirdjali*, retipărită din revista *Moldova Socialistă*, No. 238, dela 8 Octombrie, 1935. Traducerea e prea bună ca să nu simțim că în Transnistria se lucrează serios pe tărâmul culturii naționale.

N.

TIPOGRAFIA „TIPARUL MOLDOVENESC" — CHIȘINĂU
Strada Principele Nicolae No. 25

„VIAŢA BASARABIEI"
REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ GENERALĂ
Editată de Asociaţia Culturală „Cuvânt Moldovenesc"
Preşedinte, PANTELIMON HALIPPA
Director-administrativ, av. T. Păduraru — Prim-redactor, N. F. Costenco

SUMARUL:

CRONICA:

Abonamentul 200 lei pe an; pentru autorităţi şi instituţii 500 lei străinătatea 400 lei (se plăteşte înainte).

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
str. Haralambie, 142 — Chişinău

Domnii autori pot cere extrase direct la Tipografie după numitul tarif convenţional:

Pe hârtie velină	4 pag.	8 pag.	12 pag.	16 pag
Pentru 50 exemp.	200	250	300	350
„ 100 „	250	300	400	450

TIPOGRAFIA
„TIPARUL MOLDOVENESC"
CHIŞINAU
STR. PRINCIPELE NICOLAE, 25

Preţul 50 lei